પ્રસ્તાવના.

યથાર્થ રાજ્યધર્મ જાણનાર વિવેકી રાજ્યકર્તા પોતાની પ્રજાનું અનેક પ્રકારે કલ્યાણ કરવું, એજ ઇશ્વરકૃપાથી પોતાને પ્રાપ્ત થયેલા સર્વોપરિ પદનું સાર્થક થવું માને છે. તે કલ્યાણ કરવાના વિવિધ પ્રકાર છે. વસુંધરા (પૃથિવી)નો જે પ્રદેશ પોતાનો છે તેમાં અન્નફળાદિ ઉત્પન્ન કરવાની શક્તિ છે તેનો, તથા તેમાં ધારણ થયેલ વસુ (ખનિજ ધન રત્નાદિ)ને બહિર્ કઢાવી તેનો, પોતાની પ્રજાની સુખવૃદ્ધિને અર્થે, ઉપયોગ કરે છે; પ્રજાની સુખશાન્તિનો ભંગ ન થતાં તેનો વધારો થવા અનેક પ્રકારની યોજના કરે છે; નિર્મળ જળાશય, સુગમ માર્ગ, ઔષધાલય આદિથી શરીરની સુખાકારીનાં સાધન નિર્માણ કરે છે; તથા વિદ્યાલય, પુસ્તકાલય, ગ્રંથવૃદ્ધિ આદિ મનની સુખશાન્તિનાં સાધન આપે છે. ન્યાયથી, નીતિથી, પ્રીતિથી, સમભાવથી, ઉદારતાથી, પ્રજાને સ્વપ્રજા તુલ્ય ગણી પિતાવત્ સર્વનું પાલન તથા હિત કરવું એજ ધર્મ તથા સ્વાર્થ માની અન્વર્થ જે રાજા પ્રજાનું રંજન કરવા પ્રવર્ત્તે છે, તેની પ્રજા સુખી થાય છે, તથા તેના મનોરથ સફળ થઇ, તે અક્ષય કીર્ત્તિને પામે છે. એ આદિ અનુભવસિદ્ધ થયેલા પ્રામાણિક સિદ્ધાન્તો છે.

શ્રીવડોદરા રાજ્યના વિદ્વાન્, શક્તિમાન્ અને પરમ પવિત્ર મહારાજાધિરાજ શ્રીમન્ત સયાજીરાવ ગાયકવાડ સેનાખાસખેલ સમશેર બહાદુર એમના પૂર્વોક્ત ઉદાર વિચારો અને સિદ્ધાન્તો પર બહુ ભાવ, તથા તેવા ઉત્તમ વિચારો ને આચારમાં . આણી પ્રજાનું કલ્યાણ કરવાનો તેમનો મહાન્ પ્રયત્ન, એ સાંપ્રતકાળમાં સર્વ સ્થળે પ્રશંસનીય ગણાતાં દૃષ્ટાંતરૂપ થઇ પડ્યાં છે.

શ્રીમંત મહારાજાધિરાજના એ ઉદાર ભાવથી ઉત્તેજાઇ તા. ૮ મે સન ૧૮૮૯ ની એક સ્મરણી તેઓ નામદારની સેવામાં રજુ કરવામાં આવી હતી. તેનો આશય એ હતો કે વડોદરા રાજ્યમાં થઇ ગયેલા ગૂર્જર કવિઓના અપ્રસિદ્ધ ગ્રંથો પ્રસિદ્ધિમાં આવે તેવી યોજના રાજ્યઆશ્રયથી થાય તો સારૂં.

કવિતા સ્વત. ઈશ્વરની એક વસ્તુ છે ઇશ્વરે કવિઓનેજ પોતાના ‹
વિષ્યદાદી કર્યા છે, અને કવિતાને જેમ આપણે અધિક અનુભવીએ છી
તેમ આપણે સ્નેહમા અને શક્તિમા ઈશ્વિર પેઠે થઇએ છીએ.

કવિ વિષે વર્ડ્ઝવર્થ કહે છે કે —

Blessings be with them, and eteinal praise,
Who give us noblei loves, and nobler cues,
The Poets, who on earth have made us heus,
Of tiuth and puie delight by heavenly lays

. WORDSWORTH

જેઓએ આપણુને શ્રેષ્ઠતર પ્રેમ તથા શ્રેષ્ઠતર ઉત્કંઠા આપ્યા છે કવિઓ ઉપર આશિર્વાદ તથા અનત પ્રશસા હો, જેમણે દિવ્ય કાવ્ય આ જગત ઉપર આપણુને સત્યના અને સ્વચ્છ આનદના ઉત્તરાધિકાર કર્યા છે

આપણા દેશમા તો કવિને રવિ સમ ગણી તેની બહુ પ્રકારે પ્રશ કરવામા આવે છે તે પ્રસિદ્ધ છે

સ્વદેશમાના કોટ, રાજમહાલય, ધર્મશાળાઓ, દેવાલય, જળાશ વિશ્રામસ્થાન આદિ કીર્તિસ્તંભ પૂર્વના રાજા કે ધર્માત્મા ગૃહસ્થો કરા ગયા હોય છે, તેનો જીર્ણોદ્ધાર કરવો એ મહાપુણ્યનુ કાર્ય છે, એમ ધર્મશાસ્ત્ર કહ્યું છે, અને સારા રાજાઓ તેમ કરાવે છે પણ ખરા અને તે સર્વ પ્રજાના સુખભોગમા વૃદ્ધિ થઈ તેમનો આશિર્વાદ મેળવે છે.

કવિના દ્રવતા અન્ત કરણમા ઉત્પન્ન થઇ સહૃદયજનોના અતકરણ પ્રવેશી ત્યા વસી સુખાનદ દેનાર કવિતા, તેનો જીર્ણોદ્ધાર પણ પ્રશસનીય અ પુણ્યપ્રદ છે બાળકથી વૃદ્ધ-રકથી શ્રીમાન સુધી સર્વને દુ ખમાં વિશ્રામસ્થા અને સુખને અધિક કરનાર કવિતા એ પણ સાધન છે એવા એક સુખ

સાધનનો જીર્ણોદ્ધાર પ્રજાના કલ્યાણસાર શ્રીમંત મહારાજાધિરાજ કરાવે છે એ તેમના પ્રજાવત્સલ કરવાના ઉચ્ચ ભાવમાનું એક સુચિન્હ છે

વડોદરા રાજ્યમાં થઇ ગયેલા કવિઓની અપ્રસિદ્ધ પ્રાચીન કવિતા સંભાળથી પ્રસિદ્ધિમાં લાવવાના હેતુથી નીચે પ્રમાણે કમિટિ નિમવામાં આવી છે

પ્રમુખ.

દિવાન બાહાદુર મણિભાઈ જશભાઈ.

મેમ્બરો.

રાવબાહાદુર અંબાલાલ સાકરલાલ એમ એ, એલ એલ બી
ખાનબાહાદુર જમસેદજી અરદેશર દલાલ એમ એ, એલ એલ બી
રાવસાહેબ પીતાંબરભાઈ જેઠાભાઇ
રાવસાહેબ હરગોવિંદદાસ દ્વારકાદાસ

દરેક ગ્રંથની બનતા સુધી અનેક પ્રતો મેળવી તેને શોધી અને ટીકા શબ્દાર્થ આપી વિશેષ ઉપયોગી કરવી વગેરે સર્વ કામ રાવસાહેબ હરગોવિંદદાસની સંભાળ નીચે શાસ્ત્રી નાથાશંકર પૂજાશંકર તથા કવિ છોટાલાલ નરભેરામ આદિ લાયક માણસનાથી બનાવવામાં આવ્યું છે પુસ્તકો સંબંધી સર્વ વ્યવસ્થા અને જવાબદારી આ કમિટિ તરફ છે કમિટિમાંથી કોઇનું ખાનગી હિત કે સ્વાર્થ આ સંબંધમાં નથી માત્ર લોકહિતાર્થે કામ જાણી કમિટિએ આ કામ માથે લીધું છે

વડોદરા રાજ્યનિવાસી કવિઓની કવિતા ઉપરાંત ગુજરાતના બીજા પ્રસિદ્ધ કવિઓની અપ્રસિદ્ધ કવિતાનો ઘણો જથ્થો રાવસાહેબ હરગોવિંદદાસ તથા શાસ્ત્રી નથાશંકરની પ્રશંસનીય શોધથી એકઠો થએલો છે, અને વધારે જથ્થો એકઠો કરવા પ્રયત્ન કમિટિ તરફથી જારી રાખશે એમ ધારવામાં આવે છે. આ સર્વ કવિતા પણ પ્રસિદ્ધિમાં લાવવા યોજના તૈયાર થાય છે, અને તે ઉદ્યમ સફળ થવા ઈશ્વર પાસે પ્રાર્થના છે.

આશા છે કે આ પ્રાચીન ગૂર્જર કવિઓની સુંદર તથા બોધક કવિતાથી વાંચનારનું જ્ઞાન તથા સદ્‌ગુણ, રસજ્ઞતા, રૂચિ, રસિકતા, સહૃદયતાદિ ઉચ્ચ પ્રકારના થઈ વૃદ્ધિ પામશે, અને ગુર્જરવાસી અન્ય સમર્થ કવિઓની કવિતાની પણ તીવ્ર યાચના થઈ પ્રકટ થશે

આ પ્રાચીનકાવ્યમાળાને, કચ્છ, કાઠિયાવાડ અને ગૂજરાતના રાજ્યકર્તાઓ તરફથી તથા બીજા ઘણા સદ્‌ગૃહસ્થો તરફથી ઉદાર આશ્રય મળ્યો છે, તે માટે તેમનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનવામાં આવે છે

વડોદરા,
સંવત ૧૯૪૬ ના વૈશાખ
સુદી ૧, તા ૨૦ એપ્રિલ સન
૧૮૯૦, રવિવાર,

મણિભાઈ જશભાઈ.

તા ક —

ઉપર જે રૂ ૧૨૦૦૦] બાર હજાર ની રકમ મંજુર થયાનું દર્શાવ્યું છે, તે ઉપરાંત બીજા રૂ ૪૦૦૦] ચાર હજારની રકમ શ્રીમત સરકાર મહારાજાધિરાજ સયાજીરાવ ગાયકવાડ સેનાખાસખેલ સમશેર બહાદુર એમના તરફથી બક્ષિસ મળતાં આ પ્રાચીનકાવ્યમાળાનું કામ ચાલુ રહી શક્યું છે, એ જણાવતાં મને ઘણી ખુશી ઉત્પન્ન થાય છે

વડોદરા,
તા ૨૫ મી જુલાઈ
સન ૧૮૯૪

મણિભાઈ જશભાઈ.

ગ્રંથવિવેચન.

ગૂજરાતી પ્રાચીનકાવ્યમાળામાં અત્યાર સુધીમાં જે જે કાવ્યો પ્રગટ થયાં છે, તેના કરતાં આ કંઇ જુદી તરેહનો ગ્રંથ છે અત્યાર સુધી પ્રગટ કરેલાં પુસ્તકોમાં જૈનનો ગ્રંથ એકે આવ્યો નથી.

જૈન કવિઓએ ગુજરાતી ભાષામાં પુષ્કળ ગ્રંથો લખેલા છે. ધર્મને કારણે કે ભાષા જૂની ગૂજરાતી હોવાને કારણે અન્ય ધર્મીઓમાં આવા ગ્રંથો પ્રસાર પામ્યા નથી, પરંતુ એ ગ્રંથો ઘણી રીતે ઉપયોગી હોવાથી આ વખત અમે શીલવતીનો રાસ પ્રાચીનકાવ્યમાળામાં દાખલ કર્યો છે.

આ ગ્રંથનું અવલોકન ત્રણ રૂપે કરવા ધારીએ છીએ. એટલે કે:— ૧ ભાષાના ગ્રંથરૂપે, ૨ કવિતાના ગ્રંથરૂપે, અને ૩ જું નીતિના અને કથાના ગ્રંથરૂપે. પણ તે પેહેલાં અમારે કહેવું જોઇએ કે એ ગ્રંથની બે પ્રતો લખેલી અમને મળી હતી. એક સંવત ૧૮૪૭ માં લખાયલી અને બીજી ઘણી જૂની માલમ પડતી હતી, પણ તેમાં તે લખાયાની સાલ જણાવેલી નથી.

બન્ને પ્રતો જો કે સારા અક્ષરથી લખાયલી તથા સંપૂર્ણ હતી તથાપિ કહીં કહીં અશુદ્ધતા તો તેમાં હતીજ. અને તેથી કોઇ કોઇ વાર એ જૂની ગૂજરાતી ભાષાના પાઠને શુદ્ધ કરતાં અમને ઘણી કડાકૂટ પડી હતી.

ગ્રંથ જેવો લખાયલો છે તેવો ને તેવોજ જો ઉતારવામાં આવે તો તેથી હાલના વાંચનારને તે ભાષા તરેહવાર લાગે તેથી અમે કેટલાક ચોકસ નિયમને અનુસરીને પ્રત ઉતારતાં બનતા સુધી ચાલુ ભાષા ને જોડણી વાપરી છે. જો કે તેમ કરતાં મૂળનો પાઠ ફરી ન જાય તે બદલ બનતી સાવધાની રાખી છે તથા ક્વચિત્ ફેરવવાની જરૂર પડી હશે તો તે અસલ પાઠ અમે તેજ પૃષ્ઠમાં નીચે બતાવવા ચૂક્યા નથી.

અમે કેટલો ને કેવો ફેરફાર કર્યો છે તે જણાવવાને માટે અસલ ગ્રંથમાંથી થોડાક ઉતારા આ નીચે આપીએ છીએ.

(મૂળ પ્રતમાંના પાઠ).

પૃષ્ઠ ૧ લું.

" અધ્યાપક આઠે પુહર, આપે આલસ છંડ;
ચોતિરૂપ જગદીસ જે, માલે સમતા સંત. "

પૃષ્ઠ ૨ જું.

" સુખદાયક પરસરસતી, દાયક સમકિત વાન;
તત્વાતત્વ વિચારણા, આખ્યર આપે ગ્યાંન.
કહે કવિયણ સદગુરૂતણા, ચરણકમળ નમિ વાય;
સાનિધકારી સીવપૂરા, માંગી તાસ પસાય.
સીલ સમો સંસારમાં, સખર ન કોઇ થોક;
શીલવંત સતીઆંતણા, તે સૂંદર કથા સલોક."

પૃષ્ઠ ૨૯ મું.

" સુણુ વ્યવહારી વાત કહૂં સાચી સહી,
વિરહ વ્યથા વિપરીત જાઈ તે કિમ સહી;
જે વસિયા મનમાંહી, વીસર્યા ન વિસરઇ,
કાલજાકેરી કોર કેંહા વિધ નેંસરઇ."

પૃષ્ઠ ૫૩ મું.

" આગઇ હૂતી તાહરી, પ્રીતડલીડડોલ;
અંતર એહવો કિમ હવો, ચિતહૂંતી દમડોળ.
કીજેં નહી કો કિણુ થકી, પરમારથ જેં પ્રીત;
નારીડવચણુ ઓરડી, તોહી ન છાંડે વિનીત.
કુંઅર કહેં મેં આ અલિં, છાંડ્યો ઇણુથી નેહ;
જેહથી મન માંને નહી, તેહને દીજે છેહ.

* * *

ઉદાસી અતિહેં થયો, જાવા સહી પરદેશ.
સાંજસમેં સહી માતને, ભુવને કીધો પ્રવેશ."

(અમે સુધારેલા પાઠ)

પૃષ્ઠ ૧ લું.

" અધ્યાપક આઠે પ્રહર, આપે આળશ છ ડ,
જ્યોતિરૂપ જગદિશ જે, મા'લે સમતા સંત.

પૃષ્ઠ ૨ જું.

" સુખદાયક વર સરસ્વતી, દાયક સમકિતવાન,
તત્વાતત્વવિચારણા, અક્ષર આપે જ્ઞાન
કહે કવિજન સદ્‌ગુરૂતણા, ચરણકમળ નમીં વાય;
સાન્નિધ્યકારી શિવ પૂરા, માગી તાસ પસાય.
શીલ સમો સંસારમા, શિણગ ન કોઈ થોક;
શીલવંત સતિયોતણા, (તે) સુંદર કથા શલોક "

પૃષ્ઠ ૨૯ મું.

" સુણ વ્યવહારી વાત, કહુ સારી સહી,
વિરહવ્યથા વિપરીત, જાય તે કયમ સહી,
જે વશિયા મનમાહિ, વીસર્યા ન વીસરે;
કાળજાકેરી કોર, કયી વિધ નીસરે ? "

પૃષ્ઠ ૫૩ મું.

" આગે હૂતી તાહરી, પ્રીતડલી [જ] અડોલ,
અંતર એવો કયમ હુવો, ચિત્તશુ તે ડમડોલ.
કીજે નહિ કો કોઇથી, પરમારથ જે પ્રીત,
નારી અવગુણ ઓરડી, તોય ન તજે વિનીત.
કુવર કહે મેં આ ભવે, છાડયો એથી નેહ;
જેથી મન માને નહીં, તેને દીજે છેહ

* * *

ઉદાસી અતિશય થયો, જાવા સહી પરદેશ,
સાંજ સમે સહી માતને, ભુવને કીધ પ્રવેશ. "

આ ઉપરથી જોવામા આવશે કે ગ્રથની ભાષામા જે કેટલીક જગોએ અનુસ્વાર ઇકાર હકાર વગેરે વપરાયા છે તેને કાઢી અમે ચાલુ ભાષાને મળતી ભાષા કરવાનો સેહેજસાજ યત્ન કર્યા સિવાય મૂળ ગ્રથનુ સ્વરૂપ ન ફરી જાય તે માટે કાળજી રાખી છે

આ ગ્રથની ટીકા લખતી વખતે એની ભાષાની કઠિનતા અમને માલમ પડી છે તથાપિ એમાના અર્થ બનતા સુધી સ્પષ્ટ કરવાને જોઇના ઉપકરણ મેળવવામા તથા તે તે વિષયને જાણનાર જૈન પડિતોને પૂછવામા અમે કસર રાખી નથી અને એમાજ રચુ રા આ ગ્રથ તૈયાર કર્યા પછી પણ બહાર પાડતા પેહેલા ઘણી મુદત નીકળી ગઇ છે આ ગ્રથની ટીકાના કેટલાક ખુલાસા કરવામા રા રા મગનલાલ ચુનીલાલ વૈદ્ય તરફથી ઘણી કીમતી મદદ મળી છે

આ ગ્રથની ભાષા જો કે છે તો ગૂજરાતી તથાપિ તેમા અપભ્રષ્ટ ભાષાના તથા માગધી મારવાડી, શૂરસેની વગેરે ભાષાના શબ્દો અને પ્રયોગ બહુ જોવામા આવે છે જે ભાષા ગ્રથમા વાપરી છે તેજ ભાષામા બીજા પણ રાસા લખેલા માલમ પડે છે તે ઉપરથી એમ લાગે છે કે જૈન કવિઓને અપભ્રશ તથા માગધી વગેરે ભાષાઓનો ઘણો સબધ હોવાથી તેમની નિત્યની ભાષાજ એવી થઇ ગઇ હશે, કેમકે ઘણા જૈન ગ્રથો સસ્કૃત તથા માગધી વગેરેમા છે આ ગ્રથમા બહુધા નાન્યતર જાતિના પ્રયોગ જોવામા આવતા નથી પણ તેને ઠામે પુરજાતિના પ્રયોગ કરેલા હોય છે જેમ,—

> " શીલ મ સારે સાર મહી,
> **ભાખ્યો** શ્રી કિરતાર હો, ભાવે ભવિ સુણો "
>
> (પૃષ્ઠ ૩ જુ)

> " ચદ્રગુપ્તે એમ પ્રયાણુ કીધો ભલો,
> સેના તણો નહિ પાર, ઉદાર તે નિર્મળો "
>
> (પૃષ્ઠ ૩૨ મુ)

આવા પ્રયોગ હિંદી ભાષામાથી આવ્યા હશે એમ લાગે છે આ ગ્રથમા જે છઠ્ઠી વિભક્તિના પ્રત્યયને ઠામે કોઇ કોઇ જગોએ ચા ચી વગેરે વાપર્યા છે, તે પણ એવી રીતે હિંદી ભાષાના કો કી વગેરેનો અપભ્રશ લાગે છે જેમ,—

" પુરૂષોત્તમ ગુણવંત સલૂણો,
આતમચો આધાર (૨)."

(પૃષ્ઠ ૯૫ મું)

ઇચ્છા જે હોય તમતણી રે પિયુ જી,
તે હિયે **અમચો** તાત, પિયુ દિલ વશી રહ્યો.

(પૃષ્ઠ ૧૦૦ મું)

આ ગ્રંથમાં કેટલાક શબ્દો એવા જોવામાં આવેછે કે જે હાલમાં ગુજરાતી ભાષામાં વપરાતા નથી. જેવા કે, ઇજ્ય, ઉમાહો, વિટલ, પરધલ, ઇણુહુ, જંપે, વિખાસ, આખિયું, અછે, ગુહિર, પ્રતાલી, પટકેરા, ઇત્યાદિ.

એકંદર જોતાં આ ગ્રંથમાં ગૂજરાતી ભાષાના અભ્યાસીઓને સારો ખોરાક મળે એમ છે. ગૂજરાતી અને સંસ્કૃતનાં મધ્યવર્તી શબ્દનાં રૂપ એમાંથી પુષ્કળ મળે એમ છે. તથા શબ્દોના અપભ્રંશ કેવી રીતે તથા કેવા નિયમથી થાયછે તે પણ એમાંથી જણાયછે.

નેમવિજય નામે જૈન પંડિતે આ રાસો રચેલો છે. રાસાનો સામાન્ય અર્થ કહાણી થાયછે, તે ઉપરથી આવા કથાગ્રંથોને રાસો કહેવાનો પરિચય પડ્યો હશે. રાસામાં કહેલી કથાઓ કવિકલ્પિત હશે કે મૂળમાં કાંઇ સત્યતા હોઇને તેમાં કવિની કલ્પનાએ વધારો કર્યો હશે, એવિષે અહીં વિવેચન કરતા નથી, કેમકે તે વાત તો ગ્રંથના સ્વરૂપ ઉપરથીજ સ્પષ્ટ જણાઇ આવે એમ છે. તથાપિ આ કથાઓ ઘણી રસભરિત અને મનોરંજક હોય છે, એમાં તો સંશય નથી. અમારા જોવામાં જે જે રાસા આવ્યાછે, તે સઘળામાં એક વાત અમે સામાન્ય રીતે જોઇછ કે, તે બધામાં અદ્ભુત વાર્તા સર્વોપરિ હોયછે. શ્રોતાના મનને ચમત્કાર ઉત્પન્ન કરવા માટે કવિઓએ તે તે કાળમાં લોકશ્રદ્ધાને અનુસરીને એવાં અદ્ભુત કથન તેમાં દાખલ કર્યાં હશે એમ સમજાય છે. મંત્રસિદ્ધિ, સુવર્ણસિદ્ધિ, રત્નાદિકના ચમત્કારિક ગુણો, ભૂતપ્રેતાદિકની અદ્ભુત ક્રિયાઓ, આકાશગમન, વૃક્ષાદિકનું એક ઠામેથી બીજે ઠામે ઉડી જવું, ઇત્યાદિક અનેક કથાઓ એવા રાસામાં વર્ણેલી હોયછે.

ધર્મને અને સુનીતિને કેવો ગાઢો સંબંધ છે, તે જૈન કવિઓના લખેલા રાસાઓ ઉપરથી સ્પષ્ટ માલમ પડી આવેછે. શીલવતીના રાસમાં સતીના

શીલનું કેવું માહાત્મ્ય છે, તે મુખ્યત્વે કરીને ઠામ ઠામ પ્રતિપાદન કરેલું છે; આખા ગ્રંથમાં એનોજ અભ્યાસ છે. જૈન ધર્મનું આચરણ શ્રેષ્ઠ છે એવું પણ જો કે ગ્રંથકાર વર્ણવે છે, તથાપિ ધર્માચરણનાં મુખ્ય અંગ જે શીલ, સંયમ, વગેરે છે, તેનુંજ પોષણ કરવા તરફ કથાનું વલણ છે. શીલનું વર્ણન આ ગ્રંથમાં બહુ ઉત્તમ રીતે કરેલું છે. મંગળાચરણ કરતાં પણ કવિ લખેછે કે—

" શીલસમો સંસારમાં, શિખર ન કોઇ થોક;
શીલવંત સતિયોતણા, સુંદર કથા શલોક.

એ પછી પેહેલી ઢાળ શરૂ કરતાં પણ શીલનો મહિમા વખાણીને પછી કથા શરૂ કરી છે.

વાર્તા શરૂ કરતાં કવિ કહેછે કે અંગ દેશમાં ચંપાપુરી નગરીમાં સિંહસેન રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને પુત્ર નહોતો. તેથી તેણે કુળદેવીની આરાધના કરી. કુળદેવીએ એક પુત્રી આપી, તેનું નામ શીલવતી પાડયું. આ શીલવતી ગ્રંથની નાયિકા છે માટે કવિએ પણ તેને અત્યંત રૂપવતી, ગુણવતી, વિદ્યાવતી, અને ધર્મવતી વર્ણવી છે.

શીલવતી મોટી થઇ તેમ તેમ એનું રૂપ ખીલતું ગયું. તેને યોગ્ય કોઇ વર ન મળવાથી તેના પિતાના મનમાં ચિંતા ઉત્પન્ન થઇ એવામાં કોઇ જોશી આવ્યો તેને પૂછવાથી માલમ પડયું કે એને સારા કુળનો સ્વામી તો મળશે પણ તેની સાથે એને બાર વરસનો વિયોગ થશે.

એવામાં કોઇ તિલંગ દેશની તિલકાપુરી નામે નગરીમાંથી વેપારી ચંપા નગરીમાં આવ્યા, તેઓ રાજાને મળવા ગયા રાજાએ દેશની હકીકત પૂછતાં તેમણે કહ્યું કે અમારે ત્યાં સિંહરથ રાજા રાજ્ય કરેછે. તેને ચંદ્રગુપ્ત કરીને એક પુત્ર છે. તે ઘણો બુદ્ધિમાન, રૂપાળો, વિદ્વાન, ચતુર, અને સુલક્ષણો છે. રાજા આ સાંભળીને પ્રસન્ન થયા અને પોતાના મંત્રીઓને તેમની સાથે તિલકાપુરીમાં વિવાહ કરવા મોકલ્યા

" રૂપ દેખીને થિર થંભિયા, શશિ રવિ હોય ગગન્ન;
કામીજન મદ મારવા, જાણે કાળ પ્રસન્ન. મુજરો૦
કૂર્મપરે તે ઉન્નતા, તાસ ચરણ છે દોય;
હંસ દ્વિપદ હરાવિયો, વસિયો સરોવર જોય. મુજરો૦
ચરણે ઝાંઝરી ઘૂઘરી, રણઝણ વાજતી જોર;
ત્રણ લોકે તેણે પાડ્યો, અંગ અનંગ બકોર. મુજરો૦

*   *   *

જેણે કટિલીધે કેસરી, વસિયો વનમા જાય,
કટિ હરી લીધી હરિતણી, કામી મન લલચાય મુજરો૦

*   *   *

નાસા કીરની ચાચડી, અધર તે જાણે પ્રવાળ,
રવિ શશિ માનું એ દો ખડા, કપોલ જાસ રસાળ. મુજરો૦
આપ્યો અબુજ પાખડી, કુતા કામીને એહ,
જાલિમ મનમથકેરડી, મૃગનયની ગુણ ગેહ મુજરો૦
મૃગ પણ હારીને વન ગયા, લાજ્યા લાજની રેષ.
પશુ આગે જશ ફેરવી, રાખે જેને દ્વેષ મુજરો૦
અષ્ટમી શશિ સમ ભાળની તેની કેવી રે હોડ,
ઇંદુ હારીને નભે ગયો, આણી અગમા ખોડ મુજરો૦

ઇત્યાદિ   ઇત્યાદિ   ઇત્યાદિ

શીલવતીના વખાણ સાભળીને ચંદ્રગુપ્તને તેની સાથે પરણવાની ઇચ્છા થઇ લગ્ન નક્કી થયા ને વેપારીઓ તથા મંત્રીઓ સાથે રાજાએ ચંદ્રગુપ્તને પરણવા મોકલ્યો ચંપપુરી પહોચ્યા પછી ચંદ્રગુપ્તને વિચાર થયો કે પરણ્યા પેહલા શીલવતી જોવામા આવે તો ઠીક એવા વિચારથી તેણે બાગ્નો વેષ લીધો અને પોતાના એક મિત્રને સાથે લઇને માળીને ઘેર જઇ મુકામ કર્યો માળણને સોના મોહોર આપી તેથી શીલવતી જે બાગમા આવતી હતી તે બાગમા તેમને લેઇ ગઇ અને સતાઇને જોવાનું કહ્યુ. તેઓ સતાયા હતા તેવામાં સખીઓ સહિત શીલવતી ત્યાં આવી પહોચી તેઓમા જે વાત ચાલતી હતી

જેણે કટિ લીધે કેસરી, વસિયો વનમાં જાય;
કટિ હરી લીધી હરિતણી, કામી મન લલચાય. મુજરો૦ ૯
મત્સ્યોદર કૃશ જેહનું, જાણે સરોવર માન;
મહિતળમાં જે માનવી, દેખી તજ્યાં ગુમાન. મુજરો૦ ૧૦
પંચ એ ટાળીને દો કર્યાં, ગિરિવર એહીજ ગેર;
દો ઘૂસે કંચન કુંભ જ્યમ, કામી કીધલા જેર. મુજરો૦ ૧૧
દીર્ઘ પૃથુલ જે પાધરી, મારણકેરડે માટ;
પૃષ્ટ કુચ કામી જેવમું, ગંરવી કરી ગ્રહી ઘાટ. મુજરો૦ ૧૨
કોકિલ કંઠની ઉપમા, મધુરી બોલેજી વાણ;
મોહ્યા માનવી મહિતણા, કેટલાં કીજે વખાણ. મુજરો૦ ૧૩
કામી કાયર જે નરા, છીપવા જેપી તડાક;
નક વેસર મોતી ઇસાં, કીધાં ન્યાળી ભડાક. મુજરો૦ ૧૪
નાસા કિરની ચાંચડી, અધર તે જાણે પ્રવાળ;
રવિ શશિ માનું એ દો ખડા, કપોલ જાસ રસાળ. મુજરો૦ ૧૫
આંખ્યો અંબુજ પાંખડી, કુંતાં કામીને એહ;
જાલિમ મનમથકેરડી, મૃગનયની ગુણગેહ. મુજરો૦ ૧૬

---

૯ જેણે ઇ૦—જેણે કટિ હરી લીધી તેથી. લીધે—' લાયો ' પ્ર. ૨. હરિ—સિંહ. ૧૦ મત્સ્યોદર—મત્સ્યના જેવું પેટ કૃશ—પાતળું. મહીતળમાં—' મહિયળમાં ' એવો પાઠ છે. કીધલા—કીધા. ૧૨ પૃથુલ—વિશાળ. જેવમું—(?). ૧૪ છીપવા—જીતવા. જેપી—(?) તડાક—તળાવ. ઈસાં—એવાં.

૧૫ કપોલ—ગાલ જાસ—જેના. ૧૬ કુતાં—(કુંત—ભાલો) ભાલા (?). એહ—" હોય " પ્ર. ૧-૨. જાલિમ—જુલમી (મન્મથ). અંબુજની પાંખડી જેવી એની આંખો તે જાણે કામીની પ્રત્યે જાલિમ મન્મથની કુંતા હોયની એવી તે ગુણના ઘરરૂપી મૃગનયની છે.

મૃગ પણ હારીને વન ગયા, લાજ્યા લાજની રેપ,
પશુ આગે જસ ફેરવી, રાખે જેને દ્વેપ મુજરો૦ ૧૭
અષ્ટમી શશિ સમ ભાળની, તેની કેવી રે હોડ,
ઇંદુ હારીને નભે ગયો, આણી અંગમા ખોડ મુજરો૦ ૧૮
ચંદ્રમુખી એવા નામથી, દિન દિન હીણી કળાય,
તે દિનથી હીણો થયો, રાખી કળાને છપાય મુજરો૦ ૧૯
ભાલભણી જે આઘો થયો, તે દિનથી સુણો હેવ,
નિશદિન ઓળગે નેહશુ, વેણી શેષને જે દેવ મુજરો૦ ૨૦
સુરપતિ સરખો ગોફણો, રહિયો લુંબી ને ઝુંબ,
કામી નર કાયર થયા, નીચુ જોઈને સુંખ મુજરો૦ ૨૧
રૂપે રંભા ને અપ્સરા, વળી ઇંદ્રાણી હરાય,
સાચી એ જગમોહિની, સતિમાહે શિરરાય મુજરો૦ ૨૨
ધર્મનુ રાજ વાસે વસે, ધર્મતણી રખવાળ,
લીલા લહેર લલનાતણી, વાધ્યો યોવનવ્યાળ મુજરો૦ ૨૩

---

૧૭ રેપ—રેખા પશુ આગે—'પુશુઆગે' પ્ર ૧-૨ જેને દ્વેપ—જેના દ્વેપથી ૧૮ અષ્ટમીશશિ—(અર્ધચંદ્ર હોયછે માટે) ૧૯ છપાય—છુપાવીને

૨૦ ભાલભણી ઇ૦—ચંદ્રમુખીના મુખચંદ્રને જોઇને જે દિવસથી ચંદ્ર કળાહીન થવા લાગો, તે દિનથી ભાળ તરફથી તે આઘો થયો—દૂર ગયો અને વેણીરૂપી જે શેષદેવ તેની ઓળગો કરવા લાગો (માથાના ચોટલા ઉપર જે ચંદ્ર આકારનુ ઘરેણુ પેહેરવામા આવેછે તે વિષે આ ઉત્પ્રેક્ષા છે)

૨૧ ઝુંબ—ઝુમી સુંખ—શૂંપ સરખો ૨૩ ધર્મનુ ઇ૦—તે ધર્મના રાજ્યમા વાસો કરીને રહેછે, અથવા તેના વાસમા ધર્મનુ રાજ વસેછે—તે ધર્મચારિણી છે યૌવનવ્યાલ—જુવાની રૂપી સર્પ "યૌવનવાળ" પ્ર ૧-૨'

વરનારી તસ આગળે, દાસી રેહ સમાન,
ગુણવંતી જગ ગોરડી, ઓરડી દન્નો જીહાણુ   મુજરો૦ ૨૪
એવી એહ સંસારમાં, લાભે નહિ કોઇ નાર,
નેમ કહે ભવિજન સાભળો, ગુણનો પામે ન પાર   મુજરો૦ ૨૫.

દુહા.

મહારાજા રાજાભણી, શીલવતી જસ નામ;
બેટી પેટી ગુણભરી, પરમાણો નવધામ   ૧
યુવતી યૌવન ગુણભરી, ભાજન પુણ્ય પવિત્ર,
ગુણવંતી તે ગોરડી, જેમા કળા વિચિત્ર.   ૨
સુવર્ણવાન સોહામણી, સોહે શારદરૂપ,
વિવાહે તે ભાવશુ, ઊમાહો છે ભૂપ   ૩
ત્રીજગ જોતા એહવી, ન મળે એ(ણે)સંસાર,
મંત્રી આવ્યા તેહના, પાણિગ્રહણ કુમાર   ૪
જો મન માને આપનો, તો કીજે એ કાજ,
પ્રેમ વધે જે કારણે, દો કુળ વાધે લાજ.   ૫
વાધ્યો પ્રેમ કુમારને, સાભળી તેનુ નામ,
જોવાને ઉત્સુક થયો, નેહ વધ્યો ગુણગ્રામ   ૬

---

૨૪ રેહ—રેખા જીહાણુ—જહાન (?) ૨૫ લાભે —ગળે ભવિજન—મુમુક્ષુ માણસો

૧ રાજાભણી—રાજાને ત્યા. જસ—જેનુ નવધામ—(કામદેવના કે ગુણના) નવીન ધામરૂપ " પરમાનવધામ" પ્ર ૧-૨

૨ ભાજન—પાત્ર. ૩ સુવર્ણવાન—સુવર્ણ સમાન (વર્ણ) ૩ શારદ—સરસ્વતી વિવાહે—વિવાહને અર્થે ઉમાહો—ઉત્સાહયુક્ત થયો

૪ પાણિગ્રહણકુમાર—કુમારના પાણિગ્રહણ(વિવાહ)ને અર્થે પ્રજે—" જિણ ' ૬ ગુણગ્રામ—ગુણના સમુદાયથી ઉત્પન્ન થયેલો.

સુણ વ્યવહારી નૃપતણી, પુત્રીકેરૂં રૂપ;
કહો મુજ આગળ વર્ણવી, ન કહાયે તે ભૂપ ૭
ચિત ચમકયો હઇડે ઘણો, વિરહી થયો અત્યંત,
ભૂપ ભણી મંત્રી હવે, લગ્નતણો કરે તંત. ૮
ચૈતરની સિત પંચમી, લગ્નતણુ મંડાણ,
શ્રીફળ દીધુ રાયને, મંત્રી કીધ પ્રયાણ ૯

ઢાળ ૯ મી.

(નદી યમુનાકે તીર ઉડે દોય પંખિયા—એ દેશી).
સુણ વ્યવહારી વાત, કહુ સાચી સહી;
વિરહ વ્યથા વિપરીત, જાય તે કયમ સહી,
જે વશિયા મન માહી, વીસર્યા ન વીસરે,
કાળજાકેરી કોર કયી વિધ નીસરે ૧
મન રહિયું ત્યહા જાઇ, ભ્રમર જયમ કેતકી,
ગુણગ્રાહક જીઉ એહ, ઇહાથી એ વકી,
વળગ્યા જે દળ આય કે, અળગા કયમ રહે?
આ મન વચન ને કાય કે, તેણે પૂંઠે ભમે ૨
જેણે એ મુજ પ્રાણ, હાથે સોપી દિયો,
સાભળતા તતખેવ, હારી દલ એ લિયો,

---

૭ રાજપુત્ર વ્યવહારિયાને પૂછે છે સુણ ઇ૦ ન કહાયે—તે ભૂપના આગળ મારાથી તને કહેવાય નહિ—પૂછાય નહિ કહાયે—“કહાય” ચિત ચમકયો—(વ્યવહારિયે રૂપ વર્ણવ્યુ તે સાભળીને) ચિત્તમા ચમકયો ને હૈયામા વિરહી થયો, એમ અન્વય કરવો મંત્રી—(શીલવતીના પિતા તરફથી આવેલા) ૯ સિત—શુદ્ધ—શુદી. દીધુ—“દીધો”

૧ નદી ઇ૦—એ રાગમા ૭ દના તાળમા ગવાય છે ૨ જીઉ—જેમ—પેઠે દળ—પડ—એ ભાગમાનો એક ભાગ. આય—આવીને. તેણે—તેની

દીઠા વિણુ દિલ માહે, ઝૂરે દિન રાતડી,
ક્ષણુ ક્ષણુ સાભરે તેહ, ન જાય એકે ઘડી ૮
જાણે છોરૂ માત, વેદન વ્યાયાતણી,
વાઝણી જાણે ન કોઇ, શિશુ પ્રસવ્યાતણી,
વરવો વિષય વિકાર કે, દૃષ્ટ લાગે જીકા,
જાણે નિજ દિલ દાહ, લખે કેવલી તિકા ૯
પાપી એહજ પ્રાણુ, કેમ નવ નીસરે,
રામા રહી જે દૂર કે, અતિ નવી સરસરે,
દૈવ દિયે જો પ ખ, અ ખ પલકે મળુ,
રાચુ માચુ તેહ, ત્યહાથી ન નીકળુ ૧૦
કુ વર તમે ભાગ્યવાન, થાઓ થમ આકળા,
લીધુ લગન સમીપ, તે વરજો નિર્મળા,
એટલે સિ હરથ તેહ કે, સેનાને સજ કરી,
સાથે લઇ પરિવાર, કુ વરને અનુસરી ૧૧
ગજરથ ઘોડા ઘાટ, જે વાટે વહે ઘણા,
ભલભલા સુભટ સુજાણુ, સાથે લઇ આપણા,

---

૮ જાણે ઇ૦—છોરૂ ની ગાત હોય તે વ્યાયાતણી (પ્રમ પાની) વેદન (વેદના) જાણે ૮ એકે—" એકા "

૯ વરવો— (વિરૂપ) દૃષ્ટ ઇ૦—જિમ (જેને) તે વિગારની દૃષ્ટિ લાગેછે તેનુ પોતાનુ દિન એ દૃષ્ટિનો દાહ જાણે છે કે તિકા (તેને) કેવળી કે વળજ્ઞાની ભગવાન) જાણે છે દૃષ્ટ— ' ધૃષ્ટ " ૧૦ નવી સનસરે—ન નીકળે (સ—સરવુ) અ ખ— આખ માચુ —'રાચુ નો અનુવા

૧૧ તેહ કે— 'તે કહે' પ્ર—૧

કિશોર પદ પડતાળ, ધરા પણ ધડહડે,
ગાજે ઉદધિ જેમ, ગિરિ તેમ આથડે ૧૨
નાલીતણા ધડડાટ કે, ગગન ગાજે ઈસા,
ચણુણુ ચણણુ તાર તે, ચણુણે ત્યહા તિસા,
ગાજે ગભીર નિ સાણુ કે, દુ દુભિ દશ દિશે,
કાયર ક પે પ્રાણુ, શૂર મન ઉ ્લસે ૧૩
ચ દ્રગુપતે એમ, પ્રયાણુ કીધો ભલો,
સેનાતણો નહિ પાર ઉદાર તે નિર્મળો,
આવે કેઇ અન્ય, ભૂપતિ લેઇ ભેટણુા,
કુ વર કરે અ ગીકાર, સેવકજન તેતણા ૧૪
આવ્યો અરધે પ થ, કુ વર આશા ફળી,
સાથે લીધા તેહ, વ્યાપારી મન રળી,
નેમવિજય કહે એમ, આગે બહુ વારતા,
સાભળતા ખુશાલ, શ્રોતા દિલ ઠારતા ૧૫

દુહા

એક દિન સરવર તીરથે, સેના લે વિશ્રામ,
વારૂ દેખી વાટિકા, કુ વર કહે તવ આમ ૧
વ્યવહારી તે તેડીને, બેસાડચા શુભ ઠાણુ,
તમે મિત્ર તમે બ ધવા, કહિયે કરો પ્રમાણુ ૨

---

૧૨ ભલભલા—" ભનાભલા " કિશોર—તરુણુ ઘોડો—વછેરો ૧૩ નાની—બ દૂક કે તોપ—તાર—વાઘના—ગભીર "ગુહીર" ઘોગ અવાજ વાળા નિ સાણુ—નગારૂ દુ દુભિ—ડ ંકો ૧૪ કેઇ—કઇ અન્ય—"આણી" પ્ર—૧ આણુ પ્ર—૨ ૧૫ રળી—"રળી ' ૧૫ ખુશાલ—"ખુસિયાલ પ્ર ૨ ૧ વારૂ—સુદર ૨ ઠાણુ—સ્થાન

કોઈક પુણ્યના યોગથી, જો તે દેખુ નેણ,
સફળ કરૂ ંમ સારડો, સુખિયા થઇએ સેણ ૩
વ્યવહારી કહે રાજવી, ધરો ભાટનો વેષ,
કેડ કટાગી પામની, કરી પોટલીઓ પ્રેમ ૪
તે નિસુણીને હરખિયો, ચંદ્રગુપ્ત તે વાર,
મંત્રી ત્યહા બોલાવીને, ભાખ્યો ઇસ્યો વિચાર ૫
મત કોઇ કેને કહો, ગોપી રાખજો વાત,
અમો જાશુ સહી આગળે, કામ અછે સુવિખ્યાત ૬
મેળો હોશે તે(ણે) પુરે, તમ અમ નિશ્ચય એમ,
વ્યવહારીને રાજવી, સાથે વહિયા પ્રેમ ૭

ઢાલ ૧૦ મી.

(સુણુ બેહેની પિઉડો પરદેશી—એ દેશી)
અશ્વ અમૂલકે કુવર વહે, બે સાથે તે વણિકને લેવે રે
તીને તાજા પંથને જોવે, જોજો અચરજ હોવે રે ૧
સાભળો બંધવ વાત સનેહી, એની પ્રીતિ હશે કેહી રે,
વેહેલો જઇને વદન વિલોકુ, દુર્લભ મુજને નેહી રે સા૦ ૨
કાપ્યો પંથ બહુ પહોચ્યા વેહેલા, જાણે હુતા પેહેલા રે,
માળીને ઘરે દીધલા ડેરા, જાણી ગૃહ ભલેરા રે સા૦ ૩

બાટ જાણીને ભક્તિ કરે એ, દીનાર કુંવર લઈ દેવે રે,
તેને કુંવરીને માળી લેવે, કામ થકી વશ હોવે રે　　　સાં૦ ૪
કુણ પુરુષ માળીને બોલે એમ, નામ કહો ધરી પ્રેમ રે,
ભૂપતિ કુણ છે એનો પુરે પ્રેમ, નંદન નંદની તેમ રે　　　સા૦ ૫
કહી સુણાવી વાત ત્યાંથી, ગિયલવતી તમ બાળી રે,
પામી યૌવન પ્રેમ પ્રતાપી, ઇંદિરા સુર ગણુ ભાળી રે　　　સા૦ ૬
ચંદ્રગુપ્તનું વિટીવા મેલ્યો, રમતી રમતુ એ ખેલ્યો રે,
સારખા મરખી લેડી પ્રભુ એ પોટ ભાળી અવટેર્યો રે　　　સા૦ ૭
કીધા ઝાઝા દિન દિન કુંવરી, સાથે બહુ પરિવાર રે,
ખેલે અશોકવાડી તે ખાતે, રમતી બાગ ફુલાર રે　　　સા૦ ૮
નાભણી કુંવરને ઉજમ વાધ્યો, મનમથ બાણે નાખ્યો રે,
સુંદર પેટેરી ભૂષણ નાગ, નાનીતણો પદ લીધો રે.　　　સા૦ ૯
વાડી માંહી ઉજાગર કીધા, મનમથ રંગ દીધા રે,

એક કહે બાઈ એ વર રૂડો, જાણે અમૃત કૂપડો રે,
બાલ્યપણ તું એવો પામીશ, સોભાગી વર સુપરો રે ના૦ ૧૩
એક કહે વર બુધિ બચેન, દીસે છે જ ગહેન રે,
એક કહે શું એહેને પોમાઈ, ગુણો લંપટ પટકેગ રે ના૦ ૧૪
એક કહે મેં સાંભળ્યો ઉત્તમ, નિરૂપમ ઉપના કેરી રે?
વાદ ભણે વામાંગના એવા, ધન્ય દેખે નન હેરી રે ના૦ ૧૫
કોઈ વખાણે કુવખાણે કોઈ, આપણા મુખને મરડે રે,
ઘેર વગાડ્યું એહ સાંભળ્યું કુંવર દર્શનને કરડે રે ના૦ ૧૬

દુહો.

શીલવતી ઓછે નહિ, રાખીઓ કન્ની કેનિ,
એક એક ને આપણે, ઓછે મનશું મે તી ૧
મોહોગાઢ ખુશાલ તે, હોવે ભાગ્ય સોય,
પરણી ગીડી વાતડી, કરતા બહુ સુખ હોય ૨
(ઘન) બુદ્ધિભોજન ને પર ઘર, પન્નાગી પરવાન,
નવા સ્નેહ નૂઠાવવી, નીઠ પર નિદ્રા આણ ૩
એક કહે હરે વને, મળશે કદી પેર તેહ,
નો કોઈ હોય વાટડી, છાંડી દેજો એ ૪

એક કહે નવ બોલીએ, દૂરે મુમ ગી જેહ,
જે આવી હઇડે વશ્યા, નવલો ધરિયે નેહ. ૫
નેહ વિના ન ગે રહે, નેહ વિદેશી જાણુ,
મનમા આવી જે મળ્યા, સોપે તન મન પ્રાણ ૬
ગહિએ ! ગીલવતી કહે, એવો મ કરે રોષ,
જે લખિયો આ ભાગમા, પામી ન દીજે દોષ ૭

ઢાળ ૧૧ મી.

(નીંદડલી વેરણ હૂઈ રહી—એ દેશી)
વાતલડીએ વેર વમાવિયુ,
મનમાહી હો, વાધ્યો બહુ દ્વેષ કે,
તાતા લોચન તવ કર્યા,
હુઆ વિષ ભર્યા હો, હુઆ ગગનની રેષ કે વાત૦ ૧
એક વાતે સુખ ઉપજે,
એમ વાતથી હો, હોવે ઉતપાત કે,
અગ ઠરે એક વાતથી,
એક વાતથી હો, પાતિકઘતુધાત કે વાત૦ ૨
જોજો પ્રીત ને મનતણી,
દીઠા માગે હો, જીધો તન નાગ કે,
નાઠો નયનવી નેહલો,
હનો પડેલો હો, પોતે સુલિતાન કે વાત૦ ૩
નિર્નજો નીર ઝૂરે વલી,

મ્યાન કરો તમે માનશું,
બળ રાખો હો, પ્રભુ એવું પાય કે;
પરધરતી પર રાજવી,
કેમ કીજે હો, એવી જે બલાય કે. વાત૦ ૯
એવે ગજ પરે ગડગડયા,
ઢોલ ઝાંગી હો, ગરવા નિ:સાણ કે;
ધરા પણ ધડહડે ધડક શું,
સેના આવી હો, એવે સહી નાણ કે. વાત૦ ૧૦
કર ગ્રહી તેહ કુમારશું,
લેઇ ચાલ્યા હો, સેનાતણે સંગ કે,
ક્રોધે અનલ દવ પૂરિયો,
ચિત્ત ભરિયો હો, ભૂપજતણે અંગ કે. વાત૦ ૧૧
પાછો વળવા પ્રેમશું,
ભાવ જાણિયો હો, વાણિજ વિચાર કે,
સુવચનશું સમજાવિયો,
નવ કીજે હો, એવો નિરધાર કે. વાત૦ ૧૨
ના કહે નૃપ અંગજ તદા,
પાણિગ્રહણનો હો, મેં લીધો નેમ કે;
મંત્રી સાજન આવિયા,
મળી ભાખે હો, મહુએ મળી એમ કે. વાત૦ ૧૩

---

૯ મ્યાન કરો—(તરવારને) " માન કરો " પ્ર ૧–૨. ૧૦ ઝાંગી—એક પ્રકારનું વાધ.

૧૧ ક્રોધ ઈ૦—જેમ દવ (દાવ—વન) અનલ (અગ્નિથી) પૂર્યો હોય તેમ તે ક્રોધે ભરાયો ભરિયો—(ક્રોધ) " ભરિયો " ભૂપજ—ભૂપપુ —ચક્રમ ૧૨ વાણિજ—વાણિયા—વેપારી.

વાત૦ ૧૪

વાત૦ ૧૫

વાત૦ ૧૬

વાત૦ ૧૭

દુહા

કુંવર કહે સુણજો તમે, એવું પરમ વચન,
એ નારી પરણું નહિ જ્યા લગી કુશળુ તન ૧
જે વાતે દુઃખ ઉપજે, લોક કરે ત્યમ હાસ,
કીજે કામ ન એ કદા, કરતા હોય વિનાશ ૨
સિંહરથ રાજાતણું, કુલ લાજે સહિ એમ,
આવ્યા શું તમે જાણીને, એમ કરો પ્રભુ કેમ[3] ૩
તું નવ મળિયો તેહને, કયાથી જાગ્યું વેર,
પરણ્યા પછી જેમ પૂરવે, તે કરજો તમે પેર ૪
બહુલા બોલ બોલાવિને, મન આણ્યું તમ ઠામ,
નહી વરો કેમ કુંવરીને, લાજતણું એ કામ ૫

ઢાળ ૧૨ મી

(શિયાળો ભલે આવિયો—એ દેશી)

મન નૃટચા માનવીતણા,
કુણ સાધે હે, સખી સાધણુહાર કે,
કેણે તે કાઇ ચાલે નહિ,
મત આણો હે, જે ડાહ્યા નોનાર હુઆ૦ ૧
હુઆ હરખ વધામણા,
સોહામણી હે, નેના ઉછરંગ કે,
સાજન સહુ સુખ પામિયા,
માહોમાહે હે, સંતોષ અભંગ હુઆ૦ ૨

---

૧ પરમ—"પ્રેમ" ૩ એમ કરો ઇ૦—(કુંવરની સાથે આવેલા મંત્રી આદિના વચન) ૪ પૂરવે—પાનવે (?)

૧ કાઇ—"કોઇ" ૨ હુઆ—"હુઆહે" ૫ ૧ની ઉછરંગ—ઉત્સર

શીલવતીને સખી કહે,
તુજ પ્રીતમ હે, રીસાણો જોર કે,
પાણિગ્રહણ માને નહિ,
થઈ બેઠા હે, ચિતડુ કરી ઓર હુઆં૦ ૩
અણુદીઠા કેમ ઉપન્યું,
પૂરવટ્યુ હે, ભવિ ભાવિત વેર કે,
લેહેર હુઇ કૃત કર્મની,
નિજ મર્મની હે, નિસુણો હવે પેર. હુઆ૦ ૪
પ્રીતમ જે નવ પેખિયો,
નવ નિરખી હે, જેહો નિજ નાર કે;
દુહવણ પામે ઇલાપતિ,
હઠ આપો હે, તાણ્યો એ કિરતાર હુઆં૦ ૫
તો હું કેમ જઇ વીનવું,
કેમ રાખું હે, પિઉડાને ઘોભાય કે;
નજરે આવે જો નાહલો,
વાહલા ભણી હે, હું લોભે લોભાય. હુઆં૦ ૬
વાહલા વસે જે વેગળા,
તમ અતિ ભલા હે, કેમ બોલ કહાય કે;
જો મુજને પિઉ છોડશે,
મુજ રહેશે હે, ક્યહા એ મન જાય. હુઆં૦ ૭

બીજી કહે બેહેની સુણો,
તુજ વળિયો હે, સખિ દિવસ એ આજ કે;
હા વાળી તુજ વલ્લભે,
સહિ થાશે હે, મનવાંછિત કાજ. હુઆં૦ ૮
તારે પિતાએ મનાવિયો,
શુભ વચને હે, નયને ધરી નેહ કે;
શીલવતી હરખી ઘણું,
તવ આપણે હે, સુખ પામી દેહ. હુઆં૦ ૯
લીધું લગન સોહામણું,
વળી બાંધી હે, ચોરી ચિત્ત ચૂંપ કે;
ખુંપ ધર્યો વર શીશમાં,
હાથેવાળો હે, કીધો ત્યહાં ભૂપ. હુઆં૦ ૧૦
હયવર ગજવર આપિયા,
પંચ પંચ ને હે, સખિ સહસ સમાન કે;
શત પંચ પંચ આખ્યા ભણી,
રથ શકટી હે, સુંદર ઉપમાન. હુઆં૦ ૧૧
આપિયાં કર મૂકામણે,
કંઇ કોટિ હે, તિમ રમણુની રાસ કે;
વસ્ત્રઆભૂષણ આપિયાં,
સહિ સુંદર હે, વળી મુગટ જે ખાસ. હુઆં૦ ૧૨

---

૮ વલ્લભે—" વાલહે." ૯ આપણે—પોતાને. ચૂંપ—ચોપથી.
૧૧ પંચ ઈ૦—પાંચ પાંચ હજારે ઘોડા ને હાથી આપ્યા. રથ ઈ૦—રથ અને શકટી (ગાડી) પાંચસો પાંચસો આપ્યાં એવી આખ્યા ભણી છે—કથન કર્યું છે. ૧૨ રમણુની—રત્નની. રાસ—રાશિ—ઢગલો.

દીધો દાયજો દીપતો,
જાનઇઆ હે, હરખાવિયા મન કે;
યથાશક્તિ જોપે' કરી,
નવ રાખ્યો હે, અનૂરો મન. હુઆં૦ ૧૩
મન વિણુ કંરમેળો કર્યો,
મન જાણિયો હે, દાયજો જે દીધ કે;
અસંજ્ઞી જેમ સંજ્ઞા વિના,
તેમ કુંવર હે, સઘળું એમ કીધ. હુઆં૦ ૧૪
શીલંવતી નિજ પિઉતણો,
પાલવ બાંધ્યો હે, વધિયો ભવનેહ કે;
ચંદ્ર સૂરજ બે સાક્ષી કર્યા,
જેમ બે જણાં હે, ના–પે કહીંએ છેહ. હુઆં૦ ૧૫
શીલવતી હળવે કહે,
નિસુણીજે હે, પિઉ પ્રાણાધાર કે;
ચોરી કરી પલ્લવ ગ્રહ્યો,
વધારવા હે, બહુલો સંસાર કે. હુઆં૦ ૧૬
નેમ કહે કૃતપુણ્યના,
તેહ ફળિયા હે, મન મનોરથ જેહ કે;
આશા સહુ સફળી હુઇ,
ઢાળ બારમી હે, કહે અવિહત નેહ. હુઆં૦ ૧૭

---

૧૩ જોપે'—જોથી (?) અનૂરો—અપૂર્ણું. ૧૪ અસંજ્ઞી—જડ. સંજ્ઞા—ચેતના—જ્ઞાન. ૧૫ ભવનેહ—સંસારની પ્રીતિ. નાપે ઇ૦—જેમ બે જણાં એક બીજાને કોઇ જગોએ છેહ ન આપે. આ કડી પ્ર. ૧ લીમાં નથી.

૧૬ "હળવે—" હસુઇ" નિસુણીજે—સાંભળિયે. ચોરી—" ચકરી"
૧૭ અવિહત—" અવિહડ"—અખંડ.

દુહા.

રાખ્યો માસ લગે ત્યહાં, રાજાએ બહુ પ્રીત;
વિવિધ ખ્યાલ વિનોદશું, ધરતો સહુશું હીત. ૧
મીંઢળ કરથી છોડિયાં, ઉત્સવ કરી અપાર;
શીલવતી આવી ત્યહાં, સોળ સજી શણગાર. ૨
ગગને ઘન અભ્રહ જળહ, ગાજે કરે કલોલ;
મરૂત જેમ પરજન્ય ઘટા, હુઆ દૂર ઝકઝોળ. ૩
વિલખી થઇ વામાંગના, (સ્ત્રી) અણબોલાવી જામ;
નયન ભરી નિરખી નહિ, તરૂણી ચિંતે તામ. ૪
મુજને અવગુણ માહરો, દાખીજે બહુ પ્રેમ;
કિણ કારણ દુહવ્યા કિણે, સાચું કહેજો તેમ. ૫
અબળા એમ ન છંડીએ, નિકલંકી નિર્દોષ;
નારી વચને તેહને, હૈડે વાધ્યો રોષ. ૬
મહિપતિના મંદિરથકી, પહોત્યો દૂજે ઠામ;
શીલવતી દિલ વાતડી, રાખી આવે ધામ. ૭
મંત્રીને કુંવર કહે, ચાલોજી હવે વેગ;
માગો મહિપતિ આગન્યા, સાહું સમીપે તેગ. ૮

---

૩ ગગને—" ગગન. " અભ્રદ—અભ્ર—વાદળાં. જળહ—જળ. મરૂત—(મારૂત) વાયુ. પરજન્ય—મેઘ. વાયુથી જેમ મેઘની ઘટા દૂર થાય છે. તેમ શીલવતીથી તેનો સ્વામી દૂર થયો.

૪. વિલખી—(વિલક્ષ ઉપરથી) વીલી વામાંગના—સ્ત્રી. જામ—જેને ચિંતે—વિચારે. તામ—તેને. ૫ મુજને—" મોહને " દાખીજે—બતાવો. કિણ કારણ—શામાટે ? દુહવ્યા—દુભવ્યા. ૬ નિકલંકી—નિષ્કલંકી.

૮ સાહું—ગ્રહણ કરૂં. તેગ—તરવાર. અથવા સા (તે) હું સમીપે તેગ જેવી અળખામણી છે

શીખામણ દીધી ભલી, પુત્રીને નિજ માય;
પ્રિય મન ચાલે સાસરે, સુજશ વરે તે ઠાય. ૯

ઢાળ ૧૩ મી.

(મનમોહન, મનમોહન પાવન દેહડી જી—એ દેશી).

નિજમાતના, નિજમાતના ચરણકમળ નમી જી,
તેમ તાતના, તેમ તાતના પ્રણમી પાય હો;
મન વા'લી તન વા'લી શીલવતી કહે જી.
નયણે તે નયણે તે આંસુ આણીને જી,
ગુણવંતી ગુણવંતી ગુણ સમજાય હો. મન૦ ૧
માતાજી માતાજી બે કર જોડીને જી,
વિનવીએ વિનવીએ વિનતિ જેહ હો;
વિછડિયાં વિછડિયાં વા'લાં દોહિલાં જી,
મળવાનો મળવાનો સાંસો તેહ હો. મન૦ ૨
જે તનમાં જે તનમાં મનમાં નેહલો જી,
તે છાંડી તે છાંડી આપે છેહ હો;
પરદેશી પરદેશી જે હોય પ્રાહુણા જી,
પણ જાણી મન આણી રાખવો નેહ હો. મન૦ ૩
મન ઓછા મન ઓછા જે હોય માનવી જી,
ત્રટકીને ત્રટકીને ત્રોડે પ્રીત હો;
નવ રાખે નવ રાખે અંતે એહવો જી,
દિલ છાંડી દિલ છાંડી ઉત્તમ રીત હો. મન૦ ૪

---

૨ વિછડિયાં—વિયોગી થયાં.

અંગજ હું અંગજ હું પ્રાણથકી ઘણી જી,
વાહાલી ને વાહાલી અધિકી હુતિ હો;
તેથી છું તેથી છું દૂર દેશાંતરે જી,
ફરી પાછી નહિ આછી આવણ ખાંતિ હો. મન૦ ૫
નારી તન નારી તન પિઉને આશરે જી,
બીજો પણ બીજો પણ માત આધાર હો;
અબળાને અબળાને પ્રિય પખ હોઈ છે જી,
નહિ ત્રીજો નહિ ત્રીજો કોઈ સંસાર હો. મન૦ ૬
તે કારણ તે કારણ હું તમને કહું જી,
તમે કરજો તમે કરજો સાર સંભાળ હો;
મુજ આપો મુજ આપો માતા ! આગન્યા જી,
સાસરડે સાસરડે જાતાં ખુશાલ હો. મન૦ ૭
તવ નયણે તવ નયણે બહુ જળ રેડતી જી,
નંદનીને નંદનીને કહે એવી વાણ હો;
ઘણું પ્યારી ઘણું પ્યારી પ્રાણથકી સુતા જી,
તુંહી તનમાં તુંહી તનમાં અમૃત ખાણ હો. મન૦ ૮
જન સ્થિતિએ જન સ્થિતિ એવી સંસારમાં જી,
પુત્રીતણો પુત્રીતણો પરઘર વાસ હો;
ઘણું દુખિયાં ઘણું દુખિયાં વિછડતાં હુએ જી,
વળી તનથી વળી તનથી મૂકે નિઃશ્વાસ હો. મન૦ ૮
સાસરડે સાસરડે સાસરિયાંતણી જી,

મતખ ડે મતખ ડે તેની આણુ હો,
પ્રીતમનો પ્રીતમનો વિનય સાચવે જી,
જ્યમ લહિયે જ્યમ લહિયે કોટિ કલ્યાણુ હો મન૦ ૧૦
શીખામણુ શીખામણુ દીધી તેહને જી,
સાજનની સાજનની માગી શીખ હો,
શુભ દિવસે શુભ દિવસે બેહુ સીધાવિયા જી,
બોલ તી બોલ તી વાણી ઇખ હો મન૦ ૧૧
સાથે તવ સાથે તવ રાજન આવિયો જી,
સાજનિયા સાજનિયા નયણુથી ધાર હો,
બહુ પ થે બહુ પ થે જેહ બોલાવિયા જી,
વળિયા તે વળિયા તે વર પરિવાર હો મન૦ ૧૨
મન જાણે મન જાણે જન્મની ભૂમિકા જી,
સહિ હોવે સહિ હોવે દૂર મ ત ત હો,
પીયરિયા પીયરિયા ક્ષણુ ક્ષણુ સાભરે જી,
વીસરિયા વીસરિયા છે નવ જ ત હો મન૦ ૧૩
નિજ સખિઓ નિજ સખિઓ વાત બનાવતી જી,
મારગડે મારગડે ચાલ્યા જાય હો,
અનુક્રમે અનુક્રમે પહોત્યા તે પુરે જી,
રાજનજી રાજનજી પ્રેમે ભરાય હો મન૦ ૧૪
નિજ નગરે નિજ નગરે ર ગ વધામણા જી,
સિ હરથને સિ હરથને મન બહુ કોડ હો,
ગીત મધુરા ગીત મધુરા ગાવે ગોરડી જી,
રાગ સરસે રાગ સરસે હોડાહોડ હો મન૦ ૧૫

---

૧૦ મત—મા—નહિ 'તમ' ૧૧ ઇખ—એમ—એ ૧૩ મત-ત—(?) જંત—જીવ—પ્રાણી

નર વરૂ નર વરૂ લાવે ભેટને જી,
ઘણું સરસાં ઘણું સરસાં જે દિય આય હો;
બહુ બાંધ્યાં બહુ બાંધ્યાં તોરણ મંદિરે જી,
મનમાંહે મનમાંહે હરખ સવાય હો. મન૦ ૧૬
ગુણ ગાવે ગુણ ગાવે લોક ટોળે મળી જી,
કોઇ ભાખે કોઇ ભાખે ભામની રૂપ હો;
દોય મુખે દોય મુખે માત લે ભામણાં જી,
તેમ હરખે તેમ હરખે સિંહરથ ભૂપ હો. મન૦ ૧૭
સોહમનિં સોહમનિં શુદ્ધ પરંપરા જી,
શ્રીવિજય શ્રીવિજય પ્રભુ સુરીંદ હો;
જે દેખ્યે જે દેખ્યે દુરિતને ભાજતા જી,
જશ ગાને જશ ગાને લહિયે આનંદ હો. મન૦ ૧૮
વર તેના વર તેના, ચરણ પસાઉલી જી,
પૂરણ એ પૂરણ એ, પહેલો ખંડ હો;
નર નારી નર નારી, લહો સુખ સાંસતા જી,
વકતાને વકતાને, શ્રોતાને ઘમંડ હો. મન૦ ૧૯
ઢાળ તેરમી ઢાળ તેરમી, નેમવિજયે કહી જી,
પરણીઉ પરણીઉ, પેલા નાર હો;
સહુ સુણજો સહુ સુણજો, આગળ વારતા જી,
સાંભળતાં સાંભળતાં, સફળ સંસાર હો. મન૦ ૨૦

इति श्रीशीलवती चरित्रे प्रथम खंडः संमाप्तः

---

૧૬ દિય આય—આવીને આપે. ૧૭ દોય મુખે—વરવહુ બન્નેના મુખ ઉપર. ૧૮ સોહમનિં—મુક્તિપથને (?) સુરીંદ—સૂરીંદ્ર—સુરીઓમાં ઇંદ્ર જેવા. ભાજતાજી—"ભાય હો." ગાને—"ગાજે."

ખંડ ૨ જો.

દુહા.

શેષ ફણી સેવે સદા, જ્ઞાન ધ્યાન નિશ દીહ;
કમલા સમ પ્રભાવતી, કાંત એ જગતહ ઇહ. ૧

કર્મ—કીનાશ દૂરે કરે, પામી લોકનો પાર;
અલોક સુખ જે આભમાં, તે પ્રણમું સુખકાર. ૨
રાજા ઉત્સવ અતિ કરે, કુંવરતણે પેસાર;
હાટશ્રેણી શણગારીને, માડયાં નૃત્ય હજાર. ૩
સિંહરથ રાજા હેજશુ, વહુઅરને સુખકામ;
પંચ દિયાં પરગટ કરી, મહર્ધિક મોટાં ગામ. ૪
શીલવતી પાયે નમી, સાસુને બહુ પ્રેમ;
અવિચળ જોડી તમતણી, લહેજો હેમ ને ખેમ. ૫
મિત્ર અછે ચંદ્રગુપ્તનો, વસુદત્ત એવે નામ;
મળિયો તેવે હિત કરી, બેઠા હોય સુઠામ. ૬
નારી ખબર નેહે કહો, બોલે વસુ તે વાર;
ચંદ્રગુપ્ત બોલે નહીં, રાખ્યો હિયે વિચાર. ૭
વળી પૂછયું તેણે ફરી, નારી રૂપ નિહાળિ;
પુણ્યવંત જે પ્રાણિયા, પામે એવી બાળિ. ૮

---

૧ બીજો ખંડ આરંભતાં કવિ શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનને પ્રણામ કરવા રૂપ મંગળ કરેછેઃ શેષ ઈ૦—શેષની ફણા જેનું સેવન કરેછે. દીહ—દિવસ.

૨ કીનાશ—યમ—યમદૂત. અલોક સુખ—અશોક આદિક. ૩ પેસાર—પ્રવેશ. શ્રેણી—હાર—પંક્તિ. ૪ મહર્ધિક—મોટી સમૃદ્ધિવાળાં—સારા ઉત્પન્નવાળાં. ૭ વસુ—વસુદત્ત.

કુવર કહે છાનો રહે, કરતો કૂડ તોફાન;
એ અકુલીણી કામની, કેવું એહને માન? ૯

ઢાળ ૮ મી.

(કેસરવરણો હો, કાઢી કસુંબો મારા લાલ—એ દેશી)

નજરે નિહાળો હો, બોલ સંભાળો મારા લાલ,
કામિત ટાળો હો, વાંકા મહાલો મારા લાલ;
તું રઢિયાળો હો, હાથે કેમ આળો મારા લાલ,
દૂર નિકાલો હો, વિરહી ચાળો મારા લાલ. ૧
શીલવતી સારી હો, મોહનગારી મારા લાલ,
સુકર્મની ક્યારી હો, પ્રેમદુલારી મારા લાલ;
કુસંગે ન્યારી હો, શુદ્ધ વિહારી મારા લાલ,
આપ સઝારી હો, શીલે સમારી મારા લાલ. ૨
તું મુજ વા'લો હો, થા મત કાલો મારા લાલ,
વયે મતવાલો હો, ક્રોધને પાલો મારા લાલ;
સીધા ચાલો હો, વૈર મ ઘાલો મારા લાલ,
પ્રેમ નિવાલો હો, ભરિયે પ્યાલો મારા લાલ. ૩
કિન્નરી નારી હો, અપછરી ભારી મારા લાલ,
હરણી હારી હો, નયણકટારી મારા લાલ;

શ્યામા તારી હો, કામ કટારી મારા લાલ,
નારી શ્રીકારી હો, દોષ નિવારી મારા લાલ. ૪
સ્વર્ગથી છૂટી હો, નારી વિખૂટી મારા લાલ,
આણી સુટી હો, અપછર લુંટી મારા લાલ;
ભાગ્યે મોટી હો, વરપે છોટી મારા લાલ,
લજ્જા મોટી હો, વાંચ્છિત પોટી મારા લાલ. ૫
વેણી કાળી હો, યૌવન બાળી મારા લાલ,
એહુથી ખુશાલી હો, જો જો ભાળી મારા લાલ;
આછિ આવી હો, કે સુરબાળી મારા લાલ,
વિષયની જાળી હો, પાપ પખાળી મારા લાલ. ૬
પુણ્યની પ્રાણી હો, વરણે જાણી મારા લાલ,
તરૂણી આણી હો, ભાગ્યે તાણી મારા લાલ;
એવી વાણી હો, વિષયની માણી મારા લાલ,
નિસુણી સયાણી હો, તે ગુણખાણી મારા લાલ. ૭
એ સહી ઉણી હો, પાપ વિહુણી મારા લાલ,
કાજ અકુલીણી હો, પ્રેમ વિહુણી મારા લાલ;
કરમે કૂડી હો, પરમ નર સૂડી મારા લાલ,
નરકની કુંડી હો, રોપે ચંડી મારા લાલ. ૮

---

૫ સુટી—(?) પોટી—પોટલારૂપ. ૬ આછિ—સુંદર. પાપ પખાળી—પાપને જેણે ધોયાં છે એવી.

૭ પુણ્યની પ્રાણી ઇ૦—એ પુણ્યવાન્ પ્રાણી રૂપ છે એમ એના વર્ણ (રંગ) ઉપરથી અમે તેને જાણી (ઓળખી) છે. એવી ઇ૦—એની વાણી એવી છે કે જાણે વિષયની ભરેલી માણી—માણુ—ગાગર હોય. "માની:" પ્ર: ૨. નિસુણી—સાંભળી. સયાણી—શાણી.

૮ પાપ વિહુણી—પાપ વગરની. કદાપિ તમે કહોછો તેમ એ પાપ વગરની છે, તોપણ એ પ્રેમની વાતમાં ઉણી—ઓછી છે. કાજ ઇ૦—એનાં

મૂકી ટાળી હો, એમ વિચારી મારા લાલ,
કીધી પ્યારી હો, પેહેલા વારી મારા લાલ;
વાત વિચારી હો, સૂધી ધારી મારા લાલ,
મૂઢ ગમારી હો, જે કરે ત્યારી મારા લાલ. ૯
એમ ન કીજે હો, નેહ વહીજે મારા લાલ,
પ્રેમ પાળીજે હો, હીણુ ન થીજે મારા લાલ;
સંત ન ખીજે હો, લાહો લીજે મારા લાલ,
દૂરીજન છીજે હો, પીયૂષ પીજે મારા લાલ. ૧૦
ઉત્સાહને પાળે હો, કુપ્રીતિનેટ્ટાળે મારા લાલ,
વેણુ સંભાળે હો, પંચની આલે મારા લાલ;
વૈર ન ચાલે હો, વિરહો આલે મારા લાલ,
મધ્યમ કાળે હો, એહવો સાલે મારા લાલ. ૧૧
ઉત્તમ એહી હો, બહુલ સનેહી મારા લાલ,

કાજ અકુળવતી સ્ત્રી જેવા છે સૂડી—નખ્ને કાપવાની સૂડી ૩૫ રેણે ઇ૦—ક્રોધમા તે ચંડી (ક્રોધવાળી સ્ત્રી) જેવી છે.

૯ ત્યારી—તૈયારી (એવી સ્ત્રી સાથે પ્રેમ કરવાની) પ્ર. ૧ લીમાં "ન્યારી" પાઠ છે, એ માન્ય રાખિયે તો એ વાક્ય મિત્રનું કહેલુ જાણવુ.

૧૦ હીણુ—"હેમ" પ્ર. ૧ થીજે—થવુ. છીજે—ક્ષીણ થાય. પીયૂષ—અમૃત ૧૧ કુપ્રીતિને—"કપ્રીતને" પ્ર ૨ ૭ "પ્રીતિને" પ્ર. ૧ લી. સાલે—મલાહ્વડે?

સુદર છે જેહી હો, છેહ મ દેઈ મારા લાલ,
હઠમતિ કેહી હો, જાણે તેહી મારા લાલ,
કહિયે કેહી હો, સેણ સુવેહી મારા લાલ ૧૨
દેખીને દાઝે હો, પ્રેમને ઝાઝે મારા લાલ,
નીખરહ કાજે હો, શુ નવ લાજે મારા લાલ,
મોટી મહીણી હો, પ ચ પ્રવીણી મારા લાલ,
મારગ ઝીણી હો, નિગુથી ખીણી મારા લાલ ૧૩
એહવી વાતે હો, વિન વળી રાતે મારા લાલ,
પાયને પાતે હો, બેશી પાતે મારા લાલ,
ખહુલી તાતે હો, વણુસે જાતે મારા લાલ,
દુર્વચ ઘાતે હો, હેમને ભાતે મારા લાલ ૧૪
એમ દોઈ મિ તા હો, પ્રેમ સ જુત્તા મારા લાલ,
વાતે ખુ તા હો, રાતે ન સૂતા મારા લાલ,
નરમ યમતા હો, કુવર તતા મારા લાલ,
નેમ કહે શ્રોતા હો, સુણજો સ તા મારા લાલ ૧૫

દુહા.

આગે હૂતી તાહરી, પ્રીતડલી [જ] અડોલ,

---

૧૨ મ દે ઈ૦—ન દેવો. હઠ મતિ ઈ—જે જાણે છે તેને હઠ મતિ કે ઇ—કેની હોય? અર્થાત્ તમે સુજાણ છો માટે તમારે એવી હઠ કરવી ઘટે નહિ સુવેહી--સુવેદી--સુજાણ ૧૩ ઝાઝે—જહાજે--વહાણે નિખરહ ઈ૦—(?)

૧૫ મિતા—મિત્ત સજુત્ત—મયુક્ત વ તે ખુતા—વાતોમા મશગુલ થયા નરમ ઇ૦—(?)

છઠ્ઠેને ફેરે હો, પૂર્વ દિશ સામી રહી,
બોલે શુભલે અવાજ. પ્રીત૦ ૧૪
જો હોયે આ થાનક હો, છાનો નર જો કો રહ્યો,
વ્યંતર વા વૃદ્ધિદેવ;
ક્ષત્રિનો નંદન હો, આનંદ હિયે ફુળે,
રાખજો અળગા હેવ. પ્રીત૦ ૧૫
મેં તો વર વરિયો હો, શીલવતીપતિ,
બીજો નહિ એ સંસાર;
આપણી શકિત હો, ઢાંકી ચૂપ કરી મત રહો,
સાતમો ફેરો છે સાર. પ્રીત૦ ૧૬
નાખે તે જેવે હો, તેવે કુંવર ધરયો ત્યહાં,
ગ્રહિયો રત્નખુર ચોર;
પાપી તું પ્રાણી હો, જાણી મેં તુજ વાતડી હો;
કરતો કરમ અઘોર. પ્રીત૦ ૧૭
નાખ્યો તે કુંડે હો, ભુંડી ભુંડી ગતિ ભણી,
પુરૂષ સુવરણ તામ;
થયો તેણે દીઠો હો, મીઠો કુંવરે તે લોચને,
કુંવરી કરે પરણામ. પ્રીત૦ ૧૮
નવમી એ ઢાળે હો, જોડી દ્રય મળી ભલી,
પામ્યા હરખ અપાર;
નેમને શાતા હો, રાતા માતા માનવી,
પામે રિદ્ધિ પરિવાર. પ્રીત૦ ૧૯

---

૧૪ પુરૂપ ઇ૦—અગ્નિમાં મનુષ્યનો હોમ કરવાથી સુવર્ણનો પુરૂપ થઇ ૧૫ એટલા માટે. શુભલે—સારે ૧૫ હેવ—એવ—નિશ્ચય. ૧૮ તામ—ને. તેને સુવર્ણનો પુરૂપ થઈ ગયેલો દીઠો.

દુહા.

કુંવરી દેખી કુમારને, રૂપે મદન મહુંત;
મન માન્યું ઘણું માનની, કામિની કામ લહુંત. ૧
કુંવર બોલાવે તેહને, શીલવતીનો નાહ;
કહે તે કુણ સ્થાનક વસે, જેશું તુજ ઉમાહ. ૨
તાત ભણી નિમિત્ત કહ્યો, ચંદ્રગુપ્ત કુમાર;
સાંભળીને વર મેં વર્યો, પણ નવ જાણું સાર. ૩
પ્રેમ ભરી એમ પ્રેમદા, મધુરા બોલે બોલ;
પરણો પ્રેમ ધરી કરી, મૂકી દિયો કુબોલ. ૪
જ્ઞાતિ કુળ નવ જાણિયા, તું કયમ કરે વિવાહ;
મેં વરિયા નારી કહે, પૂરણ કરો ઉછાહ. ૫
કીધી કળશની સ્થાપના, સાક્ષી દિનનિશીકાર;
ત્રીજી નારી પરણિયો, પુણ્યતણે પ્રતિકાર. ૬
સુવર્ણ કાઢ્યું કુંડથી, નીરે શીતળ કીધ,
દીઠે ભવ ભાવઠ ગઈ, સકળ મનોરથ સિદ્ધ. ૭
નારી મૂકી ભુવનમા, જંપી પ્રેમ વચન;
હું આવું જ્વાળી કરી, સચિવતણું જે તન. ૮
વેગે ત્યાંથી નિર્મર્યો, મુદ્રાંકિત કરી ગેહ;
ચોથે પહોરે તે ત્યહાં, મંત્રી પામ્યો નેહ. ૯

ઢાળ ૧૭ મી.

(ઉડ કલાલણી ભર ઘડો હે—એ દેશી.)

વૃક્ષ હેઠે કુમાર છે હે, બેઠો શબને લેઈ;
સત્યવંત શિરોમણિ હે, અનલીબળ ને અભેઇ. ૧
ગુણવંત ગરવો ગહગહે હે, બીહે અબીય સમાન;
તેણે સમે જે કૌતુક થયું હે, સુણજો થઇ સાવધાન ગુણવંત૦ ૨
થરહર થરહર થરહરે હે, ડોલે કાયા તેણી વાર,
અમળાયે અતિ આકરે હે, મૃતક તણી હો વાર. ગુણવંત૦ ૩
હુંકારે ફણી ટોપથી હે, કોપશું કરે પોકાર,
શબઘોર વચને ગાજતો હે, ભાજતો નર અહંકાર. ગુણવંત૦ ૪
હું હું હું મુખ એમ કહે હે, મારો ગળાળ ઘોકાર;
ભૃકુટિ ભમાડે ઉર્ધ્વથી હે, ત્રિવલી નિલવટ તાર. ગુણવંત૦ ૫
ભૂમિ પદ પછાડતો હે, ધ્રુજાવે ગિરિશૃંગ;
કરડા ડોળા કાતરે હે, પાંતરે સુભટનાં અંગ. ગુણવંત૦ ૬
ઉછળે નયન ચણા પાવકે હે, પડુડે ઉદધિ જ્યમ વાર;
ગર્જે ગજે મહી ગર્જણી હે, ચાટયનતો ચણકાર. ગુણવંત૦ ૭
દેખી કુંવર કહે ઇનો હે, થાર પાપી પ્રત્યક્ષ;

માહોમાહે વળગ્યા તિકા હે, દેતા પદનો પ્રહાર,
ગડદા ઢીક ચૂકે નહિ હે, ઢીચણુના ધોકાર ગુણુવંત૦ ૯
અર્કતૂલ જ્યમ વાયુથી હે, ઉડે જ્યમ આકાશ,
તેમ ગ્રહીને ભુજા ભૂતની હે, નાખ્યો ભૂમિ ઉદાસ ગુણુવંત૦ ૧૦
આકુળ થયો તવ આપથી હે, બોલ્યો વચન વિલાસ,
મૂકય કહુ તુજ વાતડી હે, હુઓ મુજને ઉલ્લાસ ગુણુવંત૦ ૧૧
કુંવર બેઠો આગળે સુણે હે, વ્યંતરતણો વૃત્તાંત,
મંત્રીની દેહ જે નવ બળે હે, નાવે તેનો જે અંત ગુણુવંત૦ ૧૨
ઉષ્ણુ વાત થયો દેહડી હે, કીધા કંઈ ઉપચાર,
સૂર્યચંદ્ર દ્વય નામના હે, કાંતિ છે રત્ન અપાર ગુણુવંત૦ ૧૩
મુખમાં રાખ્યા તેહને હે, રોગ ગયો એ દેહ,
અંત વેળા કાઢયા નહિ હે, અગ્નિજળ રહિત એહ ગુણુવંત૦ ૧૪
હુ સેવક છુ રત્નનો હે, ત્રૂઠયો તુજને રે આજ,
લે દેઉ કહી મુખ ફાડિયુ હે, દીધા મણિ સુરરાજ ગુણુવંત૦ ૧૫
એકે જળ બૂડે નહિ હે, દૂજે રત્ને અગ્નિની ન ભીત,
વળી રણે જન જીતિયે હે, કહુ છુ તુજને હો પ્રીત ગુણનંત૦ ૧૬
ભુવન મધ્યે દક્ષિણ દિશે હે, શયનતણો પલંગ,
ચારે પદ છે ચઉ ભલા હે, રત્નકલશ ઉત્તંગ ગુણુવંત૦ ૧૭
ગ્રહજે કહી વેગે થયો હે, અરૂપી તે યક્ષરાય,
ભાનુ ઉદય તે દેહને હે, અગ્નિ સંસ્કાર કરાય ગુણુવંત૦ ૧૮

---

૯ તિમ—તે મ ૧૦ અર્કતૂલ—આકડાનુ તૂર ૧૩ ઉપચાર—ઉપાય, કાંતિ—કાંતિવાળા ૧૪ અગ્નિજળરહિત—અગ્નિ અને જળ વિનાના મત લબ કે અગ્નિથી તથા જળથી પરાભવ ન પામે એવા ૧૭ પદ—પાયા (નીચે) ઉત્તંગ—ઉંચા—ઉત્તમ ૧૮ અરૂપી થયો—અંતર્ધાન પામ્યો

પોકાર કરે પૃથુલ સ્વરે, રાણી પટની ત્યાય ૬
સ ધિ મુખ દઇ ભુવનમા, લેઇ ગયો કુ વરી કોય,
સાર કરો તમે તેહની, દુ ખ ન શમાવે કોય ૭

ઢાળ ૧૧ મી

(મન આણી જી જિન પ્રાણી વાણી જાણિયે રે—એ દેશી)

રાણી મુખે તે વાણી કહે રાયને રે,
કુ વરી ગઇ કહો કેથ,
ગુણની ખાણી અમીય સમાણી ન દની રે,
સાજે હુતી સહી એથ ભૂપતિ સાભળો રે ૧
સ ધિમુખ દઇ ગૃહશુ એ ચોરી ગયો રે,
જેની ન શોધ લગાર,
જેને નરખ્યો વન એ પરખ્યો આપણો રે,
જોવો સકળ સ સાર ભૂપતિ સાભળો રે ૨
અશ્વ દોડાવ્યા સુભટ ચલાવ્યા સવ દિશે રે,
દેખી ન કુ વરી કનાહ,
ફરી જે આવ્યા મન દુ ખ પાયા અ ગમા રે,
ભૂપતિ બેઠો છે જનાહ ભૂપતિ સાભળો રે ૩
કહે કુ વર રાજા સુજને પરણાવિયે રે,
વિલ બ કરો હવે કેમ ?
બોલિયો લાલો આલે માનવ કરસણી રે,
પ્રભુજી ધરીને પ્રેમ ભૂપતિ સાભળો રે ૪

---

૬ પૃથુન—વિ ાાગ અયાત્ મોટેથી બૂમો પાડીને રાણી પટ ી—પટ રાણી ૭ સ ધિમુખ દેઇ—ખાતરિયુ દેઇને—ઘર ફાડીને
૧ કેય—ક્યા અમીય—અમૃત એથ—અહીં ૪ બોલિયો દ૦—'૧)
૧૨

જળમાં ઘાલ્યો રે, મીન ભણી જેહને,
કોણુ સખાઇ રે, પ્રીતમ તેહને;
દુષ્કર સેહેવા રે, સાસુ બોલડા,
ખમ્યા ન ખમાય રે, ખંતશુ પરગડા. વીહસે૦ ૩
ચોરી બાંધી રે, તે મુજને વરી,
પંચકેરી સાખે રે, હવે કેમ પરહરી ?

પહોચે સાતમી રે, ઠામે નિરમળા;
હું અપરાધી રે, શી હુતી તાહરી,
આશા ત્રોડી રે, ટાણે માહરી. વીહુસે૦ ૮
નેહ નિઃસ્નેહી રે, કેણીપેરે નિરવહે,
ઓછા છિલ્લર રે, જળ કયમ બહુ રહે;
ફાટે ત્રાઠે રે, પાળી સહી જેહની,
હીણું આણી રે, ગત એહ તેહની. વીહુસે૦ ૯
અવગુણ ગુણને રે, ઉત્તમ લેખવે,
દુર્જન કંથને રે, દિલ નવ મેળવે;
નારીને રોષે રે, ચિત ઘણું ચિંતવે,
છાંડી વા'લા રે, અન્ય હિત કેળવે. વીહુસે૦ ૧૦
છળ બહુ જોયે રે, ક્ષણ નવ પાંતરે,
અવગુણ રાખે રે, ભાખે આંતરે;
વિરહી દેહી રે, મન દાઝે ઘણું,
અન્ય જન દેખી રે, દિલ ધરે આપણું. વીહુસે૦ ૧૧
રીત ન જાણે રે, પર જેહ લોકની,
તેણે સ્થિર સ્થાપી રે, મનસા પાપની;
રજની ન આવે રે, નાહલા નિદ્રડી,
અધવચ છાંડી રે, પ્રીતમ પ્રીતડી. વીહુસે૦ ૧૨

---

૮ સાતમી ઠામે—ટાણે—વખત આવ્યે. નિર્વહે—નભાવે. ૯ ત્રાઠે—તૂટેના અર્થમાં. આંતરે—આંતરો રાખીને. મન દાઝે ઘણું—" ગન ઘણું દાઝવે " પ્ર. ૧—૨. દિલ ધરે—મનનો નિગ્રહ કરે. ૧૨ પાપની—" થાપની " પ્ર. ૧ લી. રંજની ન—' રયણી ત.''

જળમાં ઘાલ્યો રે, મીન ભણી જેહને,
કોણ સખાઇ રે, પ્રીતમ તેહને;
દુષ્કર સેહેવા રે, સાસુ બોલડા,
ખમ્યા ન ખમાય રે, ખંતશુ પરગડા. વીહસે૦ ૩
ચોરી બાંધી રે, તે મુજને વરી,
પંચકેરી સાખે રે, હવે કેમ પરહરી ?
હરણી વિછૂટી રે, મૃગતણા યૂથથી,
કો પેર તેને ર, આતુર એકથી. વીહસે૦ ૪
મૂર્છા પાવે રે, સખી તસ જાગવે,
હાય હાય કંથા રે, કહીને વિનવે;
કેશને ત્રોડે રે, મોડે અંગુલી,
આળસ કરતી રે, રડતી આકુલી. વીહસે૦ ૫
પડે વળી ધરણી રે, હૈડું આફળે,
હૃદયને ચુથે રે, અતિ ઘણું ટળવળે;
ધિઃક ધિઃક નારી રે, એ અવતારડો,
વિરહી વિજોગી રે, શોકી દુઃખવડો. વીહસે૦ ૬
કેને ભાખું રે, આખું દુઃખ ઇસો,
કો નવ સૂઝે રે, વહિયે ગન નિસો;
નેહ વિણુ નાથે રે, ભલું મુજ છેતરી,
અવગુણે દીધી રે, પરઘર કિંકરી. વીહસે૦ ૭
નર હોય જગમાં રે, ધૂરત ઠગ ભલા,

પહોચે સાતમી રે, ઠામે નિરમળા;
હું અપરાધી રે, શી હુતી તાહરી,
આશા ત્રોડી રે, ટાણે માહરી. વીહસે૦ ૮
નેહ નિઃસ્નેહી રે, કેણીપેરે નિરવહે,
ઓછા છિલ્લર રે, જળ કયમ બહુ રહે;
ફાટે ત્રાઠે રે, પાળી સહી જેહની,
હીણું પ્રાણી રે, ગત એહ તેહની. વીહસે૦ ૯
અવગુણ ગુણને રે, ઉત્તમ લેખવે,
દુર્જન કંથને રે, દિલ નવ મેળવે;
નારીને રોપે રે, ચિત ઘણું ચિંતવે,
છાંડી વા'લા રે, અન્ય હિત કેળવે. વીહસે૦ ૧૦
છળ બહુ જોયે રે, ક્ષણ નવ પાંતરે,
અવગુણ રાખે રે, ભાખે આંતરે;
વિરહી દેહી રે, મન દાઝે ઘણું,
અન્ય જન દેખી રે, દિલ ધરે આપણું. વીહસે૦ ૧૧
રીત ન જાણે રે, પર જેહ લોકની,
તેણે સ્થિર સ્થાપી રે, મનસા પાપની;
રજની ન આવે રે, નાહલા નિદ્રડી,
અધવચ છાંડી રે, પ્રીતમ પ્રીતડી. વીહસે૦ ૧૨

---

૮ સાતમી ઠામે—ટાણે—વખત આવ્યે. નિર્વહે—નભાવે. ૯ ત્રાઠે—તૂટેના અર્થમાં. આંતરે—આંતરો રાખીને. મન દાઝે ઘણું—" મન ઘણું દાઝવે " પ્ર. ૧—૨. દિલ ધરે—મનનો નિગ્રહ કરે. ૧૨ પાપની—" થાપની " પ્ર. ૧ લી. રજની ન—' રયણી ત.'

જળમાં ઘાલ્યો રે, મીન ભણી જેહને,
કોણ સખાઇ રે, પ્રીતમ તેહને;
દુષ્કર સેહેવા રે, સાસુ બોલડા,
ખમ્યા ન ખમાય રે, ખંતશુ પરગડા. વીહસે૦ ૩
ચોરી બાંધી રે, તે મુજને વરી,
પંચકેરી સાખે રે, હવે કેમ પરહરી ?
હરણી વિછૂટી રે, મૃગનણા યૂથથી,
કો પેર તેને રે, આતુર એકથી. વીહસે૦ ૪
મૂર્છા પાવે રે, સખી તસ જાગવે,
હાય હાય કંથા રે, કહીને વિનવે;
કેશને ત્રાડે રે, મોડે અંગુલી,
આળસ કરતી રે, રડતી આકુલી. વીહસે૦ ૫
પડે વળી ધરણી રે, હૈડું આફળે,
હૃદયને ચુંથે રે, અતિ ઘણું ટળવળે;
ધિઃક ધિઃક નારી રે, એ અવતારરો,
વિરહી વિજોગી રે, શોકી દુઃખવડો. વીહસે૦ ૬
કેને ભાખું રે, આખું દુઃખ ઇસો,
કો નવ સૂઝે રે, વહિયે ગન નિસો;
નેહ વિણ નાથે રે, ભલું મુજ છેતરી,
અવગુણે દીધી રે, પરઘર કિંકરી. વીહસે૦ ૭
નર હોય જગમાં રે, ધૂરત ઠગ ભલા,

પહોચે સાતમી રે, ઠામે નિરમળા;
હું અપરાધી રે, શી હુતી તાહરી,
આશા ત્રોડી રે, ટાણે માહરી. વીહસે૦ ૮
નેહ નિઃસ્નેહી રે, કેણીપેરે નિરવહે,
ઓછા છિલ્લર રે, જળ કેમ બહુ રહે;
ફાટે ત્રાઠે રે, પાળી સહી જેહની,
હીણું પ્રાણી રે, ગત એહ તેહની. વીહસે૦ ૯
અવગુણ ગુણને રે, ઉત્તમ લેખવે,
દુર્જન કંથને રે, દિલ નવ મેળવે;
નારીને રોપે રે, ચિત ઘણું ચિંતવે,
છાંડી વા'લા રે, અન્ય હિત કેળવે. વીહસે૦ ૧૦
છળ બહુ જોયે રે, ક્ષણ નવ પાંતરે,
અવગુણ રાખે રે, ભાખે આંતરે;
વિરહી દેહી રે, મન દાઝે ઘણું,
અન્ય જન દેખી રે, દિલ ધરે આપણું. વીહસે૦ ૧૧
રીત ન જાણે રે, પર જેહ લોકની,
તેણે સ્થિર સ્થાપી રે, મનસા પાપની;
રજની ન આવે રે, નાહલા નિદ્રડી,
અધવચ છાંડી રે, પ્રીતમ પ્રીતડી. વીહસે૦ ૧૨

---

૮ સાતમી ઠામે—ટાણે—વખત આવ્યે. નિર્વહે—નભાવે. ૯ ત્રાઠે—તૂટેના અર્થમાં. આંતરે—આંતરો રાખીને. મન દાઝે ઘણું—"મન ઘણું દાઝવે" પ્ર. ૧—૨. દિલ ધરે—મનનો નિગ્રહ કરે. ૧૨ પાપની—"થાપની" પ્ર. ૧ લી. રંજની ન—'રયણી ત.'

કરનો મેળો રે, કીધો પરેલડો,
અંગનો મેળો રે, નવ રહ્યો ઢુંકડો,
વચનને મેવે રે, વચન બોલ્યો નહિ,
વિણુ હો વહિયો રે, ન કહે ગયો કો કહી વીહસે૦ ૧૩
એમ બહુ બોલે રે, વનિતા વલવલે,
કુંવરની આંખે રે, જળધારા ચલે,
ક્ષણ ક્ષણ પામે રે, મૂરછાગત અંગના,
ભૂમિ પડતી રે એક નિજ પિયુ વિના વીહસે૦ ૧૪
ત્રીજા ખંડની રે, ઢાળ ત્રીજી સમી,
નેમે ભાખી રે, ધન્યાશ્રીએ સંક્રમી,
જો જો કરણી રે, એ સહી કર્મની,
આગળ સુણજો રે, વાત છે મર્મની વીહસે૦ ૧૫

દુહા

કુંવર કહે ભિત્યંતરે, બોને બાર ઉઘાડ,
આભગિનું નહિ વિરહના કેગી કહિયું નાડ ૧
કહે રાણી તું કોણ છે, એણી વેળા આ ઠામ,
જો જાણે મુજ સાસરો, તો ટાળે તુજ નામ ૨
હું પિયુ છું તાહરો, ચંદ્રકુંવર મુજ ખ્યાત,
તે ચાલ્યો પરદેશડે, રીસવશે કરી ઘાત ૩

---

૧૩ વચનને ઇ૦ —જ્યારે વચનાડે મેળાપ થવાની આશા હતી તે વખતે

૧ ભિત્યંતરે—ભીંતની અંદરથી નાડ—નાડી—મોગ ઘાટો કાઢી
૨ આ ઠામ— ઇશ્ સ્થળ જાણે મુજ— જાણશે ટાળે તુજ—
'ટાળશે ૩ ઘાત—'ઘત'

તે આવ્યો પરદેશથી, તુજને મળવા કાજ;
પુરૂષ હી નાણી આપણો, ઓળખિયો પતિરાજ. ૪
દાસી ઉઘાડયું દ્વારને, દીઠો નિજ ભરતાર;
પલંગ થકી પરી થઇ, પામી હરખ ઉદાર. ૫
અવળે મુખ ઊભી રહી, લજ્જાની કરી ઓટ;
વિરહવ્યથા વામી પરી, પામી મન્મથ પોટ. ૬
દાસી સહુ દૂરે ગઇ, બેઠો આપ પલંગ;
કર ગ્રહીને તે કામની, બેસારી ઉચ્છંગ. ૭

ઢાળ ૪ થી.

(આસણરા જોગી—એ દેશી.)

હું અપરાધી નારી છું તોરો;
કાંઈ ખમજે અવગુણ મોરો રે. સુંદરી સનેહી.
તું સોભાગણ નારી સલુણી;
તું તો ગુણવંતથી ગુણ દૂણી રે. સુંદરી સનેહી. ૧
તું દયાવંત દયાળી બાળી;
મેં તો પૂરવ પુણ્યથી ભાળી રે. સુંદરી સનેહી;
તું ચિત્રાવેલી સદા ગુણખાણી;
લક્ષણા તુજ લક્ષણી વાણી રે. સુંદરી સનેહી. ૨
શશિવદની તુહીજ પુણ્યવંતી;
સહી દોષ થકી દૂરે હૂતી રે. સુંદરી સનેહી;

---

૪ પુરૂષ ઇ૦—" પુરે સહીનાણે આપણો. " હી—નિશ્ચયાર્થ અવ્યય. નાણી—ઓળખી. અથવા " પુરૂષ સહી નાણી " એમ હોય. ૬ ઓટ—ઓથ—ઓથો (?) મન્મથ પોટ—કામદેવ રૂપી ગંસડી.

૧ સુંદરી સનેહી—" સુંદર આ સનેહી. " ગુણદૂણી—બમણા ગુણવાળી. ૨ ચિત્રાવેલી—ચિત્રાગણ સરખી સુંદર. લક્ષણા ઇ૦—હે સુલક્ષણા તારી વાણી લક્ષણવંતી છે.

મે અપરાધ કર્યો જે મોટો,
તે તે ખમવા દિલ નવ કર્યો ખોટો રે સુંદરી સનેહી ૩
તું મુજ પ્રાણજીવનથી પ્યારી,
હવે દિલ નવ રાખું ન્યારી રે સુંદરી સનેહી,
અવગુણ કીધા આપ ખમાવું,
તુજ લળી લળી શિશ નમાવું રે સુંદરી સનેહી ૪
હું તુજ ચોર છું આ ભવકેરો,
તે તો રાખ્યો પ્રીતિનો દોરો રે સુંદરી સનેહી,
સતી શિરોમણિ મે તું પામી,
દર્શને ગયા દુઃખ વામી રે સુંદરી સનેહી ૫
હું તુજ નામતણી બલિ જાઉં,
તુજને અહોનિશ ચિતડે ધ્યાઉં રે સુંદરી સનેહી,
કાયા હું સજીવન પમાણી,
મુજ મન ઘટમે તું આણી રે સુંદરી સનેહી ૬
ધન્ય જે ધર્મ ધર્યો તે વારૂ,
સહી પામિયો હું પુણ્ય સારૂ રે, સુંદરી સનેહી,
કરૂણા કરીને રીસ તજી જે,
જેમ હૈયડલે રંગ રમી જે રે સુંદરી સનેહી ૭
મે તો કીધો ઘાત વિશ્વાસ,
જેહ મૂકી કરથી નિરાશ રે સુંદરી સનેહી,
મે તુજ આદરી મનડે મોટે,
તું મન જાણે જે દિલ ખોટે રે સુંદરી સનેહી ૮

---

૩ ખોટા—(દિલનું વિશેષણ) ૪ ખમાવું—ક્ષમા કરવાની વિનતિ કરૂ ૫ પ્રીતિનો—" પ્રીતમનો " પ્ર ૧ લી ૬ ગનિજાઉ—' બળજાઉ " પ્ર ૧ લી

નિસુણી એમ નારી જે પ્યારી,
એમ કહે તવ વાત વિચારી રે   વા'લા સુણો વારૂ;
તું પ્રભુ શશિને હુ છુ ચંદ્રિકા,
તું છો રત્ન ને હું છું મુદ્રિકા રે   વા'લા સુણો વારૂ. ૯
હુ પ્રભુ ચરણુતણી રખવાળી.
માચી માચી રહું મતવાળી રે   વા'લા સુણો વારૂ,
તુ સાહેબ ને હું તમ દાસી,
રહી વળગી નવ કરૂ હાસી રે.   વા'લા સુણો વારૂ ૧૦
કહે રાણી મુખ હસીને વાણી,
જેહ આગમ પ્રીતમ જાણી રે.   વા'લા સુણો વારૂ;
હું નાહી નાથજી ઋતુસ્નાને,
તું ચાહે સંગ પિયુ માને રે   વા'લા સુણો વારૂ ૧૧
યોગ્ય નહિ છે જોગ એ કરતા,
રહિયે છે જનથકી ડરતા રે.   વા'લા સુણો વારૂ
પ્રગટ થઇને આવજો પિયુડા,
તવ મન સુખ વહેશુ જીવડા રે.   વા'લા સુણો વારૂ ૧૨
ગર્ભ રહે જો કોઇ કરમે;
તે તો ભોગવિયે બહુ મરમે રે   વા'લા સુણો વારૂ;
તુ તો કરીને પૂછડ વાંકો,
જાઓ કામ પડેય મુખ ઢાંકો રે   વા'લા સુણો વારૂ ૧૩
લોક ઓળભા પગ પગ સહિયે,
બહુ સમજુને તે શું કહિયે રે.   વા'લા સુણો વારૂ,

---

૯ નીશુણી—સાંભળી તુ—"થે '(બધી જગોએ 'તુ ' ઠામે 'થે ' છે) ૧૧ નાથજી—" નાદજી ' ૧૩ જાઓ—" જાઉ" પગ પગ—ડગલે ડગલે

જો મનમા હુતો મળવાનો;
તો કયમ આવ્યો પ્રભુ છાનો રે. વા'લા સુણો વારૂ. ૧૪
કુવર કહેછે અવસર રૂડો;
એણી વાતમા નહિ કૂડો રે, સુંદરી સનેહી;
લક્ષણ બત્રીસસો નિત નદ,
એણી વેળાએ પામો આનદ રે સુદરી સનેહી ૧૫
જન્મથકી અતિ પણ તેવો,
રૂપે કરી હરિ જેવો રે. સુદરી સનેહી,
આગળા ઘાલ્યા સુખમા દીસે,
કરી રત્ન સુદરી ચિત્ત હીસે રે સુદરી સનેહી. ૧૬
તેણ માટે માનો તમે કહિયે,
અર્થ દૈવથકી મે લહિયે રે. સુદરી સનેહી,
પ્રાણપિયુ સુણો એવી વાતે,
તસ વાર ન થાય ઘર જાતે રે વા'લા સુણો વારૂ. ૧૭
કેવો પ્રતિઉત્તર દેઉ સાસુ,
તે તો કાઢે પ્રાણ જે આ શું રે વા'લા સુણો વારૂ,
સહી નાણી દિયો કોઇ સુજને,
જો હોવે કાઇ દિલ તુજને રે. વા'લા સુણો વારૂ ૧૮
મુદ્રિકા દીધી કરની લેઇ;
મન મળિયા માહોમાહે લેઈ રે. વા'લા સુણો વારૂ
પણ ઇદ્રિના રસ ઘણુ સારા,

---

૧૫ બત્રિસો—બત્રિશ સહિ નદ—નદન—પુત્ર. ૧૮ સાસુ—સાસુને આશુ—"આસુ ' ત ૧ લી અથવા આશુ—તત્કાળ નાણી—એંધાણી—અભિજ્ઞાન

હોઈ ભોગવતાં મનોહારા રે. વા'લા સુણો વારૂ. ૧૯
નેમવિજય તે રંગ શુ મળિયા;
વિરહ વ્યથા દુઃખ ટળિયા રે. વા'લા સુણો વારૂ;
યામનીચર ને ગરૂડ તે છયલે;
મૂક્યો પ્રવહણ લેઈ પેહેલે રે. વા'લા સુણો વારૂ. ૨૦

દુહા.

સૂતો જાગ્યો કુંવર તે, તેહજ જુંગ મોઝાર;
વિહંગ નજરે ના'વિયુ, દેવતણો પ્રતિકાર. ૧
સિંહલદ્વીપ ભણી હવે, પવને કર્યો પ્રચાર;
વેગે પહોચ્યા જુંગ તે, રત્નપુર વર સાર. ૨
રત્નસેન તસ ભૂપતિ, રત્નમંજરી તસ નાર;
રત્નવતી તેની સુતા, યૌવન કરે ઝંકાર. ૩
વેચ્યા બહુ કિરિયાણુને, હુઓ લાભ અનંત;
જુગલ મોતી અતિ ભલા, મનોહર જેની કંત. ૪
નિરખ્યાં તેણે ભૂપતિ, ખુશી થયો મનમાંહ્ય;
મૂલ કહો તમે એહનું, અહિયે જ્યમ ઉચ્છાહ. ૫
એ અવસર રાજાતણી, પુત્રી રત્નવતી જેહ;
મંદિર ગોખે મલપતિ, બેઠી નિરખી તેહ ૬
કુંવરી કુંવર દૃષ્ટિ બે, એક થઈ તે વાર;
ચિત્રામણ જ્યમ પૂતળી, દોય રહ્યા એક તાર. ૭

---

૨૦ યામનીચર ઇ૦—યામી (રાત્રી) એ ચર (ફરનાર) અને ગરૂડરૂપી જે દેવ તેણે ચંદ્રગુપ્તને પેહેનાના વાહાણમા લઇને પાછો મૂક્યો. છયલે—(યામનીચરનુ કે ચંદ્રગુપ્તનુ વિશેષણ) પ્રવહણ—વાહાણ ૧ જુંગ—વાહાણ વિહંગ—પક્ષી પ્રતીકાર—ઇલાજ ૪ કિરિયાણ—કરિયાણા જુગલ—બે કંત—કાંતિ

ઢાળ ૫ મી.

(ચાદા રે ચાંદરણું હો, હાજી મારૂ ગુડિયાં ઉડાયો — એ દેશી.)

કામદત્ત જપે હો, રાજેંદ્ર મોરા વચન ન કાચો,
કાચા રે વાત કાચા ચિત્ત માને, અહો રાજ;
કહું તે સુણજો હો રાજેંદ્ર મોરા વચન જે સાચો,
સાચો જો ઇણહીજ ચાચો હો, અહો રાજ. ૧
રાજેંદ્ર માનો હો, મહીપતિ મોરા વચન જે સાચો,
મુક્તાફલની જોડી હો, રાજેંદ્ર મોરા વચન જે સાચો;
જાણો એક વારૂ, હિયડલે ધારૂ, ને પુણ્યને સારૂ,
અહોલાલ અહોરાજ રાજેંદ્ર માનો હો.
અગંમ્ય અરૂપી હો, રાજેંદ્ર મોરા વચન ન કાચો,
દેવના ધારૂ દેવના સારૂ, ને સહી હિતકારૂ. અહો રાજ૦ ૨
સવાલાખનું, રાજેંદ્ર એનું મૂલ કહિયે હો,
ઓછો ન કહિયે ને પૂરો સહી લહિયે, અહોરાજ;
નર એહ માદા હો, ઓળગ એની કેતી કહિયે,
ગુણ બહુ સહિયે, જે દોય નીવહિયે. અહો રાજ૦ ૩
કુંવર સુણી હો, એવું ત્યહાં શીશ ધૂણાવે,
મુખ ચમકાવે ને નેણ ચલાવે, અહો લાલ;
કહી ન શકિયે હો, કુંવરને તે નૃપ બોલાવે,
નયન ડોલાવે ને કાઇ સુણાવે. અહો રાજ૦ ૪

---

૧ વચન—"વયણ" ૨ દેવના ઇ૦—એ મોતી દેવના છે અને તે છે પણ દેવને અર્થે ૩ જે દોય ઇ૦—બન્નેનો નિર્વાહ કરો—અર્થાત્ બન્ને ખરીદ કરો ૪ કાઇ સુણાવે—કાઇક ઇશારતમા કહે

ઇલાપતિ નેહે હો, રાજેંદ્ર મારા કુંવરને બોલે,
બેહુ ચખ ડોલે ને અંતર ખોલે, અહો રાજ;
તુજ સંગે કેવો હો, ઠાકુર મારા ચિત્તને જે ચોળે,
ચિત્તને જે ચોળે ને મોતીને તોળે. અહો રાજ૦ ૫
હશી તમ ભાખે હો, રાજેંદ્ર મારા ઇશ્ય ન સુહાશે,
કહિયું ન જાશે ને મન દુઃખ થાશે, અહો લાલ;
મનમાંહી તમને હો, મહીપતિ મારા અચરજ આશે,
અચરજ આશે ને શેઠ દુહવાશે. અહો રાજ૦ ૬
મુક્તાફળ એ એકે હો, રાજેંદ્ર મારા દાદુરી છે નાની,
વાત નહિ છાની ને એહુ પુરાની, અહો લાલ;
ઓળખી અનુમાને હો, લાલન મારા શાસ્ત્રના જ્ઞાની,
શાસ્ત્રના જ્ઞાની ને વાત કહાણી. અહો રાજ૦ ૭
સાંભળી નૃપ ત્યારે હો, લાલન મારાં અચરજ પાવે,
મન સ્થિર થાવે ને કાન જગાવે, અહો લાલ;
દોયન મોતીકેરૂં હો, લાલન મારા મૂલ દેવાવે,
એક દૂરવાવે ને પરીક્ષા કરાવે. અહો રાજ૦ ૮
કુંવરને કહિયે હો, લાલન મારાં મોતીને છેદાવે.
અચરજ લાવે ને ખંડ કરાવે, અહો લાલ;
દાદુરી નૃપ દેખી હો, લાલન મારા મનને હસાવે,
મતિ તસ ભાવે ને અતિ ગુણ પાવે. અહો રાજ૦ ૯

દેખી દેખી એવી હો, રાજેંદ્ર મારા કુંવરની બુદ્ધ,
અતિ ઘણી શુદ્ધ ને જ્ઞાત મતિવૃદ્ધ, અહો લાલ;
ભાગ્યવંત રૂડા હો, લાલન મારા અગમ્ય એ કીધી,
લહેશે ઋદ્ધિ ને સકળ સમૃદ્ધિ. અહો રાજ૦ ૧૦
ત્રીજે ખંડે પાચમી હો, લાલન મારાં મોતિયાં વેચાયા,
બે એ મૂલ્ય પાયા, ને સહુ હરખાયા, અહો લાલ;
નેમવિજય નેહે હો, લાલન મારા ઘણું એ સોહાયાં,
અચરજ ભાયા ને કાજ સવાયા. અહો રાજ૦ ૧૧

દુહા.

મન હરખ્યું મહીપતિતણું, પુરૂષોત્તમ જગ એહ;
એહથકો અદકો નહિ, પુણ્યવંતમાં રેહ. ૧
શેઠ પ્રતિ રાજા કહે, કોણ પુરૂષ જગમાર;
ઇભ્ય કહે મુખ મોડીને, એ છે અમ્મ સુઆર. ૨
નરપતિ તવ બોલ્યો નહિ, કુંવરી કહે જઇ માય;
મેં વરિયો પરણીશ હવે, જેમ આવે દિલ દાય. ૩

ઢાળ ૬ ઠ્ઠી.

(યોધપુર જાયો હો કે લાવજો જુધપુરી—એ દેશી.)

નારી નેણ નિહાળે હો કે, ચિતમાં ચિંતવે,

---

૧૦ જ્ઞાત—જાણ્યો. મતિ વૃદ્ધ—બુદ્ધિમા વૃદ્ધ—મોટી બુદ્ધિવાળો. અગમ્ય—ન જાણી શકાય એવી (વાત). ૧૧ વેચાયા—"એકાયા." સોહાયા—શાભ્યા વગેરે. ભાયા—પસંદ પડ્યાં કાજ સવાયા (થયા).

૧ રેહ—રેખારૂપ—આડા આંક રૂપ. ૨ કોણ પુરૂષ એ પુરૂષ કોણ? અમ્મ—અમારો સુઆર—મહાવ

કવણુ એ કામકુમાર,
જગતીજન ભોળવવા હો કે, આવ્યો અભિનવો,
નવલો રતિ ભરતાર. ૧
સહજ સલુણી હો કે, સુંદરી વિનવે,
બાળા બે કર જોડ,
હિયડુ વેધ્યુ હો કે, મનમથ કરી નવે,
ઉમાહ્યો મન કોડ સહજ૦ ૨
શેઠ ભણી રાજા હો કે, પૂછે વળી વળી,
કહો છ એની જાત,
વિટલ વાણિજ્ય નૃપને હો કે, બોલ્યો મન રળી,
શી પૂછો પ્રભુખ્યાત? સહજ૦ ૩
ટાળે અંગ શ્રમને હો કે, રાખ્યો ચાકરી,
સમજી રહો મન માહ્ય,
રાજકુંવરી બહુ સીજે હો કે, રૂપે અપછરી,
માત બોલાવે ઉત્સાહ. સહજ૦ ૪
પોતે ઇભ્યની સાથે હો કે, આવ્યો નર ભલો,
તે મુજને પરણાવ,
બીજો વર વરવા હો કે, નીમ છે માહરે,
ઇણહુ તે બહુ ભાવ સહજ૦ ૫
જાતિ ગત પૂછો ટો કે, મારૂં કહિયું કરે,
એણે ભવ એ ભરનાર,

---

૧ ભોળવવા—"ભોગેવા' પ્ર ૨ છ 'લોભવા'પ્ર ૧ અભિનવો—નૂતન "અભિનવે' પ્ર ૨ ૨ ઉમાહ્યો—ઉમંગયુક્ત થયો ૩ વિટલ—દુષ્ટ—નીચ (?) રળી—"રૂની ૫ ઇણહુ—એની સાથ

ગુણવંત કોઇ બીજો હો કે, નહિ છે જગત ભરે,
એ આતમનો આધાર સહજ૦ ૬
રાણી નૃપને જણાવે હો કે, અતિશે ઉતાવળી,
મહીપતિ ચિંતે એમ,
પંથી તેહ બોલાવે હો કે, પૂછે વાસ કુલી,
ધણીને મન બહુ પ્રેમ સહજ૦ ૭
ભાખી તેણે સઘળી હો કે, ઉતપત મૂળ થકી,
વસુપતિ હરખ ધરંત,
વ્યાહો સુકુલિની હો કે, કહિયું એમ વકી,
ઇલાપતિ ગુણવંત સહજ૦ ૮
બરડી ભૂપ જંપે હો કે, વિમાસી બોલિયે,
અપજશ એણી વાત,
આતુરતાએ બહુલી હો કે, હિયડું ખોલિયે,
દ્વિજ જોઇ સાત સહજ૦ ૯
સ્થાનકને કુળ વારૂ હો કે, લક્ષ્મી ગેહે ઘણી,
દ્વય પક્ષ પૂરા જેહ,
ભાગ્યવંત રૂપાળો હો કે, દાતા તેહ ભણી,
નિરખો સાતે એહ સહજ૦ ૧૦
પરદેશી નવ નિરખ્યો હો કે, કહો કેમ દીજિયે,

---

૭ ગામકુલી—રહેવાનું સ્થાન અને કુળ ૮ વ્યાહો—વિવાહ કરો—પરણો સુકુલિની—સારા કુળની સ્ત્રી—ગા ૧ પુત્રી ઇલાપતિ—ભૂપતિ

૯ બરડી—મોટેથી ભૂપ—ચંદ્રબ્રહ્મ—રાજકુમાર ગત ઇ૦—સાત વાના જોઇને પછી કન્યા આપવી જોઇએ ૧૦ તે સાતવાના કહુ છે સ્થાનક ઇ૦ એહ—એ જો

જશ પામવા પંચ;
અવિચાર્યું અનિષ્ટ હો કે, કેણુ ન કીજિયે,
સાજનકેરે સંચ. સહજ૦ ૧૧
નરપતિ નર લોભી હો કે, જાણ્યો સાહસી,
પ્રાણે રાજકુમાર;
પરણાવે તે પ્રેમે હો કે, રૂપે ઉરવશી,
મહોત્સવ નગર મોઝાર. સહજ૦ ૧૨
દીધી પુણ્યે જોડી હો કે, દૈવે કર કરી,
હરખ્યા પુરજન લોક;
કોઈ વરણે વખાણે હો કે, રામા મુખ ધરી,
પુણ્યે સંપદ થોક. સહજ૦ ૧૩
છઠ્ઠી ઢાળ ત્રીજે હો કે, ખંડે કહી ભલી,
નેમવિજય સુખદાય;
ભાવે ભવિ સુણજો હો કે, મતિ કરી નિર્મળી,
આગે જે હવે થાય. સહજ૦ ૧૪

દુહા.

ચંદ્રવદની મૃગલોચની, ગજગમની પિકવેણ;
રૂપે અભિનવ અપ્સરી, કુંવરે નિરખી નેણ. ૧
પદ્મિની મોહી પ્રેમશું, દીધો નૃપ પરિવાર;
મણિ માણિક સુવરણતણાં, ભૂષણ અશ્વ અપાર. ૨
સાત વાહણ નૃપ સોંપિયાં, ભરી ભરી પૂરણ કીધ;
પૂરવ પુણ્યતણે ઉદય, સકળ મનોરથ સિદ્ધ. ૩

---

૧૧ પામવા—"પમેવા." કેરે—"કરે." ૧૨. પ્રાણે—આમદથી.
૧ પિક—કોયલ ૩ વાહણ—વહાણ.

ઢાળ ૭ મી.

(દખશુ દોહુલો હો રાજ—એ દેશી)

સુંદર શાતા હો રાજ, મનશુ માતા રાજ,
હોઇ ગુણ ગાતા હો, મોઇ સુખડા સોહતા,
ભોગવે ભોગા હો રાજ દુઃખ અજોગા રાજ,
ગયા દુઃખ શોગા રે, મન ભણી મોહતા ૧
કામદત્ત ચિંતે હો રાજ, નિજ મન ખંતે રાજ,
આતમ તંતે રે, એમ દેખી કુમારને,
સુખ એહ પામ્યો હો રાજ, દુઃખ સર્વ વામ્યો રાજ,
જન શિર નામ્યો રે, બહુ ધર્મ ધારીને ૨
રંભ સમાણી હો રાજ, કિન્નરી આણી રાજ,
અપસર માણી રે, નારી જેણે પરગડી,
ધન બહુ ધાની હો રાજ, રાય મતિકાગી રાજ,
શું એ વિચારી રે, દીધી કેમ એવડી ૩
દુરજન દોષી હો રાજ, પાપના પોષી રાજ,
ધરમના ગોપી રે, હેય એમ અકારણે,
અવગુણ આગે હો રાજ, પાપ ન લાગે રાજ,
પ્રીતને ત્યાગે રે, દ્વેષી ગુણને ઢાકણે. ૪
પર સુખ દેખી હો રાજ, હોય પરદ્વેષી રાજ,

---

૨ આતમ તંતે—પોતે તત કરવા લાગો ૩ કિનરી—કિન્નરી સરખી સ્ત્રી અપસર—અપ્સરા (જેવી) પરગડી—પ્રગટ મતિકારી—અર્થાત્ બુદ્ધિમાન એવડી અર્થાત્ એ ૪ અકારણે—વિના કારણ ગુણને ઢાકણે—ગુણને ઢાકવામાં

છળના દ્વેષી રે, પાપી શેઠ ધરે ઘણો;
મનુષ્ય મ જાણો હો રાજ, મતિ કો વખાણો રાજ,
સહી મન ટાણો રે, પાપે પિંડ ભરે ઘણો. ૫
એક દિન વારૂ હો રાજ, દુરમતિ કારૂ રાજ,
દુરગતિ સારૂં રે, વાત કહી વાણીએ;
સુણો ભૂપ જમાઇ હો રાજ, મોટી વડાઈ રાજ,
શુકન ભણાઇ રે, આપે હવે ચાલીએ. ૬
માગો તમે આણા હો રાજ, ભૂપતિ પરોણા રાજ,
અમીય સમાણા રે, બહુ પ્રેમ ધરી કરી;
ચંદ્રગુપ્ત વેગે હો રાજ, મનને રંગે રાજ,
ઈભ્યને સંગે રે, વારૂ શેઠ આણા ધરી. ૭
પ્રાણપ્રિયા વે'લી હો રાજ, મહોલને મે'લી રાજ,
લેઈ આજ્ઞા વે'લી રે, થાઓ તમે આપશુ;
શીખડી લીજે હો રાજ, કામ એ કીજે રાજ,
વે'લા થઈજે રે, આપે હવે ચાલશું. ૮
રત્નવતી વેગે હો રાજ, કાંતને સંગે રાજ,
નિજ મન ટેગે રે, બોલે નિજ તાતને;
આપો મુજ આજ્ઞા હો રાજ, કરશું પ્રયાણા રાજ,
વચન સુજાણા રે, પુત્રી કહે માતને. ૯

---

૫ છળના દ્વેષી—છળરૂપી દ્વેષ કરનારા. "છેળના" પ્ર. ૧. મનુષ્ય મજાણો—"મની સમજાણો !! ટાણો—મેહેણું. દુરમતિકાર—દુરમતિને કરનાર. શુકનભણાઇ રે—"સગણા ભાઇ રે" પ્ર. ૨ જી. ૭ આણા—આજ્ઞા. પરોણા—"પ્રાણ." અમીય સમાણા—અમૃત જેવા. ૮ આપશુ થાઓ—અર્થાત્ તત્પર થાઓ. ૯ ટેગે—ટેકથી.

રતિશુ રામા હો રાજ, પ્રીતમ કામા રાજ,
ઉતાવળ સામા રે, માતા કો'ને જાયને;
ઘર અભિલાખી હો રાજ, પિયુડે ભાખી રાજ,
મુખે એમ ભાખી રે, જઇ હું મળું માયને. ૧૦
વચન તેહણે હો રાજ, દીધું જેને રાજ,
અનોપમ એને રે, લેઈ સાત સોહામણાં;
હયગજ વારૂ હો રાજ, પુણ્યને સારૂં રાજ,
નૃપબળ સારૂં રે, આપ્યાં તેહને ઘણાં. ૧૧
દાસ વળી દાસી હો રાજ, જેહ વિશ્વાસી રાજ,
જેહ વિલાસી રે, આપી વારૂ વારાંગના;
પ્રવહણ બેઠાં હો રાજ, લેઇ સુખ મીઠાં રાજ,
વ્યવહારી દીઠાં રે, દ્રુપ નાથને અંગના. ૧૨
સાજન પોતે હો રાજ, ચખ જળ હોતે રાજ,
મુખ કંજ જોતે રે, પાછા વોળાવી વળ્યા;
જુંતા તે હાલ્યાં હો રાજ, પવને માહ્લ્યાં રાજ,
ન રહે ઝાલ્યાં રે, વારૂ વેગે જે ભલાં. ૧૩
ઉદધિ માહે હો રાજ, બહુલ ઉત્સાહે રાજ,

---

૧૦ પ્રીતમકામા—પ્રીતમની કામનાવાળી ઉતાવળ સામા—અ ઉતાવળ કરવાને. જાયને—જઇને ૧૦ ઘર અભિલાખી—(પિયુનું વિશેષણ) ભાખી—ભાખી એવી રાજપુત્રી.

૧૧ લેઈ સાત ઇ૦—તે વચન પ્રમાણે સાત સોહામણાં વાહાણ લેઇને તેને આપ્યાં. ૧૩ ચખ જળ હોતે—નેત્રમા પાણી આવતાં મુખકંજ—મુખ રૂપી કમળ. જુંતા—વાહાણ.

મનોજવ પ્રાયે રે, જાયે ખ્યાલ વિલોકતા,
કલ્લોલ જળ લોળે હો રાજ, પવન ઝકઝોળે રાજ,
બહુ જળ ડોળે રે, વહેતે અશોકતા ૧૪
સાતમી ઢાળે હો રાજ, ખંડ એ ભાળે રાજ,
ત્રીજાની રમાળે રે, રૂડી નેમવિજે કહી,
સહુ તમે સુણજો હો રાજ, ધરમને ધૂણજો રાજ,
ભાવે ભણજો રે, હોવે ખ્યાતિ ઇહા સહી ૧૫

દુહા

ઉત્તમ બોલ ચૂકે નહિ, જો હોવે શતખંડ;
શેઠ ભક્તિ તવ સાભરી, વે'તો વાણુ અખંડ ૧
નારીને કહે નેહશુ, હુ જાઉં ઇભ્ય પાસ,
સેવા સારૂ તેહની, જયમ પોહોચે મન આશ ૨
રત્નવતી બોલે તદા, કરજો પ્રભાતે સેવ,
રાત્રિએ જુગતું નહિ, કહિયે છે તમ હેવ. ૩
એણે જુગથી નિસરી, બીજે જાવુ જેહ,
નિશા અંધારી ઉદધિજળ, વાચ્છો કુશળ હુ તેહ ૪
ઉઠયો આળસ છંડીને, જાવા શેઠ સમીપ,
છીક્કા સામી તવ થઇ, અણુસમજ્યારો દીપ ૫
નારી કહે જાવા ન દઉં, અપશુકન વડ એહ,

---

૧૪ મનોજવ પ્રાયે—" માતુજ પ્રાહે " તોળે—ઊછળે ૧૫ ધૂણજો—હુડજો (?) " ધુણજો " પાઠ છે, તે લેઇએ તો " ગૃણજો—સ્તવન કરજો " એવો અર્થ થાય

૩ હેવ—એવ (નિશ્ચયાર્થકઅવ્યય) ૪ જુગ—વાહાણુ ૫ છિક્કા—છીંક અણુસમજ્યારો દી૦—અણુસમજવાળાને દીવા જેવી—શું થવાનુ છે તે ન જાણતો હોય, તેને દીવાની પેઠે ભાવિ અનિષ્ટ સૂચવનારી.

કુવરી વિનય કરે એહવો, બોલે ગુણનો ગેહ ૬
સરજ્યા સુખદુ ખ ઉપજે, ભાવિ ન મટે કોય,
સરજ્યુ હોયે તે પ્રતિ, વારક જગમા ન હોય. ૭

ઢાળ ૮ મી

(જોરાવર હાડાની—એ દેશી)

કામદત્ત મ ત્રી ચાર રે, બેઠો ત્યાહા સોહે,
અચરજ હવે હોયે, ભાવિત ન લહે કોયે,
તે સુણજો સહુ કોયે,
વાત વિચારી રે, વરવી તેહની રે,
જે જે કર્મ વિકાર રે, બેઠા ત્યાહા સોહે૦,
નાઠી હતી રે, બુદ્ધિ જે જેહની રે ૧
જોયો એક હુતો એહ રે, બેઠા ત્યાહા સોહે૦,
પરણો ટીકી રે, નીકટ વારાગના રે,
દેખી મન ચળે ચિત્ત રે, બેઠો ત્યાહાં સોહે૦,
કામી પુરૂષોને રે, વા'લી કામની રે ૨
જાતિકુળ નહિ ભાસ રે, બેઠો ત્યાહા સોહે૦,
પેટભરો થઇ રે, આવ્યો આપણો રે,
ન ઘટે રાજકુમારી રે, બેઠો ત્યાહા સોહે૦,
અ ધા હાથે રે, રત્નનો આગણો રે ૩
મારી એહ કુમાર રે, બેઠો ત્યાહા સોહે૦,
આવે રાતે રે, તે જવ ઇહાકણે રે,
ફલકને ધરિયે છે જેહ રે, બેઠો ત્યાહા સોહે૦,
ખેસવી નાખજો રે, લેઇ તે ક્ષણે રે ૪

ટીકી—ધારી ધારીને જોયે ની (?) આગણે—(?) ૪ કુમાર રે—રાજકુમારને ફલક—પાટિયુ

એમ ચિંતવીને તામ રે, બેઠો ત્યાહા સોહે૦,
શહીએ ગોરી રે, મનમથ સુંદરી રે,
મીઠી ગુણતણી ગેહ રે, બેઠો ત્યાહા સોહે૦,
જાણુ દીપે રે, નવલપુરંદરી રે ૫
મિત્ર કહે સુણો શેઠ રે, બેઠો ત્યાહા સોહે૦,
સૂતા આવ્યો રે, કુંવર ઉતાવળો રે,
ફલકને પગથકી ઠેલ રે, બેઠો ત્યાહા સોહે૦,
કુંવરતણો રે, મન અહીં ભવો રે ૬
પડિયો ઉદધિ ઉત્તંગ રે, બેઠો ત્યાહા સોહે૦,
મુખ માહે રે, નવ પદ બોલતો રે,
શીલવંતીતણુ ધ્યાન રે, બેઠો ત્યાહા સોહે૦,
મનમા વારૂ રે, શ્યામા ધ્યાવતો રે ૭
નિસુણી આકરી વાણુ રે, બેઠો ત્યાહા સોહે૦,
લહિયો નારી રે, બોલ જે આકરો રે,
આકળી જોયે જ્યાહા આય રે, બેઠો ત્યાહા સોહે૦,
તેણે પેખ્યો રે, પ્રીતમ તે ખરો રે ૮
છાતી દુખશુ ફાટંત રે, ચિંતે ત્યાહા બાળા,
કીધા જેહ આલા, વરવા જેમ વ્યાલા,
એહ કરમના ચાળા
પામે પ્રાણી રે, પ્રાહે પાડુઆ રે,
તો કહે કરૂ હવે કેમ રે, ચિંતે ત્યાહા બાળા૦,
ખાતા મીઠા રે, કિંપાક લાડુઆ રે ૯

---

૬ ઠેલ—ઠેલ્યુ ૭ ધ્યાવતો—ધ્યાન કરતો. ૮ આકરી વાણુ—ચીસ. આય—આવીને ૯ આલા—આલે—વધારે વાહાલા વ્યાલા—સાપ પ્રાહે—(?) પાડુઆ—પાડવા (?) કિંપાક—આકાળ

આહા પ્રાણાધાર રે, ચિંતે ત્યાંહાં બાળા૦,
વિલપે વામા રે, અહીં તહીં આકુલી રે,
વણ કહે તું નાહ રે, ચિંતે ત્યાંહાં બાળા૦,
પહોત્યો વા'લા રે, મતિ કરી વ્યાકુળી રે. ૧૦
પિયરિયાંતણો વાસ રે, ચિંતે ત્યાંહાં બાળા૦,
દૂર રહિયો રે, કહિયું નાવને રે;
જાણું ન સાસરૂં કેથ રે, ચિંતે ત્યાંહાં બાળા૦,
શીલ જે સાચું રે, રહેશે કેમ કને રે. ૧૧
નયણે નીર પ્રવાહ રે, ચિંતે ત્યાંહાં બાળા;
માનું જો પે'રે, જળધર ઉનહ્યો રે; ૧
છૂટી પ્રબળ પ્રતાવ રે, ચિંતે ત્યાંહાં બાળા,
કો નર ડાહ્યો રે, જવે જે ગ્રહ્યો રે. ૧૨
પિંયુ પિયુ કરીને પોકાર રે, ચિંતે ત્યાંહાં બાળા,
અંગે પછાડે રે, ત્રોડે કેશ કો રે;
પામે મૂર્છા અપાર રે, ચિંતે ત્યાંહાં બાળા,
ફાડે પરાણે રે, આપણા વેશને રે. ૧૩
કીધાં ક્રોડ કુકર્મ રે, ચિંતે ત્યાંહાં બાળા,
દુર્મતિકારી રે, ઉદધિ આવિયો રે;
તો મરૂં હું એની કેડ રે, ચિંતે ત્યાંહાં બાળા,
દિલ દુઃખ દેખી રે, ચિતડે ભાવિયો રે. ૧૪

---

૧૧ નાવને—"નાવને" કેથ—કયાં ? ૧૨ જોપે—જેમ કે. જળધર—મેઘ—ઉનહ્યો—વરસવા મંડયો. ('ઉનવાવું કે ઉમવાવું' એ શબ્દની કાંઇક સામ્યતા જણાય છે) પ્રતાળ—પ્રનાળ(?) જવે—વેગથી. જે ગ્રહ્યો—જેને ગ્રહ્યો—ઝાલી લીધો.

એવે શાસનદેવ રે, ચિંતે ત્યાહા બાળા૦,
આવી ગગને રે, અતિશે ઉતાવળી રે,
ખડગ કર ગ્રહીને તેણે રે, ચિંતે ત્યાહા બાળા૦,
કેમ થઇ રે, પુત્રી ઉતાવળી રે ૧૫
મળશે સહી તુજ કંત રે, ચિંતે ત્યાહા બાળા૦,
અવધ કહુ રે, તુજને વર્ષની રે,
ત્યા લગી કરી જિન ધર્મ રે, ચિંતે ત્યાહા બાળા૦,
ધરીને મન સારૂ રે, વારૂ હર્ષની રે ૧૬
પામી અતિ આનંદ રે, ગુણવંતી નારી,
અહો કામણગારી, શીલ સમારી,
શીલરૂ પામી રે, પ્રેમ જે અતિ ઘણો રે,
આઠમી નેમ કહે ઢાળ રે, ગુણવંતી નારી,
ત્રીજે ખંડે રે, ઢાળ એ મહુ સુણો રે ૧૭

દુહા.

પામ્યો કંથ પણ કામની, વાધ્યો વિરહો અંગ,
એક વાસર કરમ નિસરે, પીડે અંગ અનંગ ૧
દેવી વચને તે રહી, સ્થિરતા મન વચ કાય,
નવ પદ સાધાવે ભણે, સુખનો એહ ઉપાય ૨
એમ કરતા વાહણ તિને, પવને કીધ આનંદ,
બીજે દિવસે શેઠજી, નાગી ભાગી સુખકંદ ૩

સુણ્ય નારી તુજને કહું, કોણ પુરૂષ જગ એહ;
જાત હીણુ ગુણ હીણુ તે, તોશુ રૂપની રેહ. ૪
તું મુજ પ્રાણપ્રિયા સહી, પ્રમદા હવે તું થાય;
તુજથી અંતર કો નહિ, હોજો બે સુખદાય. ૫

ઢાળ ૯ મી.

(છેડો ના જી છેડો ના જી—એ દેશી.)

તું સસનેહી શ્યામા સારી, પ્રેમે ભરી પનોતી;
ગુણવંતી તું ગરવી ગોરી, લાવણ્યરૂપ સજોતી,
પ્રેમે કહેને, હાં રે એવડું શાને કહાવે, નેહ ધરીને. ૧
હૂજી નારી પ્રેમ પિયારી, તારી તે સહુ દાસી;
તું મુજ પ્રાણપ્રિયા પરસ્યુંગી, અંગે સંગીત વાસી. પ્રેમે૦ ૨
મેં તુજ પામી પૂરણ પુણ્યે, સાચી મોહનવેલ;
તોરે સંગે રંગે અભંગે, દુઃખને ઠેલો મેલ. પ્રેમે૦ ૩
રાણી મનમાં બોલને જાણી, વાણી જંપે એમ;
પાપી પ્રાણી સબલ વિનાણી, એવું ભાખે કેમ,
મનની કહોને, અલવે શાને બોલાવો એમ કહોને. ૪
પરદ્રોહીને મોહે મેલા, વરવી તે ગતિ તેને;
નિપટ લાલચી નિપટ લોભી, નારી છે દિલ જેને મનની૦ ૫
તેં મુજ પતિને નાખ્યો ઉદધિ, ઉલટી બુદ્ધિ ઉપાવે;
એ કરમે મરમે નવ પાવે, લીલા રંગ સ્વભાવે. મનની૦ ૬

---

૪ તોશુ—તારી સાથે. રેહ—રેખા ૧ લાવણ્ય—સુંદરતા સજોતી—સજુતી—સંયુક્તા ૨ પરસ્યુંગી—(?) ૪ વિનાણી—વિજ્ઞાની. ૬ એ કરમે મ૦—તારા એ કર્મથી અને મર્મથી સ્વભાવથી લીલાયુક્ત રંગ પામવાને યોગ્ય નથી.

હું મદમાતી છું ધણિયાતી, વાળ ન વાકો થાયે,
મૂને છેડો એહુ પઠેડો, નીવેડો હવે થાયે મનની૦ ૭
જે હોય પિયારી નારી નરને, સાસુ પાપે ભરાયે,
છેહડો લાગે ભીખને માગે, આગે સુખ નવ થાયે મનની૦ ૮
આપણી છાડી ચાહે પરની, રાતો થઇ જે રાચે,
પાપનો સચો પૂરો મેલે, દુખ મંદિરમા માચે મનની૦ ૯
પરની નારી સંગ બહુવો, દુર્ગતિમા દુખ વેદે,
પરમાધામી પાપી તેને, શસ્ત્રે કરીને છેદે મનની૦ ૧૦
તુ મુજ આયત હમણા આવી, જો કહિયુ નવ માને,
તો ગતિ એ છે તારા પિતુની, કહીએ છે સહી તાને મનની૦ ૧૧
એવી વાતે ખાપણ તુજને, તુ મુજ બંધુ સમાન,
ક્રોધે કરી તન પૂર્યું એહિ, કામાતુર એક વાન મનની૦ ૧૨
નભમંડળ તવ છાયુ અભ્રે, દામનીના ઝગઝારા;
ગુડુડુગાજ કરે ઘનઘોરે, વરસા શબ્દ અપારા મનની૦ ૧૩
તડિત શબ્દ બહુ તડતડે, ઘુણુ વાયુ ઘુમાન,
એવે ગત્રે જલધિ ઉલટ્યો, યમ રાત્રિ સમ જાણુ મનની૦ ૧૪
બાવનવીર ચોસઠ જોગણીઓ, સાથે વળી ક્ષેત્રપાળ,
આવી ચક્રેશ્વરી ચોવે માયે, ધર્મતણી રખવાળ મનની૦ ૧૫
લેઈ અગ્નિને દોડી રહા, માગણ શેઠને ડાજ,
શરણે પેઠો મતીને જઇને, રહિયો સહી તમ લાજ મનની૦ ૧૬

---

૮ પિયારી—પરભાગી ૯ રાતો—અનુરક્ત માચે—(?) ૧૦ વેદે—જાણે પરમાધામી—પરમ અ રમ (?) ૧૧ આયત—ભાગ્ય પ્રાપ્તિ તાો—તો
૧૩ નભમંડળ—આકાશ દામની—વિજળી ૧૫ ચક્રેશ્વરી—એ નામની દેવતા ૧૬ રહા—અર્થાત્ ચક્રેશ્વરી દેવતા રહિયો ઈ૦—દેવીએ રાજકુમારીને કહ્યુ કે તમારી લાજને લીધે આ રહિયે —બચ્યો છે—અથવા શેઠ રાજકુમારીને કહે છે કે તમારી લાજે જીવે છુ રહ્યો છુ

રે રે પાપી તુજને મૂક્યો, મતીના પદ પરભાવે;
દેઇ શીખામણ દેવી તેને, વહેલી થાનક જાવે. મનની૦ ૧૭
વ્યવહારી તે બીતો વારૂ, ત્યહાં તે ન બતલાવે;
પ્રેમ ધર્યો તે પચ્છન્ન રીતે, આરતિ રૂદ્ર વિભાવે. મનની૦ ૧૮
મન.લાગ્યું જે માનવ માટે, મૂક્યુ તે ન મૂકાયે,
નેમવિજય કહે ઢાળ એ નવમી, સુણતા ભાવટ જાયે. મનની૦ ૧૯

દુહા.

પ્રવહાણ પવને પૂરિયા, આવ્યા ભરૂઅચ તીર,
કુશળ નાળ મૂકી ભલી, લઘી ઉદધિ નીર. ૧
રાજ કરે રાજા ભલો, સુખદાઇ શિશુપાળ;
કનકમેના તસ ભારજા, પટરાણી સુકુમાલ. ૨
ત્રિલોચના છે તેહને, બેટી ગુણની ગેહ;
કળા ચોસઠ ચતુરા ભરી, યોવન વેપે જેહ. ૩
આપો શેઠ વધામણી, લઇ આવ્યા સહુ સેણ,
નારી રંભા સારખી, નિરખી સહુએ નેણ ૪
ચમક્યા કામી હિયડતે, ધમકયાં ધરમી મન;
એ એવી ગુણની ભરી, સુકુલિની સુપ્રસન્ન ૫
ઈજ્ય કહે અમ અંગના, પરણી રાજનધીય;
સહુ સુણી સુખ પામીઆં, ઉત્તમ એનો જીય. ૬

વાત વધી તે નગરમાં, પરણ્યો રાજકુમાર;
અહો અહો પુણ્ય એહનું, ન મળે આ સંસાર. ૨૬

ઢાળ ૧૦ મી.

(મોરા સ્વામિ હો, શ્રીસીતળનાથ કે—એ દેશી.)

હવે વાહાણ હે, આવ્યાં તેણે નેર કે, હુવાં એ હરખ વધામણાં;
તેણે મૂકી હે, ત્યહાં કુશળની નાળ કે, ધડડડડડ ગાજે સોહામણા. ૧
જન જોવે હે, ઉભા નિજ ગેહકે, આવશે વા'લા વાટડી;
શેઠ કામદત્ત હે, આવ્યો સહુ જાણુ કે, ધનતણી લેઈ ગાંઠડી. ૨
ભલા રત્નવતી હે, સજીયા શણગાર કે, જિનવંદન ભણી નીસરી;
જન દેખી હે, પડે એ કુણનાર કે, ભાખે શેઠની સુંદરી. ૩
હૈયા માંહે હે, હુવા લોક હેરાન કે, એણી રૂપે કામની;
પુણ્યેથી હે, પાયો એહ કે, વાણી સુણી તે લાજની. ૪
સીધી ચાલી હે, તેહજ દરબાર કે, રાજા ચિત્તમાં ચમકિયો;
જંપે પુત્રી હે, નેહે બોલાવે ભૂપ કે, રૂપે કામ રતિ હારિયો. ૫
જંપે જોવના હે, નિસુણો તમે તાત કે, વાત કહું વારૂ પરે;
મુજ પતિને હે, નાખ્યો ઉદધિ માંહે કે, જલ વધતે પૂરણ ભરે. ૬
વળી કરવા હે, ચાહે નિજ નાર કે, અધમ પુરૂષ જગ એહ છે;
અબળાતણું હે, બળ યહાં નવ કોય કે, કહિયું નહિ કે'શો પછે. ૭
સાંભળી રાજા હે, એમ વચન વિકાર કે, પકોચાડી નિજ મંદિરે;
તમે રહેજો હે, બેટી સુખ ઠામ કે, પ્રેમ ધરીને પેરે પેરે. ૮
ત્યહાં કામદત્ત હે, આવ્યા લેઇ ભેટ કે, શીશ નામે ભક્તિએ ભલે;
ક્રોધ કરીને હે, કહે નરપતિ વેણ કે, રે રે દુષ્ટ પાપે ચળે. ૯

---

૧ નેર—નગર ૫ જંપે—બોલે. ૬ જોવના—યુવતી.

કબજ કીધો હે, સહી વાહાણુ શેઠ કે, નાખ્યો કષ્ટને પાજરે,
ઘર લુશા હે, સુખા પરિવાર કે, ગખ્યા નહિ તસ અ તરે ૧૦
ઘણુ રત્નવતી હે, કરે જીન ધર્મ કે, મર્મ મિથ્યાતના ટાળી કરી,
ત્રિલોચના હે, રત્નવતી દોય કે, નેહ વાધ્યો બહુ દીલ ધરી ૧૧
નિત્ય કરતી હે, આબળ તપ સાર કે, આવશ્યક દોય ટકના,
નવ પદનો હે, જપતી જાપ કે, પાપ ટળે સર્વ અ ગના ૧૨
પિયુ સ ભારે હે, વીસરે નહિ નેહ કે, ધ્યાન ધરે જયમ યોગીશ્વરી,
બાપીયડો હે, જેમ મેહશુ તાન કે, રત્નવતી રહે દીલ ભરી ૧૩
દુ ખ વારણુ હે કહે રાજકુમાર કે, દુ ખ ન આણીએ એહવુ,
હોયે સરજ્યુ હે, કુણુ મેટણુ કે તેહકે, શ કાસમકિત જેહવુ ૧૪
તે તહા બોલી હે, રત્નવતી સોય કે, વાલા દુ ખ છે મોટકા,
કેમ ખમીએ હે, ગમિયે કેમ રાત કે, ઘાત દગ્દ જે ખોટકા ૧૫
ખારો ખાટો હે, સર્વ તજીયો આહાર કે, ભૂમિશયન જે આદરી,
મન વચને હે, ત્યા પ્રીતમ ! રાખ કે, આતમને એમ અનુસરી ૧૬
ઢાળ દશમી હે, ભાખુ શુભ વાણ કે, નેમવિજય સુખ ગહગહી,
તમે સુણજો હે ભાવે ભવિ લોક કે, આગે વાત હોય તે લહી ૧૭

દ્રય કુંવરી ચૂકે નહીં, નવ નવ કરતી કેલિ;
કુંવરી કહે કોઇ વારતા, કથા ચરિત્રને ભેળિ. ૨
ચંદ્રગુપ્ત રાજાતણું, ચરિત્ર સુણો એક ચિત્ત;
પડતો દેવે કર ધર્યો, રત્નતણે જે વિનીત. ૩
ધૂતારાપુર પટ્ટણે, (તેણે) મૂકયો લેઈ તેહ;
દિવ્યાભરણે શોભતો, કુંવર કળાનો ગેહ. ૪
હરિષેણ રાજા ત્યાં ભલો, કમળપ્રભા પટનાર;
હંસાવલિ તસ નંદિની, અલિ અપ્સર અવતાર. ૫
વીરધવલ મંત્રીશ્વરો, હેમવતી પિયુ જાસ,
કામવતી તસ અંગજા, જોવન કરે નર આશ. ૬
માહોમાહે પ્રીતડી, એક જીવ તન હોય;
કામવતી હંસાવલિ, ભેદી ન શકે કોઈ. ૭

ઢાળ ૧૧ મી.

(મારા નાકનો મોતી લાવવો રાજ—એ દેશી)

કુંવર તે મનમાં એમ વિચારે, કેણી દિશ હવે જાઉં,
વસ્તી પામું જો વારૂં વેહેલો, ભૂખ તૃષાને છિપાઉં લાલ,
જો જો અચરજ જે હોવે હો લાલ ૧
વીરધવળ મંત્રી તસ વારૂ, બેઠો માડવી પરિવારે,
આવતો બોલાવ્યો આપણી મોજે, દીઠો નિરૂપમ જયારે. લાલ,
જો જો અચરજ જે હોવે હો લાલ. ૨

---

૩ વિનીત—અર્થાત્ આગ્રહિત રાજપુત્રની પાસે જળમાં ન ડૂબે એવા ગુણવાળા રત્ન હતા તે રત્નના અભિમાની દેવે તેને ઉગાર્યો રત્ન—"રયન" ૫ અલિ—સખી તેની સખીઓ અપ્સરાનો અવતાર હોય એવી હતી ૬ મંત્રીશ્વરો—મંત્રીશ્વર. જોવન ઇ૦—તેને જોવાની નર આશા કરે અથવ તેના યૌવનની નર આશા કરે.

ઢાળ અગ્યાર રચી નિરૂપમ બોલી, પ્રેમના પરજિવ ભેલી,
નેમવિજય કહે આગળ જાતા, દૂધ સાકર કરશું ભેળી લાલ,
જો જો અચરજ જે હોવે હો લાલ ૧૭

દુહા

વીરધવળ મંત્રી ત્યહાં માંડે બહુ ઉછરંગ,
ગાગી ઢોલ વાજે ભલા, આગમ ગમિ સંગ ૧
નવરાવ્યો નીરે કરી, ભગતે કીધા ભોજ,
પ્રીતમ મનશું ખેલત, લેતા બહુ પેર મોજ. ૨
મંત્રી જંપે કુંવરજી, અગચી નંદિની એક,
નિમિત્તિયો આવ્યો ઇહાં, વિદ્યાવંત વિવેક ૩
તેણે કહ્યું સુણો મુદા, જલધિ મંડે તીર,
પ્રાત સમે નર આવશે, પુરૂષોત્તમ વડ વીર ૪
દીન લગ્નનો આજ છે, આવ્યા જોતા વાટ,
પરણો પ્રેમ ધરી કરી, ટાળી ગર્વ ઉચાટ ૫
હરખ થયો હૈડે ઘણો, પામી એવા બોલ,
પણ છે કાઇંક વાગતા, જૂઠા કરે કલોલ ૬
સાર્ધ પ્રહર જામની [તણો], વીત્યે કર્યા વિવાહ,
કરગેળો બહુ પેર કર્યા, ધરતા મન ઉત્સાહ ૭

---

૧ આગમ મરિમ—(?) ૨ ભગતે—ભક્તિએ પેર—"ધતિ" પ્ર ૧ ૩ જંપે—બોલે અગચી—આગળી ૪ મંડે—(?) ૭ વીત્યે—' વાતે " પ્ર ૧

ઢાળ ૧૨ મી.

(કરડો ત્યહાં કોટવાળ—એ દેશી)

પેઠો ભુવન મોઝાર, અતિ અજવાળે સુંદર ઓરડી જી,
ચિહુ દિશે ચારૂ ચરાખ, સેજ સમારી ત્યહા વર ગોરડી જી ૧
છપ્પર મોટી ખાટ, શીશ પછેડી પુરાતન પાથરી જી,
બોલ્યો કુવર તે વાર, કેમ ઉલઝાણી સોહગ સુંદરી જી ૨
કેમ તુજ વદન વિચ્છાય, દિસે છે કેમ આમણદૂમણી જી,
વદે તવ નારી ઉત્સાહ, પિયુજી ઉઠાવો સેજ સોહામણી જી ૩
કુંવરે ઉપાડી તામ, પ્રેમે પછેડી તેહ દૂરે કરી જી,
દીઠો ભૂમિ ઘર કૂપ, દુરગંધી ગો અહીમડ સંધરી જી ૪
કહો નારી તમે વાત, એહ કમાઇ કઃમને આદર્યો જી,
આદિ હુતી અધિકાર, સચિવ વેશ્યાએ પાતરો જી ૫
ઈણી પુરે સીતા વેશ, રામતણી છે સહી છત્રધારિણી જી,
જીવિત ભેદનો ભેદ, રંયમ ત્રી એ બેહુ સુખકારિણી જી ૬
વીરા ડાકરી એક, નિવમે જિનવર ધર્મની શ્રાવિકા જી,
દયાતણી જમ ટેક, દેવગુરૂને ધર્મ વ્રત ભાવિકા જી ૭
ઇણપુરે જિનપ્રસાદ, દ્રવ્ય અછે તેહતું મંત્રી ઘરે જી,
તેણે પાપે મહારાજ, દ્રવ્ય નાકુ લેઇને પુર બહુ પરે જી ૮
અન્ન ઉદકનો નાશ, ધરાપતિ તાત (બેહુ) નિર્ધન થયા જી,

---

૧ ચારૂ—સુંદર ચરાખ—બત્તી ૨ શીશ—ઉપર ઉલઝાણી—ઉદાસ થઇ સોહગ—સુભગ—રૂપાળી ૩ વિચ્છાય—નિસ્તેજ આમણદૂમણી—આગની અને કમની—અર્થાત્ ઉદાસ ૪ ગો અહીમડ સંધરી—(?) ૫ કમાઇ—કમાઇ માટે આદિ હુ૦—(?) ૬ વેશ—વેશ્યા ભેદ—(?) બેહ—જોડું ૭ વીરા ડાકરી—વીરા નામની ડોશી જરા—જો

માંડયું પાપે મહારાજ, કંઇ તુંટિયાં છે. ૯
વેશ મંત્રી નૃપ પાપ, વેર વ પ્રાણિને છે;
વેંચે ત્રણ સમ ભાગ, મારી ગાણિને છે. ૧૦
ત્યમ જે નગરના લોક, પા ા ઘણા છે;
પરભવકેરે પ્રતાપ, અનાથ મણાં છે. ૧૧
કંઇ એહ્વુ નર કોટિ, હોય્ય ં મને છે;
તું મુજ પ્રાણઆધાર, જીવ ર મને છે. ૧૨
દેખી ઉલ્લસી દેહ, પ્રેમ વ ાહરો છે,
આ ભવે તું ભરતાર, મેં ક તાહરો છે. ૧૩
સમશા મંત્રી તામ, દ્વાર ર છે;
બોલ્યો કુંવર તે આમ, કા એ કરે છે. ૧૪
લાછીને ગયો ઠામ, કુંવરી ખેત બહુ છે;
સુંદર બિછાઇ સેજ, હરખ બહુ જણાં છે. ૧૫
આનંદદાઇ અંગ, સુખ પા ર ને ભામિની છે;
સરખો મળ્યો તસ સંગ, ઉલસે જાની છે. ૧૬
વનિતા વિવિધ વિલાસ, આનંદ ડાં આપણાં છે;
લલના લીલના હાસ, હુઆં હરખતણાં વધામણાં છે. ૧૭
સાંભળતાં સહુ (લોક), સુખ દુઃખ ટાળે સહુને મને છે;
મી ઓગણ ઢાળ, નેમવિજય કહે સુખ વહે તે તને છે. ૧૮

ખંડ ૪ થો.

દુહા.

શ્રીહીરવિજય સુરીશ્વરો, જગી ગુરૂ જગ નામ,
પ્રેમે પ્રણમુ પદકમલ, પામું વાન્છિત કામ ૧
રાજસુતા કનકાવતી, આખીપણુ તે ગાથ,
મોહી તમનુ પેખીને, ઘર મંડાવ્યો નિજ નાથ ૨
વિષય સુખ વિલસે ઘણા, નરનારી ઉછરંગ,
તીની રંગે ગતડી, માગ્યો અનંત અનંગ ૩
મંઝી જોવે વાટડી, અરુણેર કરતા ગાન,
ભાનુદય ઉઘાડિયું, ઘર બાની શુભ જ્ઞાન ૪
તાત બોલે પુત્રી ભણી, એ ઉગ્યો કુણ કામ?
કામવતી કહે માતરો એ છે આતમનામ ૫
એ મે માર્યો નવ મને, ઐન્ને જોઈ અખંડ,
માતપિતા પરણાવિયો, તેનો મુજ અતિ ઘમંડ ૬
ખુશી થયા માતાપિતા, દેખી રૂપ જમાઈ,
કમળ સુકોમળ દેહડી, આખડી તેજ સવાઈ ૭
સંધ્યા સમે કુવર તદા, આભુષણ ધરી અંગ,
શીના મંદિર સંચર્યા, જઈ બેઠો તે ગગ ૮

---

૧ જસ—" તમ ' પ્ર ૧—૨ તમનુ—(?) ૩ વાતી ઇ૦—" ગતી રાતી રંગે વાતડી પ્ર ૧—૨ ૪ ભાકય—સૂર્ય ઉગે ૬ અતિ—"અતિહુ."

જે હું તમને મૂકું જી, કરૂણા આણી અંગ,
ક્ષત્રી બિરદ ન ચૂકું જી, બેઠો નારી સંગ,
રવિ શશિ પેર હું રસિયો જી, મોહન નારી સંગ,
એને મન હું વશિયો જી, જેવો કેતકી ભૃંગ,
પરણી આપું જો નારી તમને, જગત શોભા કયમ થાય. જે હું૦ ૪
એ વચને રસ ચઢિયા જી, ખેચર રોષ ભરાય,
કુંવર ભણી જઈ અડિયા જી, રાતી દૃષ્ટિ કરાય,
ખડ્ગ લેઇને ધાયા જી, નવલો ક્રોધ ભગાય,
નૃપ પાસે વહી આવ્યા જી, જાણી જે જમરાય,
વ્યંતર સોળ શત કુંવર વારૂ, ઉઠયા સબળ અવાજ એ વચને૦ ૫
માહોમાહે ઝૂઝે જી, બોલે તીખી વાણુ,
મરતા કોઇ ન બૂઝે જી, હોય સુભટની હાણુ,
ચંડમુંડ પડે ધરતી જી, કરતા ખેંચાતાણુ,
નીક રક્ત વહે નરતી જી, મૂકે શૂરા બાણુ,
હુક કરે કે માર મુખ બોલે, દીન કહે જીવ રાજ. માહો૦ ૬
કઇક મુખ પોકારે જી, દીજે દાન દયાળ,
રાખો અમને મારે જી, હોવે હવે દયાળ,
મોટા માર નિવારે જી, ટાળો દૂર જંજાળ,
સોભાગી સુખકારી જી, એ વેળા અસરાળ,
અતિ વિદ્યા તે ખેચરે સાધી, વિજ્ઞપ્તિ ગુણધામ કંઇક૦ ૭
વ્યંતર શત બહુ નાઠા જી, જોતા પૂઠ ન કોય,

---

૫ કુંવર—કુંવરને અર્થ ૬ ચંડમુંડ ઇ૦—ત્રણે ચંડમુંડ ઇ૦. ખેંચાતાણુ—"ખાંચાતણુ" ૭ અમરાળ—(?) અતિ—"અજ" પ્ર ૧ લી વિજ્ઞપ્તિ—"પ્રેંજ્ઞપ્તિ" પ્ર ૨ જી

ગાહા બ્હાવે રૂકચા છ, સુગુણિયા મહુ હોય;
કુંવરને અચરજ હોવે છ, જગતિ ચિત્રને જોય,
સઘળું કૌતુક જોવે છ, કાંઇ અણુરો જોય;
દેવ પ્રગટાવ્યો માણિકકેરો, ઉઠયો ઉદ્ધત રે નામ. વ્યંતર૦ ૮
આછેટે અકળાયે છ, પ્રગટી પાવક જ્વાળ,
વિદ્યા આકુળ થાયે છ, તેથી બાળ અગરાળ;
વ્યંતર પાછા આવે છ, જે હુતા વિસરાળ,
ખેચર પૂઠે દેવાલે છ, સુર મોટી વિકરાળ,
ઉઠયો કુંવર તે રાયને પકડયા, મણિચૂડ રત્નચૂડ દોય. આછેટે૦ ૯
વિદ્યા નભચર દૂરે છ, દેખી કુંવર દિદાર,
નાઠી બળને ચૂરે છ, પોટે પુણ્ય પ્રચાર;
ગોળા નાળી પ્રહારે છ, મુઇ વેશ્યા તેણીવાર,
ભાવિ કોણ નિવારે છ, જાણે ગહુ સંસાર;
ચોમકચ્ચ લેગણી નાઠી તતક્ષણ, અશરણ ગઈ ત્યાંહાંએક. વિદ્યા ૧૦
ચોથી નરકે પોતી છ, પાપની કોગા તેહ,
કપટતણો ચઢ દેતી છ, પામે દુર્ગતિ ગેહ;
ગાંસે ગતિ હોય નીચી છ, માનો ગાચું એહ,
પણ નહિ ગતિ ઉંચી છ, પાપ ન કરશો કોઇ;
ચોથા ખંડની બીજીઢાળે, નેમવિજય કહે નેહ. ચોથી૦ ૧૧

---

૮ સગુણિયા—"સુગુણીઆ—સુર હોય" પ્ર. ૨ છ. જગતિ—જગતમાં ચિત્રને—વિચિત્ર બનાવને. અણુરો—"અણુગારે" પ્ર. ૧ માણિકકેરો—તેની પાસે જે રત્ન હતા તેનો અભિમાની દેવ ૯ વિસરાળ—(?) સુર—દેવતા ૧૦ દૂરે છ૦—તેમની વિદ્યા દૂર થઇ નભચર—"આગસર." બળને—સેનાને. ચૂરે—"છૂરે." પોટે છ૦—પુણ્યના પ્રચાર રૂપ પોટલાથી. ગોળાનાળી—નાળી(તોપ)ના ગોળા તતક્ષણ—"તત્કાળ" અશરણ—(?). ૧૧ પાપની કોથા—પાપના કે શરૂપ "પાપણી કોથા." ગાસે—ગાસનો આહાર કર્યાથી

દુહા.

કુંવરે છોડયા દો ભણી નારી બ ધવ જેહ;
કરૂણા આણી અતિ ઘણી, દાખીને બળ દેહ ૧
તે પણ પ્રણમે પદકમળ, વિમળ મતિ મન આણિ,
બેઠો મનડે ભાઇ ત્યમ, ગગ્વો તે ગુણ ખાણિ. ૨
ખમજો અવગુણ અમતણો, મોટા તમે મહ ત;
પોત્યો હજી પુણ્ય માહરો, તમ શુ સ ગમ સ ત. ૩
પેહેલા તો નવ ઓળખ્યો, તેણે બોલ્યા વિપરીત,
સ પતિ સમયે અમ મને, તમશુ બાધી પ્રીત. ૪
અમ બન્ને પૂરવ કિયો, સાચેલો જિન ધર્મ,
તેણે પતિ તુજ પામિયો, રાખી દૂય કુલ શર્મ. ૫

ઢાળ ૩ જી.

(ઘેર આવો જી આબો મોરિયો–એ દેશી)

હરખિત થઈ તવ હાજ્જે, મહિ દીધી ભોય કુમાર,
કુ વરને જાઇએ જી ભામણે આંકણી.
તુજ કુળ આદિત્ય તુ સહી, તુ તો સોમશશિ અનુસાર કુ વરને૦ ૧
એટલે હેમરથ આવિયો, ત્યાહા સબળો લેઇ પરિવાર,
આવી વીર વધાવિયો, મન આણી પ્રેમ અપાર. કુંવરને૦ ૨
ખેચર સુત ખેચર ભણી, જઇ પ્રેમે કીધ પ્રણામ,
અજવાળ્યા એણે કારજે, વળી રાખી ખગચ્રર મામ કુ વરને૦ ૩

---

૨ મનડે—મનવડે ૩ પોત્યો—" પોતે " ૪ સ પતિ સમયે— આ સમયે ૧ હાજ્જે—મભક્ષમા

હયવર તે સહી હીંસતા, આપ્યા પંચસયા વર જેહ;
આપ્યા દ્રય શત સુંદરૂ, તસ મદઝરતા દ્વીપ જેહ. કુંવરનેo ૪
મણિ માણિક મોતી ઘણાં, તેમ રત્નતણી બહુ રાશ;
ખાટ તળાઈ દીપિકા, વર આપિયાં એમ ઉલ્લાસ. કુંવરનેo ૫
વારાંગના વરભૂપતિ, લેઈ દીધી જેણે પંચવીસ;
આપી એમ સંતોષિયો, કહે આજ્ઞા સબળ વહીશ. કુંવરનેo ૬
અમે ગ્રહી નિજ નંદિની, હેજે ભીડી આપણે અંગ;
લહે જ્યો દિન સુખભણી, હોજ્યો તમરંગ અભંગ. કુંવરનેo ૭
દીધી શીખ સોહામણી, ભેટીને બહુપેરે આપ;
આજ્ઞા માગી કુમારની, સર્વ દૂર કરી દુઃખ છાપ. કુંવરનેo ૮
વહિયા ગગને વિદ્યાધરો, જાણે પંખીતણી હાર;
ચંદ્રગુપ્ત લીલાવતી, વેગે આવે નગર મોઝાર. કુંવરનેo ૯
વેશ્યા મંદિર સંચરયા, લીધો તે પલંગ વિશ્રામ;
સંચ્યું પુરાતન ધન લિયું જાણે એહજ મંદિરસ્વામ. કુંવરનેo ૧૦
લીલાવતી છોડી ત્યાંહાં, નિજ રામા સુંદર તેહ,
પહોત્યો મંદિર મંત્રીને, સઘળું લેઇ ધન એહ. કુંવરનેo ૧૧
આપ આવ્યો વળી કોશવે, લીધી વળી સુમાર;
પ્રાતર મંદિર મંત્રીને, વહી આવ્યો વેગે કુમાર કુંવરનેo ૧૨
કામાવતીને મંદિરે, ત્યાહા આવી હ સાવળી તેહ;
કામવતીને એમ કહે, કહું ભેની સાભળ એહ કુંવરનેo ૧૩
મેં વરિયો વર સુદરો, સહી બોલીને પોહત્યો કેથ,
સાંજ સમે પુરી મધ્યે, ગયો નવી જાણિયે એથ. કુંવરનેo ૧૪

---

૪ પચસયા—પંચશતા—પાંચસે. દ્વીપ—હાથી. ૧૨ કોશને—કોશને અર્થે સુમાર—સારી રીતે ત ામ (લીધી).

આવશે હવે મંદિરે, હું તો જોઉછુ તેહની વાટ;
દીઠો હોય તે નારિયે, એ કુંવર ભલે રે ઘાટ કુંવરનેં૦ ૧૫
રાયસુતા હંસાવળી, હરખી ઘણું નયન નિહાળ,
પ્રભ પ્રગટી દિશ જે હવી, હુઇ તેવી તે ખુશાલ કુંવરનેં૦ ૧૬
દૃગ સિંચતી સુધાતણી, અંગના અંગ વાધ્યો અનંગ,
કામવતીએ પ્રેમશું, બોલાવ્યો ધરી ઉછરંગ. કુંવરનેં૦ ૧૭
પ્રીતમ કેવે કારણે, કહિયે પ્રિય રાતની વાત,
કોણ પરણી કુંવરી તમે, કહે કુંવર તવ અવદાત કુંવરનેં૦ ૧૮
એવે સમે હંસાવળી, પોહોચી નિજ તાતની પાસ,
નેમવિજય સુખસંપદા, પામી જે ઘરમ નિવાસ કુંવરનેં૦ ૧૯

દુહા.

હંસાવળી કહે માતને, મંત્રી નંદિની નેહ;
પરણ્યો પતિ પરણાવ મુજ, તેશું બાંધ્યો નેહ ૧
સુતા સુણી સુખ વારના, તેડાવ્યો મંત્રીશ,
જામાતા જે તમતણો, દાખો વિશવા વીશ ૨
મંત્રી સહિત કુંવરજી, પો'ત્યા ભૂપની પાસ,
દેખી દર્શન રાયજી, અંગે થયો ઉલ્લાસ ૩
ભલ આમન ભાવે કરી, બેસારચો બક્ષીસ,
લેઉં વારણું અંગના, કુંવરે નામ્યું શીશ ૪
મંત્રી કહે મહારાજ જી, એણી રાતે એ આજ,
પરણી સુદ્દે ખેચરી, કીધું આપણું કાજ. ૫

---

૧૬ પ્રભ—પ્રભા—કંતિ "પ્રહપગટી દશ જે હુ ઇ૦ એવો પાઠ છે
૧૭ દગ—દૃષ્ટિ ૨ વિશવા વીશ—વીશ વશા ૪ બક્ષીસ—"બગશી"
વા ણું—વારણા—ઓવા ણા.

બહુ હરખ્યો મન મહીપતિ, ઉલ્લસ્યાં નેણ ચકોર;
બોલે મીઠા બોલડા, તું તન મન ચિતચોર. ૬

ઢાળ ૪ થી.

(મોરા નાથજી હો, રાજનગરે ઘડાય—એ દેશી.)

પ્રેમ ધરી કહે ભૂપતિ જી, પરણે રાજકુમાર,
કુંવર કહે કયમ પરણિયે જી, રાજ નથી નિરધાર;
એહ રાયજી હો, રાજ વચન સુણેય. ૧
સભા સહુ સન્મુખ થઈ જી, જોવે રૂપ કુમાર;
રાખ્યું અંગ છૂપાવીને જી, માનું કામકુમાર. એહ૦ ૨
કામે પીડિત અંગના જી, નિરખે રૂપ નિહાળ;
પ્રચ્છન્ન ધરી અતિ પ્રેમને જી, અંગોપાંગ વિશાળ. એહ૦ ૩
કુંવરતણે તવ બોલડે જી, મૌન કરે મહીપાળ;
હંસાવળી હરખે કરી જી, બોલે વેણ રસાળ. એહ૦ ૪
એહજ પ્રીતમ આદરચો મેં, આખે એણે અવતાર,
મેં વરિયો વર ઉમંગે જી, અવર નહિ સંસાર;
મોરા તાત જી હો, રાજ વચન સુણેય. ૫
મન માન્યું ઘણું માનની જી, રહિયું મન લોભાય;
માતા વે'લી હોઇજે જી, યોગે રહિયું ન જાય. મોરા૦ ૬
પરણાવો પતિ પ્રેમશું જી, મત કરજો હવે ઢીલ;
આવે અવસર આપણે જી, લીજે સુંદર લીલ. મોરા૦ ૭
કરી દંતુશલ નીકળ્યા જી, સતીએ બોલ્યા બોલ;
તપન ઉગે જો પશ્ચિમે જી, સતિયાંકેરા ચોલ. મોરા૦ ૮

---

૩ અંગોપાંગ—અંગ અને ઉપાંગ. ૪ કરી—"કહે" પ્ર. ૧ લી. ૮ તપન—સૂર્ય. બોલ—"બોલ" પ્ર. ૧ લી.

કુવર એકાંતે તેડિયો જી, પૂછે કુળ વરતંત;
આખો સહુ તમે આપણે જી, સઘળો ઇતિહ સંત. મોરા૦ ૯
તિલંગ દેશ તિલકાપુરી જી, સિંહરથ છે ત્યાંહાં રાય;
રત્નમાલા પટરાગની જી, તેહ છે મોરી માય. મોરા૦ ૧૦
વિદેશ જોવા ભણી નીકળ્યો જી, બેઠો પ્રવહણુમાંહ્ય,
હું આવ્યો સચિવ ઘરે જી, ઓળખિયો ચિત્તચાહ. મોરા૦ ૧૧
હેમશ્રેયા એમ માંભળી જી, પામી અતિ ઉછરંગ;
મુજ બેહેની સુંદરો જી, ઉલ્લસો પ્રેમવિહંગ. મોરા૦ ૧૨
લેઇ લગન પરણાવિયો જી, વાગ્યા ગુહીર નિઃસાણ;
કર મૂકામણ આપે ત્યાંહાં જી, સુણજો એહ સુજાણ મોરા૦ ૧૩
ખંડ ચોથાની મેં કહી જી, ઢળકતી એહજ ઢાળ,
નેમવિજય કહે સાંભળો જી, પાંચમી શ્રવણ રસાળ. મોરા૦ ૧૪

દુહા.

પંચ સહસ હયવર ભલા, ગજવર [વળી] શત તીન;
પંચ સહસ અનુચર ભલા, બળે કરી નહિ દીન. ૧
પંચ શત કરભાવળી, વેહેલ શકટ ત્યમ દાસ;
પાલખી ભૂષણ પંચ સહસ, આપ્યા લેઇ તાસ. ૨
દીધાં એના દેખતા, કીધો કુંવર ખુશાલ,

---

૯ વરતંત—વૃત્તાન્ત આખો—કહો ઇતિહ—ઇતિહાસ ૧૦ પટરાગની (पट्टराज्ञी)—પટરાણી ૧૧ પ્રવહણ—વાહાણ. સચિવ—મંત્રી ૧૨ પ્રેમવિહંગ—પ્રેમરૂપી પક્ષી ૧૩ ગુહીર (गभीर)—ઘોર અવાજવાળા—ઘેરાં. ૧૪ પાચમી—" ચોથી " પ્ર—૧—૨ ૨ કરભા—તરૂણ ઊંટ.

સકળ દુઃખ દૂરે કરી, પામી પ્રેમ પ્રનાળ ૩
તરૂણી તીન કુમાર તે, સાથે કરે સંભોગ;
હંસાવળી હીમે હિયે, યુવતી નાથને જોગ. ૪
દિન કેતા ત્યાહા રહ્યા, કરે કુંવર બહુ કેલ;
પરમેશ્વર સુપસાયથી, નારી નાગરવેલ ૫
દેવદ્રવ્ય દેરા કર્યાં, દયા ધરી પરિણામ,
રાજા સુસકાઠા દિયા, ટાળ્યું ધૂતારા નામ ૬
નાથ કહે નારી સુણો, વેહેલા થાઓ વિવેક,
શીખ લિયો તમે આજનો, વેણ અમારૂં એક. ૭
શીખ લેઇ આજનતણી, કુંવરે કર્યું પ્રયાણ,
સોપારાપુરપટ્ટણે, આવી કરે મેલાણ ૮
છાનો કુંવર કટકથી, મનથી જણાવી વાત,
પ્રાતમમે તે પટ્ટણે, વહિને હાટે આત ૯

ઢાળ ૫ મી.

(મેરે આતમકી આધાર રે—એ દેશી)

તે અવસર વાજે ત્યહાં રે, ઢંઢેરાનો ઢોલ,
ચોરાશી ચઉટે ભમે રે બોલે મધુરા બોલ રે,
અંગજ રાજાની
સોહે રે રૂપે ઇંદ્રાણી, મોહે રે માનવ મહિ માની,
વિષકન્યા સોઇ જાણી રે લાલ • આકણી ૧

---

૩ પ્રનાળ—પરણાળ ૪ તીન—ત્રણ (તરૂણીઓ) ૫ કેલ—કેલિ—ક્રીડા. ૬ રાજા ઇ૦—(?) ૮ મેલાણ—અર્થાત્ મુકામ ૯ આત—(आगत ?)—આવ્યો ૧ અંગજ—અંગજા—પુત્રી

નિજનંદિનીને નરપતિ રે, વિષભક્ષણ કંઇ દીધ;
ન મૂઇ નારી તે થકી રે, પામી ન એકો સિદ્ધ રે. અંગજ૦ ૨
પૂછે કુંવર તે પ્રેમશું રે, વાંચ્યો તેહ વૃત્તાંત;
વિષકન્યા કેમ જાણિયે રે, આણિયે એવી ભ્રાંત રે. અંગજ૦ ૩
કહિયે સાંભળો તસ કથા રે, જન્મી માત જે વાર;
વધતી કલા વર વેલ જ્યું રે, ગોરી મોહન ગાર રે. અંગજ૦ ૪
સુવરણ વાંન સોહામણી રે, કામી મોહન કાય;
બાલયૌવન બાળા થઇ રે, રમવાને જંગલે જાય રે. અંગજ૦ ૫
વનખંડે વનિતા વહી રે, ખાંતે ખેલતી ખેલ;
મેવા મિઠાઈ મોદશું રે, ખાવે ગાવે ગજ ગેલ રે. અંગજ૦ ૬
તરૂણી તંરૂણપણે થયો રે, થાકી વનખંડ લંઘ;
વદને બીડી વર પાતની રે, સૂતી નિદ્રાને સંઘ રે. અંગજ૦ ૭
પંકજ ચૂ મુખ પ્રેમદા રે, વિકસ્યું પૂનમ ચંદ;
ગમ્ય નહીં ઘોરે ઘણું રે, બાળા ગુણની વૃંદ રે. અંગજ૦ ૮
તાતભણી વા'લી ઘણું રે, માતાને સુખકંદ;
પય સાકર પ્રત્યૂષમાં રે, શ્યામા પીવે આનંદ રે. અંગજ૦ ૯
તે દિનથી તે તારૂણી રે, ઉપરતણી વૃદ્ધિ હોત;
નારી સંગે નિશિ રહે રે, આણે તેનો અંત રે. અંગજ૦ ૧૦
ભય આણી મન ભામની રે, રક્ષક કો નવ જાય;
ભોળી ભોળા ભોળવે રે, જુગતે નેવ કહાય રે. અંગજ૦ ૧૧

---

૨ દીધ—"કીધં" પ્ર. ૧-૨. ૪ મોહનગાર—મોહનકાર. ૬ ગંજ—ગેલ—ગજ સમાન ગેલ (કેલિ)—રમત કરતી. ૭ લંઘ—ઓળંઘીને. ૮ પંકજચૂ—કમળનું—કમળસરખું. વિકસ્યું—"વિહસ્યું." ૯ પ્રત્યુષ—સવાર. ૧૦ નારી ઇ૦—તે નારી સાથે જે રાત્રે રહે તે મરણ પામેછે. ૧૧ ભામની—ભામનીનો. જુગ ઇ૦—(?).

કો અવસર ઇહા આવિયો રે, ઓષધવેદી આમ,
નામ સુખ્યાત વસ્તપતિ રે પહોત્યો રાજાને ધામ રે અ ગજ૦ ૧૨
કુ વરી ભુવને વૈદ્યને રે, લેઇ આવ્યો ભૂપાળ,
રજની વાસે રાખિયો રે, વૈદક મન જ જાળ રે અ ગજ૦ ૧૩
દૂરથકી દેખે રહ્યો રે, રોગતણુ આચર્ણ,
કપટ નિદ્રાએ નિહાળતો રે, સાભળે સાસદે કર્ણ રે અ ગજ૦ ૧૪
પ્રમલા વશ પથી થયો રે ડસીઓ કુ વરી એણુ,
પ્રાત સમે પરજાળિયો રે, જીવ ગયો ત્યહા તેણુ રે અ ગજ૦ ૧૫
અ ત કરે વાસો રહે રે, એવી તમ પરતીત,
મહાજશ નામે મહીપતિ રે, ચિ તા ધરે બહુ ચિ ત રે અ ગજ૦ ૧૬
અન ગસેના રાણી અતિ રે, શોક ધરે છે શરીર,
ન દની જે રતિ સુ દરી રે, ઝૂરી નાખે નીર રે અ ગજ૦ ૧૭
દોહુલો છે સ સારમા રે, વહેવો લોક કલ ક,
પ્રીત ધરે ન કો તેહશુ રે, પૂરવ કર્મનો અ ક રે અ ગજ૦ ૧૮
આશા સહુને સરખી રે, નિર્મળ રાખી નીત,
નેમવિજય કહે સાભળો રે, ઉત્તમ તે કરે હિત રે અ ગજ૦ ૧૯

દુહા

રજની વાસો જે રહે, આણુ તેનો અ ત,
મરણુ ભયથકી માનવી, દૂરે દેવ રહ ત ૧
ભૂપતિએ ભામિની ભણી, કીધો વિષ ઉપચાર;
મારી ન મરે માનની, રૂઠ્યો જશ કિરતાર ૨

---

૧૨ ઔષધવેદી—ઔષધી જાણુનારો ૧૩ વૈદક—વૈદ ૧૫ પ્રમલા—ઉધ ૧ કીધો—" કીધી પુત્રીને મારવાને વિષરૂપી ઉપચાર કર્યો

ઇરિયાવહિનો અંત કે, હું એને કરૂં રે, હું એને૦
પાપી પાપ દુરંત કે, એ ફળ એ ધરૂં રે એ ફળ૦ ૭
વિનવી વિવિધ પ્રકાર કે, ભૂપ આજ્ઞા લહી રે, ભૂપ૦
કાઢયો પંજર બા'ર કે, કુંવરે ત્યાંહાં વહી રે કુંવરે૦ ૮
રાય કહે મત લાવો કે, નજરે એ માહરી રે, નજરે૦
કાઢયો દઈ સહુ રાય કે, છીંપ્યો મતિ તાહરી રે છીંપ્યો૦ ૯
દીધો પ્રવહણ જેહ કે, ધન સહુ આપિયો રે, ધન૦
શેઠ ચિંતે ધન્ય એહ કે, પર ઉપગારિયો રે પર૦ ૧૦
આપણું લીધું તેહ કે, દીધું સંભાળીને રે, દીધું૦
કુંવરે વધ્યા જગ નેહ કે, ભાગ નિહાળીને રે ભાગ૦ ૧૧
વણિયો નગરમાં શેઠ કે, રાજન વીનવે રે, રાજન૦
આણીને શુભ દ્રેઠ કે, કરૂણા અભિનવે રે કરૂણા૦ ૧૨
પ્રીતિમતી નિજ નાર કે, વસુમતી કન્યકા રે, વસુ૦
મોહનમંજરી નાર કે, રત્નવતી જિકા રે રત્નવતી૦ ૧૩
કામલની પ્રિય તેમ કે, લીલાવતી ભલી રે, લીલાવતી૦
હંસાવલી બહુ પ્રેમ કે, રતિસુંદરી વળી રે રતિસુંદરી૦ ૧૪
આઠે આ પરણી પ્રિય કે, મેળી ત્યાંહાં કણે રે, મેળી૦
નવમી ત્રિલોચના પ્રિય કે, નિરખે ક્ષણે ક્ષણે રે નિરખે૦ ૧૫
હય ગજના જે જૂથ કે, પાર ન પામિયે રે, પાર૦
અનંગતણી જ્યાં આથ કે, દુઃખ સહુ વામિયે રે દુઃખ૦ ૧૬
વિલસે સુખ સંસાર કે, ભોગ પુરંદરા રે, ભોગ૦
સદ્‌ગતિ કરે મસાર કે, નરનારી વરા રે નર૦ ૧૭
નેમવિજય કહે એમ કે, આગે કથા ઘણી રે, આગે૦
શીલવતી અધિકાર કે, સરસ શ્રોતા ભણી રે સરસ૦ ૧૮

इति श्रीशीलवती महासती चरित्रे चतुर्थ खंड समाप्त. ॥ ४ ॥

---

૭ ઇરિયાવહિનો—(?) દુરંત—અત્યંત ૧૨ દ્રેઠ—દૃષ્ટિ ૧૩ પ્રીતિમતી—' પ્રીતમતી ' પ્ર ૧ ૧૭ પુરંદરા—પુરંદર(ઇંદ્ર)ના જેવા વરા—શ્રેષ્ઠ

ખંડ ૫ મો.

દુહા.

પરમ જ્યોતિ પ્રકાશ કર, આદિ ન જેનો અંત;
ચિદાનંદ અરિહંત ભવિક, શિવદાયી શુભમંત. ૧
અંધકાર આઠે હર્યા, અશરીરી અર્હંત;
ગરિબનિવાજ ગોડી ઘણી, ભયભંજન ભગવંત. ૨
પ્રણમી પદકજ તેહના, આતમ ભાવ વિશુદ્ધ;
તિલય વિજય સદગુરૂ નમું, કરજો સિદ્ધ ને બુદ્ધ. ૩
હેમ ખેમ સુખકારિણી, વારતી દુઃખ દુરંત;
હું પ્રણમું પ્રેમે કરી, ભારતિ ! ટાલણ ભ્રાંત. ૪
ભવિયા ! ભાવો ભાવશુ, શીલવતી સંબંધ;
જેતી વીતી વારતા, પ્રેમે કહું પ્રબંધ. ૫
ચંદ્રગુપ્તના સંગથી, ગોરી ગરભ ધરેય;
દિન દિન તેજ વધે ઘણું, સોહે વિવિધ પેર તેય. ૬
સાસુ દાસી વિવિધ પેર, જોતી છિદ્રહ જાસ;
વાત કરે નિશદિન ઇસી, (રે) ગર્ભે બીજો માસ. ૭
સુંદરી સાથ સહેલિયાં, કરતી સેવ પંચાશ;
શીલવતીની ઓળગે, ધરતી હિયે ઉલ્લાસ. ૮
એક દિન બેઠી મેહેલમેં, સહિયાં સાથ મેળાય;
સાસુ નિરખે નજર ભરી, એમ ચિંતે તેણે ઠાય. ૯

---

૧ કર—" કરે. " ભવિક—મોક્ષગામી. શિવદાયી—કલ્યાણદાતા. શુભમંત—કલ્યાણયુક્ત અથવા શુભ મહંત. ૨ આઠે અંધકાર—(!). અશરીરી—શરીરી વગરના—આત્મારૂપ. ૩ પદકજ—ચરણકમળ. ૪ વારતી—અટકાવતી. ૯ ઠાય—" તાય.." પ્ર. ૧ લી.

પ્રગટ કરતા વાત એ, લોકે ગાળ ગવાય ૨
છાની રાખી એહને, પ્રસવે પુત્ર જે વાર;
તે પૂઠળ દોયે હણી કરવો એહ પ્રકાર. ૩
રાજન ચિંતે રાણીને, બોલે એવી વાણ;
સત્ય નવા દિસે સુંદરી, ગરભતણા સહી નાણ ૪
રત્નાવળી કહે રાજવી, એમા તું મતિ ભૂલ,
રાજમંદિર ઘણું આ.રા, એ નારી એવા શૂળ ૫

ઢાળ ૨૭

(વૈરાગી થયો—એ દેશી)

સશંકિત થઈ સુંદરી રે, ઇલાપતિને બોલાય રે,
વધૂ રૂપે એહ વ્યંતરી રે, કુલ ખાપણ તમ આય રે ૧
શીલવતી સતી, જો જો કર્મ વિકાર રે,
વાત ન એ બૂઝતી રે વરૂવો વિષ સંસાર રે શીલ૦ ૨
રોષ ભરી ચિત્ત ચિંતવે રે, કીજે કેહો ઉપાય રે,
પાપથકી બીહીતી નથી રે, મરણને સજ થાય રે શીલ૦ ૩
આવી સાસુ વહુ કને રે, ઇંદ્રી જોવાની આશ રે,
ગરભ સહિત ગોરી લહી રે, મૂકે મુખ નિશ્વાસ રે શીલ૦ ૪
પતિ મળ્યો કુણ તો ભણી રે, ગર્ભ રહ્યો કિણ સંગ રે,
તમ પુત્ર વિના કુણ માહરે રે, કો નવ લાગે અંગ રે શીલ૦ ૫
પુત્ર ગયો પરદેશડે રે, કૂડી ટકુ મ ભાખ રે,
શીલ લહ્યું મહી તાહરૂં રે, નિપુણતા હૈડે રાખ રે શીલ૦ ૬

---

૨ ગાળ—' ગાળિ ૪ સત્ય ના—ર ાસુ—એષાસુ. ૩ કેરો—

પતિ આપીજે પ્રેમદા રે, સહી નાણી લે આપ રે;
દાખે સાસુ હરખશુ રે, જોયા દૃઢ કરી થાપ રે. શીલ૦ ૭
અરહું પરહું નિરખતાં રે. બિંદલી દીઠી તેહ રે;
શીલવતીના નામની રે, મોકલી પેહેલાં જેહ રે. શીલ૦ ૮
ભૂષણ દેખી ભામની રે, દંભ ધર્યો દિલમાંહ્ય રે;
પરવિના એ કૃત નહિ રે, દેખીને દિલ દાહ રે. શીલ૦ ૯
રાજા તેડી ભૃત્યને કહે રે, તેડી વાત એકાંત રે;
વનહુ તે લાવો તમે રે, નાગ હોયે દુરદાંત રે. શીલ૦ ૧૦
આવ્યો અજગર આકરો રે, કુંભ માંહે સુઠવેય;
પ્રાણ કાઢે ફુંકારવે રે, ડંક તો કહ્યા કહેય રે. શીલ૦ ૧૧
આણી મૂક્યો મંદિરે રે, બોલાવી તે બાળ રે;
સાસુ કહે લાવ્યો વહુ રે, ઈણુ ભાંડે પુષ્પ માળ રે. શીલ૦ ૧૨
ગણી નોકાર ઊભી થઇ રે, ઉઘાડ્યો મુખ તાસ રે;
સાપ ફીટી માળા થઇ રે, સુરભિ અનોપમ વાસ રે. શીલ૦ ૧૩
જોજો શીલ પ્રભાવથી રે, સુર સારે બહુ સેવ રે;
કીધાં કર્મ મૂકે નહિ રે, જો મળે દેવના દેવ રે. શીલ૦ ૧૪
શીલે આપદ સહુ ટળે રે, શીલ થકી સુખ વાસ રે;
ઢાળ બીજી ખંડ પાંચમે રે, નેમ કહે મન આશ રે. શીલ૦ ૧૫

દુહા.

ચમત્કાર નૃપ ઉપનો, શીલવતી ગુણ ગેહ;

આવ્યું મરણ એ માનની હુંકડુ રે,
અયી અયી દેવતણા ઇહા ભોગ રે;
કીધા આપણ તે ઉદયે આવિયા રે,
કોઇ કઠિન બ ધનના યોગ રે. શીલવતી૦ ૯
કીધો કામની ધૃત સ સ્કારને રે,
તરત વધારિયો તેલે આપ રે,
કહે તવ સાસુ વહુ તમે ખાઇ જે રે,
કીધું ભેષજ અનુપમ મેળાપ રે શીલવતી૦ ૧૦
સાસુની સાખે શીલવતી સતી રે,
દિનપતિ સામી ઊભી રહી હોઇ રે,
ગણી નવકાર જે ગણી ભાવશુ રે,
સૂધો શીલજી મુજને સુખ દેઇ રે. શીલવતી૦ ૧૧
ચંદ્રગુપ્ત વિના અવર જો માહરે રે,
મન વચને કાયા સંભાર રે;
કાઇ મનમાહિ વિશ્લેષતા જો હોવે રે,
તો કાયા થજો સહુ જળ છાર રે. શીલવતી૦ ૧૨
ખાધુ વિષમ વિષ અતિ પાડુઓ રે,
પસર્યું અ ગે અમીય સમાન રે,
વામાને વિષ તે હળાહળ વીસમ્યું રે,
જોજો શીલ રયણ પરધાન રે શીલવતી૦ ૧૩

---

૯ અયી અયી—" એ એ " (શોકદર્શક ઉદ્‌ગાર) ૧૦ ભેષજ —ઔષધ. ૧૧ દિનપતિ ઇ૦—આ ટીટીપ ૧ લીમા નથી હેય—એહ શીલજી—હે શીલદેવતા ! ૧૨ વિશ્લેષતા—જૂદાપણુ

૧૩ પાડુઓ—પાટવ (ચપળતા) આપનાર (?) ૧૩ રયણુ—રત્ન ' જગમાણુ "

જાણ્યું સઘળું ત્યહા તેણે રાઉલે રે,
વાધ્યો મનમાહી બહુ પ્રેમ રે,
સતિયા શિરોમણિ શીલવતી સતી રે,
સોળે વ લે કરીને હેમ રે શીલવતી૦ ૧૪
નેમવિજય કહે ખ ડ એ પાચમી રે,
ત્રીજી એહ છે દગકતી ઢાળ રે,
શીલ પ્રભાવે સુખ હોય અ ગમા રે,
ટાળ્યો દુખ દોહગ જ જાળ રે શીલવતી૦ ૧૫

દુહા.

રત્નાવળી કહે રાયને, કૂડકપટ લ ડાર,
કો મતિ સાસો એહને, એ કુળ ખ પણકાર ૧
નારી ચરિત્રની કોથળી, અલીક જે ભાવણહાર,
જનમથકી જૂઠી સહી, ધિ ક એનો અવતાર. ૨
પરનરશુ રતી જિકા, તેને બહુ સહી નાણુ,
સાજા હોઠ ઉત્તર ઘણા, કેમ ન જાણો જાણુ ? ૩
તે માટે વેગા થઇ, શામ પહેરાવો વેષ,
મૂકો પીહર વાટડી, કરજો ગીમ પ્રવેશ ૪
રાણી ટ્ટેણે ગજવી, કીધો તે પ્ર્પ ચ,
કૃષ્ણ ગલિત ર ગી જિકે, સઘળો મેળ્યો સ ચ ૫

---

૧૪ વાને—' વાને ' ૧ સાસો—સંશય ૨ અલીક—જૂઠું ૩ રાતી—અનુરક્ત જિકા—જે નાણુ—જ્ઞા। ૪ વેગા—ઉતાવળી વ ટડી—' વાટડી " સીમ—એના પીહરના ગામાડામા એનો પ્રવેશ કરાવીને એને છોડી દેજો ૫ ગલિત—ગલિત રંગના (?)

દેઇ શેઠ પસાય, ઇભ્ય તે મંદિર જાય,
પ્યારે લાલ, જગતીપતિ ઇમ ચિંતવે;
મળશે પુત્રની માય, પૂરવ પુણ્ય પસાય,
પ્યારે લાલ, ભાગ્ય ફળે ભવને ભવે. ૧૨
વળી તે ઢંઢેરા ભૂપ, ફેરવિયો લઇ અનુપ,
પ્યારે લાલ, સુણજો નૃપ મુખ વારતા;
પરદેશણુ બહુ રૂપ, માનની મનોભવ કૂપ,
પ્યારે લાલ, રાખશે જે સહી વારતા. ૧૩
રાઉલો તેહજ ચોર, કહિયે ચચ્ચર બકોર,
પ્યારે લાલ, નારી મ રાખશો મંદિરે;
સાંભળી ચતુર ચકોર, ન રહ્યા દિલથકી ઠોર,
પ્યારે લાલ, વાત સુણો એહ સુપરે. ૧૪
પાંચે દિને જો હોય, પ્રગટજ નારી સોય,
પ્યારે લાલ, તો દુઃખ કારણ હોવશે;
રાખે છપાવી કોય, લહેશો દુઃખ સહી તોય,
પ્યારે લાલ, આગે વાત બહુ જોઇશે. ૧૫
પ્રગટ કરશે જેહ, વાંચ્છિત લહેશે તેહ,
પ્યારે લાલ, કહિયે શું તસ ફરી ફરી;
સાચો મિત્ર ગણેહ, વ્યવહારી ગુણ ગેહ,
પ્યારે લાલ, કહિયે છે વળી હિત કરી. ૧૬
નેમવિજય મહારાજ, કરવા આપણું કાજ,
પ્યારે લાલ, મીઠા બોલે બોલડા;

---

* ૧૨ ભવને ભવે—કોઇ ભવનું ભાગ્ય આ ભવે ફળવાથી. ૧૪ રાઉલો—રાયનો. ચચ્ચર બકોર—ચતરે (ચોતરે) બકોર (ધાંટો પાડીને.) ઠોર—ઠેકાણે. અર્થાત્ એ વાતથી એમનાં મન અસ્થિર થયાં. ૧૬ ગણેહ—ગણીશ.

રત્ન વધારી લાજ, પામ્યો નવલું રાજ,
પ્યારે લાલ, પુણ્ય થયાં જવ પરગડાં. ૧૭

દુહા.

શ્રીદત્ત ચિંતે ચિત્તમાં, હોશે ઘણું વિરૂપ;
મુજ ઘર પરની બાલિકા, દેખી ચૂકયો ભૂપ. ૧
તો હવે કીજે શું ઈહાં, રૂઠયો નરવર રાય;
પ્રાણ રહે જો પત ગઇ, તો જીવ્યું કુણ લેખાય. ૨
કોણ મળ્યો નૃપ ચાડિયો, વા'લો થઇને વાત,
કીધી કેવી પાપીએ, કરમતણો ઉતપાત ૩
શેઠ ગયો નરપતિ કને, મહારાજા બહુ નાર;
સુતા ભગિની બાપુજડી, તેનો કવણ વિચાર. ૪
ઈલાપતિ કહે ઇભ્યજી, એવા મ કહો વેણ,
પરદેશી ને એકલી, પ્રાહુણડી ગુણરેણ. ૫
શેઠ થઇ ચિંતા ઘણી, તેને કયમ દેવાય;
આવી શરણે રાજવી, આવી તે ન મૂકાય ૬
ધન હાજર ઘર નરપતિ, હાજર જીવ છે એહ;
પણ હું ન દેઉ તેહને, અમ પુત્રી છે એહ ૭
વ્યવહારી નહિ આગતણો, તિપુ હુ તે ટોઈ કાજ,
રાખી પડદે વાતડી, પૂછેવા ઈણ આજ ૮
દે હડતાલ તે હાટડે, મેળી બહુ પરિવાર,
તરૂણ બાલ વૃદ્ધા બહુ વહી આવ્યા દરબાર. ૯

ઢાળ ૮ મી.

(સ્વર્ગ લોકથી ફૂલડું આવ્યું—એ દેશી.)

વ્યવહારી કહે સાંભળ રાજા, એસો અન્યાય ન કીજે,

૧૭ પરગડાં—પ્રગટ. ૫ ગુણરેણુ—ગુણરૂપી રત્નથી ભરેલી
૮ તિપુ હુ—તેની સાથે પુછેવા—પુછવા ઈણ—એને

પરની નારી દેખીને કેમ કરો, લોક કલંક બહુ લીજે,
કે શાને કે શા માટે, કે માજો કે નાજો કે નારો,
રાજા કહેવું વયણ સુણાવો રે ૧
એવો બોલ ન બોલો મહીપતિ, નીચી રીત તમારી,
જો કોઇ ધનનો કામ છે તુમચે, તો લિયો રિદ્ધ અમારી કે શાને૦ ૨
અમે પ્રજા છું તમે પ્રજાપતિ, એહની વાત તમો છાડો,
જો કોઇ દુખણી આવી આતુર, તેહશું ઘર કેમ માડો? કે શાને૦ ૩
શીલવતી ત્યાં એહવું નિસુણી, મનમાં અતિ વિલખાણી,
શું હોશે જેમ શીલ રહેશે, બહુ દુ:ખથી ઉલઝાણી કે શાને૦ ૪
મહાજનને કહે એવું મહીપતિ, કેમ કરો છો વિમાસા?
લેઇ આવો તમે વેગે તેહને, શું જાણું જે હૈયે હામા? કે શાને૦ ૫
અણમણતો વ્યવહારી આવ્યો, શીલવતી સતી પાને,
નંદની રાજા અતિશે નિરદે, ચાહેછે તુજ એક પાને કે શાને૦ ૬
તીય જ પે સુણો તાતજી વાણી, શ્રીજીન દીઠું તે હોશે,
રાયથકી કહો કેમ ઉગરિયે, કામ પડે સહુ જોશે કે શાને૦ ૭
કલંક ન દેશો તાતજી થાને, દેજો માને સાબાશી,
ગણી નવકારને કાલકૂટ લીધું વિમળમતિ સુપ્રકાશી કે શાને૦ ૮
બેઠી બાળ રથોપરિ ચઢીને, ચહુદિશ ચીવર છાહી,
નગર લોક તે નિરખવા કાજે, આગે પાછે વહે ચાહી કે શાને૦ ૯
આવી અંગના દરબાર આગે, નેટે ગય બોલાવી.

---

૧ માજો ૪૦—(?) ૩ નગતપતિ—' પરનતી ૬ એક પાસે—એક તનેજ પોતાની પાસે ચાહે છ ૭ શ્રીજિન દીઠું—(જિનદેવ) શ્રીજીનેશ્વરે પાયું હશે તે ૮ થાને—તમને માને—મને કાલકૂટ—તીક્ષ્ણ ઝેર

દક્ષિણ લોચન ફરકી ભૃકુટિ, સુખકારણ શુ છે ભાવિ. કે શાને૦ ૧૦
વાત વદો તમે નિજ ઘર નાતની, વિસ્તારે અમશું વહીતી,
સાદ સહીનાણે ઓળખિયો પતિ, જાણે ત્રિભુવન જીતી. કે શાને૦ ૧૧
નારે વા'લા કાંઈ બોલાવો હવે રે, એતા દિન દુઃખ દાઝી નારી,
વેર પોખ્યું વા'લા કુણ ભવકેરૂં, જાણી એ પ્રીત તમારી કે શાને૦ ૧૨
દુઃખની વેળાએ નાઠો વા'લા, કેને વાતડી પૂછે,
સાસરીએ વિગોઇ પીહરિયે, નવ લહો મહીમા તું છે કે શાને૦ ૧૩
સહીનાણી જે દીધી કરની, દુઃખ પા'ણે વિસારી,
ક્રોડ કલ્યાણ હજો શ્રીદત્તને, પુત્રી કરી ઘર ધારી કે શાને૦ ૧૪
ઉંચો કરીને પૂછડ પિયુજી, નાશી કોઇ ગઢ લીધા ?
ક્રોડ અવગુણે ભરિયો તું વા'લા, ફરી શાપે ડંકા દીધા કે શાને૦ ૧૫
દુઃખ સર્વેનો પાર હું પામી, પૂર્વ કર્મને ભાવે,
જીવ રહો એક ધ્યાન તમારે, કહિયું કાઇ ન જાવે. કે શાને૦ ૧૬
બહુલી નારી પરણી પિયુડા, એક વિના નવ ચાલ્યુ;
વેરી ન કરે તે કીધું વા'લા, વેર સવાયું જે વાળ્યું. કે શાને૦ ૧૭
દુઃખ દાવાનળે પહેલે નાખી, પૂરૂં લેવા હવે આવ્યો;
મેં ન બિગાડ્યું કાંઈ તમારૂં, કીધો તેં મન ભાવ્યો કે શાને૦ ૧૮

---

૧૦ દક્ષિણ—જમણું. (ગજાતુ) પુરૂષને જમણું નેત્ર ફરકે તે શુભ શુકન ગણાય છે. સહીનાણે—અભિજ્ઞાને—એંધાણીએ ત્રિભુવન—"તિહુઅણ."

૧૨ આ કડીના પૂર્વાર્ધ પછી "મ્હોટી કેમ વિસારી" એટલું પદ વધારે બધી પ્રતોમાં છે.

૧૩ વિગોઇ—વગોવી ૧૪ સહીનાણી—એંધાણી—મુદ્રિકા રૂપી નિશાની. પા'ણે—"પાધરે" પ્ર ૧

૧૫ પૂછડ—પૂંછડું. ૧૫ શાપે—"નિસાણે" પ્ર ૧ લી પાર—"પૂર" પ્ર ૧ લી.

ફૂલતણા તે પુંજથી રે વા'લા, લાધ્યો નંદન મુજ રે. સુગુણ૦ ૧૨
દીધો દેવે મુજને રે વા'લા, જેની કરતા સેવ રે;　　　સુગુણ૦
તેડો તે તુમ નંદન રે વા'લા, કૃપા કરીને દેવ રે.　　સુગુણ૦ ૧૩
રતનગુપ્ત તવ પ્રેમશુ રે વા'લા, ભૂપના પ્રણમે પાય રે; સુગુણ૦
નિરખે નેહભરી લોચને રે વા'લા, હેજ શુ નરખે રાય રે. સુગુણ૦ ૧૪
પ્રકૃતિ લહો તમે નંદની રે વા'લા, નંદનનો મહિમાય રે; સુગુણ૦
શેઠ કહે જાણું નહિ રે વા'લા, બાળકનો ગુણ કાંય રે. સુગુણ૦ ૧૫
હરખ્યો દેખી શેઠજી રે વા'લા, અહો એ ભાગ્યનિધાન રે, સુગુણ૦
નંદ નૃપતિ કહે માહરો રે વા'લા, નંદન વધતે વાન રે. સુગુણ૦ ૧૬
ધન્ય ધન્ય જગતી મધ્યમે રે વા'લા, ધન્ય ધન્ય તાહરી માય રે, સુ૦
મુજ કુળ ખાંપણ કાપિયું રે વા'લા, હું તુજ લાગું પાય રે સુગુણ૦ ૧૭
શેઠ કહે એ પુણ્યથી રે વા'લા, પુત્ર લહ્યો એણે પુણ્ય રે, સુગુણ૦
પંચ દિયાં ગ્રામ શેઠને રે વા'લા, બોલે મુખ ધન્યધન્ય રે. સુગુણ૦ ૧૮
પામ્યો હરખ હૈડે ઘણો રે વા'લા, રતનગુપ્ત કુમાર રે; સુગુણ૦
ઓળખિયો નિજ તાતને રે વા'લા, મેળ્યો શ્રીકીરતાર રે સુગુણ૦ ૧૯
ટાળ્યો વિરહો માતનો રે વા'લા, કીધી સતીની સાર રે, સુગુણ૦
પાયે પડયો જઇ માતને રે વા'લા, માતા હરખ અપાર રે. સુગુણ૦ ૨૦
હૃદયકમળ ભીડયાં ઘણું રે વા'લા, હર્ષ આંસુતણી ધાર રે; સુગુણ૦
હુઆ કુશળવધામણા રે વાલા, અયિ અયિ પુણ્ય પ્રચાર રે સુગુણ૦ ૨૧
રાણીસુત ગજાતણા રે વા'લા, ટળિયાં દુઃખ જંજાળ રે, સુગુણ૦
નેમવિજય કહે નેહશુ રે વા'લા, છઠે ખંડે નવમી ઢાળ રે. સુગુણ૦ ૨૨

---

૧૫ પ્રકૃતિ—સ્વભાવ (મુખમાથી ગલ નીકળતા ૨૫) ૧૬ નંદન—પુત્ર ૨૧ અયિ અયિ—અહો અહા !

દુહા.

જનદત્ત મંત્રી મહીપતિ, શ્રીદત્ત કુલદીવાણ;
વસુદત્ત નગર શેઠ તેમ, પામ્યા ક્રોડ કલ્યાણ. ૧
કામદત્ત વસુદત્તનો, નંદન ભણી લે રાય;
ગામ દિયાં પંચ સુંદરૂં, હૈડે હરખ ભરાય. ૨
શ્રીદત્ત નંદન દત્તને, દીધાં તેતાં ગામ;
સંભારી ઉપકારને, રાખી સઘળી મામ. ૩
સભા એક દિન રાયને, દેશાંતરી ત્યાં દૂત;
આવ્યો અતિ અભિમાનશું, સુદ્ધતણા પત્રયુત. ૪
દૂત ભણે રાજા સુણો, કોમલ દેશ મઝાર;
ભીમસેન નગરી ધણી, કહિયો સુણો વિચાર. ૫
દઢરથ રાજા બહુલ નૃપ, પલ્લીપતિ જે સમીપ,
નીકળો કે આણા લહો, કે આવો તેને જીપ. ૬
તેને નૃપ ત્રિભુવન ભજે, તું નવિ માને આણ;
રાય કહે વેહેલો થઈ, કરજો વચન પ્રમાણ. ૭
હાકયો દૂત અતિશે ઘણો, તે પોંત્યો તસ પાસ;
મહારાજા તમે માનજો, એ આગે તમે દાસ; ૮

ઢાળ ૧૦ મી.

(વાદલ દશ દિશે ઉનહ્યાં—એ દેશી)
સબળ દળ ત્યાંહાં આવિયું, અતિ ભીમસેને ભડરાય;
દઢરથ સાથે સંચર્યો, અતિ પલ્લીપતિ જે દુરાય રે,

---

૨ નંદનભણી—પુત્રને ૪ પત્રયુત—પત્રની સાથે. ૬ બહુલ—ઘણો અર્થાત્ મોટો. પલ્લીપતિ—પાલનો ધણી નીકસો—(યુદ્ધ કરવાને) નીકળો. આણા લહો—તેની આણ માનો. જીપ—જીતીને. ૭ ત્રિભુવન—ત્રણ ભુવનના " તિહુંઅણ."

ગલલાટ કરે ગજરાયરે, હિંસારવ હયવર થાય રે,
ત્યાહા ઉભા અતિ ભડ રાય રે, લહેવાને શોભા સવાય રે;
મોટો જશ ભડ વાય રે, રજરેણુ રવિ ઊલઝાય રે,
મહીતલમા ભટ ન ममાય રે એમ રાજવી ક્રોધને કેળવે ૧
વિષમ દળ ત્યાહા દેખિયુ, અતિ ચ ડગુપ્ત નર નાથ,
સુભટ ભલા તસ મજ કર્યા, અતિ લીધી ખડ્‌ગ અસિ હાથ રે,
છત્રીસે ક્ષત્રી સાથ રે, શૂરપણાતણી નાથ રે,
નવ લાગે વા'લી હાથ રે, કાયર હુઆ અનાથ રે. એમ૦ ૨
કાળા કરિ ગિરિ હરિયા, અતિ ધડુડુ કરતા અવાજ,
વાજે ભીમ સ ગ્રામ ને, અતિ કરતા ક્રોધનુ કાજ રે;
નીસરિયો ત્યાહા નૃપગજ રે, લેઇ સેનાના સાજ રે,
રાખશે જીનવર લાજ રે, ત્યાહા શપે સુભટના કાજ રે. એમ૦ ૩
ઝૂઝે યોધા જ ગશુ અતિ, કુહુક છૂટે કોક બાણુ,
ધડડડ નાલી ને ઘૂમતી અતિ ધ્રૂજે કાયર પ્રાણુ રે,
વેગી હોવે હેગણુ રે, નાગે જોતા જ્યા ઠેકાણુ રે,
પરહરિયા રાણા રાણુ રે, કરતા ઇમ બહુની હાણુ રે એમ૦ ૪
જાઓ જાઓ મુખથી લવે, અતિશ મરો રે અજાણુ,
રાવત ઝૂઝે ગવજી, અતિ પુલે દ્રિ જયા જાણુ રે,
માન ભાગ્યા કટકના માણુ ગે, ત્યાહા ભીમસેન સુજાણુ રે,
નવ રાખ્યો મરણો વાણુ રે, કરતા નર એ ચાતાણુ રે. એમ૦ ૫

---

૧ દુરાય—અર્થાત દુષ્ટ ૨ ખડ્‌ગ—તરવારની એક જાત—લીધી તરવાર અસિ—તરવાર છત્રીસે—છત્રીસે કુળ નવ લાગે ઇ૦—કાયરોને તરવાર હાથમા વા'લી લાગે નહિ ૩ ક્રોધનુ કાજ—"ક્રોધનો કામ" ૪ કુહુક—કુહુક અવાજ સાથે. કોક—બાણુ—કોક નામે બાણુ નાલી—બધૂક ઠેકાણુ—ઘોડા ૫ પુલેદ્રિ જયા—(?) નવ રાખ્યો ઇ૦—મરણની ખોટ પડી નહિ—ઘણા મરણ થયા

ખલલલ નદી વહે પૂર જ્યમ, અતિ નાઠા સુભટ કોડ,
દાંતે તરણું દેખતાં, અતિ નાઠા નવ રહ્યો જોડ રે;
નાઠા તે હોડાહોડ રે, ભાગ્યા તે દળબળ છોડ રે,
રત્નગુપ્ત ભૂપજ રોડ રે, દળનું જળ ત્યાંહાં તોડ રે. એમ० ૬
રત્નગુપ્ત-ઊભો ત્યાંહાં, અતિ ભડ ભાગતા લહે જામ,
આપ થયો સજ્જ ઝૂઝવા, અતિ કરવાલ લેઇ તામ રે;
એ તો ટાળે વેરી ઠામ રે, ઉતારતો શૂરાં મામ રે,
પોહોચિયા કેઇ જમ ધામ રે, ભાજતો હૈડા હામ રે. એમ० ૭
કીરલાટ અતિ બહુ કરે, અતિ બ્યંતર ચુહુ દિશે જોર,
ગોળી વહે સણુસણાટથી, અતિ દશ દિશે ભાગ્યા ચોર રે;
કરતાં વૃક જેહુ બકોર રે, પગરજ છાયો નભ ઘોર રે,
કાયર મૂકે સોર રે, તેહ છૂપે કુંવર ચકોર રે. એમ० ૮
ભીમસેન અતિ બાંધિયો, અતિ દૃઢરથ પકડયો જેહ,
ઘણુક પલ્લીપતિ સાહિયો, અતિ પંજર નાખ્યો તેહ રે;
જંજીરશુ દેહી લેહ રે, પોઢી જે પુણ્યની રેહ રે,
નેમવિજય કહે તેહ રે, દશમી ઢાળ સુણો એહ રે. એમ० ૯

દુહા.

ભીમસેન દૃઢરથ ભણી, છોડી દો રાજાન;
સેવક કરીને આપણા, દેશ મનાવી આણ. ૧
પાલ લુંટી પૃથ્વીપતિ, વારયું નંદન નામ;
રત્નપુર વર શોભતું, નગરી નિરૂપમ ઠામ. ૨
વસ્તી વાધી વિવિધ પેર, (ને) ચોરાશી બાજાર;
રત્નગુપ્ત રાજા ઠવ્યો, હયગજ બહુ પરિવાર. ૩

---

૬ રોડ—(?). દળનું ઇ૦—લશ્કરનું પાણી તોડયું. ૭ કરવાલ—તરવાર
૮ વૃક—વરૂ. છૂપે—છૂતે. ૯ રેહ—રેપ—રેખા.

ઢાળ ૧૧ મી.

(વાટ જુએ વનિતા ઘણી રાજ—એ દેશી.)

ભીમસેન રાજા હવે રાજ, બોલે બે કરજોડ,
સેવકની સુણો વિનતિ રાજ, મનહુ તી મદ છોડ;
રાજ'દિયા રે, મારૂં વચન તમે મન આણો મહારાજ. ૧
મદનમંજુષા માહરી રાજ, બેટી ગુણ આવાસ;
પેટી છે બહુ પુણ્યની રાજ, યોવન સુવતી વિલાસ. રાજ'દિયા૦ ૨
રત્નગુપ્ત કુમારને રાજ, કીધી નારી સુકામ,
એટલે દૃઢરથ બોલિયો રાજ, વેગે કરીને પ્રણામ. રાજ'૦ ૩
રાયજીનંદન માહરી રાજ, રૂપસુંદરી એનું નામ:
સા પણ પોહોતી પ્રેમદા રાજ, અનંગતણો જે આરામ. રાજ'૦ ૪
દીધી તે તમ નંદને રાજ, સરખા ગુણ સંજોગ;
મેળો પ્રભુ યહાં હાથશુ રાજ, વિલસો પુણ્યના ભોગ. રાજ'૦ ૫
દ્વય પરણાવી પ્રેમશુ રાજ, કીધો કર મેળાપ;
કરમૂકામણે આપિયા રાજ, બેહુ રાજ્ય લઇ આપ. રાજ'૦ ૬
માગે જમાઇ કને આગન્યા રાજ, મેહેર કરો મહારાજ;
સંયમ લેશુ શુભ મતિ રાજ, વરવા શિવપુરરાજ. રાજ'૦ ૭
ધન્ય ધન્ય તે નરનાથને રાજ, આવ્યો મન વૈરાગ;
ધન કણ કંચન રત્નની રાજ, કીધો મમતા ત્યાગ. રાજ'૦ ૮
રાજ્ય ચાર નૃપ અનુભવે રાજ, પુણ્યતણે પરતાપ;
દુઃખ નાઠાં મીઠાં લહ્યાં રાજ, સુખ સંપતિ થીર થાપ. રાજ'૦ ૯
મેદિની પાળે મોદશું રાજ, ટાળ્યા પરજા ઉચ્ચાટ;
શેઠ દ્વય માને ઘણું રાજ, ઉત્તમ નર એહ ઘાટ. રાજ'૦ ૧૦

---

૩ એટલે—"એતને." ૪ સા—તે પોહોતી—વયે પહોચેલી—ઉપવર થયેલી. ૫ નંદને—નંદનને. ૮ રત્નની—રત્નની ગણતાનો, એવો અન્વય

ગાણુ ગનાવી દશ દિશે રાજ, આવી નગ્મા વર ભૂપ,
દિન દિન વધતો ભાગ્યથી રાજ, પ્રગટયો તે જશ રૂપ રાજ૦ ૧૧
ચરકે સીમાડા અરિજના રાજ, વૃશ્ચિકથી જ્યમ સાપ,
ત્યમ રહિયા નૃપ હારીને રાજ, વાધ્યો પ્રગટ પ્રતાપ રાજ૦ ૧૨
શીલવતી મહા શેઠને રાજ, આવે જાવે ગેહ;
માતપિતાથી ગુણ ઘણો રાજ, ગણતી અધિકો સ્નેહ. રાજ૦ ૧૩
કુંવર ઘણો હેતે કરી રાજ, શેઠ ઉતા પર પ્રેમ;
ઘરતા ગુણગાણે કરી રાજ, ઉત્તમ વિસારે કેમ ? રાજ૦ ૧૪
ખંડ છઠ્ઠીની હળકની રાજ, એકાદશમી ઢાળ,
નેમવિજય કહે સજ્જના રાજ, પુણ્યથી રંગ રસાળ. રાજ૦ ૧૫

દુહા.

સભા ઠવી રાજા હવે, બેઠો આપ આસન,
દૂત આવ્યો ત્યાંહાં તાતનો, પ્રણમી કહે સુવચન. ૧
રાજા સુખ નહિ તાતજી, દિલમાંહે દિલગીર;
માતા મન વિલખી ઘણું, ગણે તું શું હીર. ૨
સજ્જન સહુ છે દૂમના, જપતા રહે તમ જાપ;
સમરે મન તમ પદ્મિની, કરતી વિવિધ વિલાપ. ૩
કાગળ દઈ મૂક્યો મને, મહિપતિ તુમચે પાસ,
કુશળ ક્ષેમ સુખવાતડી, કહી તમારી આશ ૪
વૈર નહી જે એહવુ, વા'લાશુ વિણ કામ,
ચાતક પરે તે કામની, પિયુ પિયુ કહેતી આમ. ૫
રમણી પ્રેમદા સા ભણી, હવે વિછોહી કેમ,
સુણ વચન એમ સાભળી, કાગળ (મા)ગે ક્ષેમ ૬

---

૧૨ અરિજના--" અરિઅણ ' ૬ સાભળી– તેને

ઢાળ ૧૨ મી.

(સુણો સુણો સુવટિયા સુવટા લાઇ તું છે ચતુરસુજાણ રે;
અરે હાં રૂપે રૂડો રળિયામણો—એ દેશી.)

સુણ્ય સુણ્ય અંગજાયા અંગજ મોરા, કીજે એમ ન કામ રે,
અરે હાં, વીર વીરહો કેમ વેગળો જી;
તોવિણ માતા કેમ રહે, ભૂપતિ મોરા, ઇ વાતે તુજ લાજ,
અરે હાં, કેમ વહે તાતનો નેહલો જી. ૧
આવો એથે વેગાથઈ, ભૂપતિમોરા, વાર મ લાવો કોય રે,
અરે હાં, ઝૂરે જનની તાત તું વિના જી;
બેશી રહ્યો કેમ વેગળો, ભૂપતિ મોરા, અચરજ એ અમ હોય રે,
અરે હાં , લાધી હવે તમ અંગના જી. ૨
વાચી કાગળ મંત્રીને, ભૂપતિ મોરા, કહ્યું કરો સેના તૈયાર રે,
અરે હાં, આપ થયો ઉજમ ઘણો જી;
રાજ્ય ભળાવી મંત્રીને, ભૂપતિ મોરા, ચંદ્રગુપ્ત કુમાર રે,
અરે હાં, સાથે નંદન આપણો જી. ૩
પ્રયાણ કર્યાં પ્રહને સમે, ભૂપતિ મોરા, આવિયો તેહ નગ્યા પાસ રે
અરે હાં, સાથ સર્વે ત્યાં ઉતર્યો જી;
રાયતણા મનમાં ગમે, ભૂપતિ મોરા, પામે અતિશે ઉલ્લાસ રે,
અરે હાં, નારી હૈડે દુઃખ સાંભર્યા જી. ૪
નગર વસાવ્યું તિહાંકણે, ભૂપતિ મોરા, શીલવતીતણે નામ રે,
અરે હાં, શીલવતી નગરી ભલી જી;

---

૧ અંગજાયા—" અંગજિયા— અંગજ—પુત્ર. વેગળો—આટલા બધા દૂર પ્રદેશનો." ૨ એથે (અત્ર) —અહીં ૩ કહ્યું—" કહીઉં ". ૪ પ્રહને સમે—પ્રભાતમાં. નગ્યા—ડુંગરી. સાંભર્યાં—" સંભર્યાં."

જીન મંદિર થાપ્યો જેણુ, ભૂપતિ મોરા, બીજા અજીત જીન સ્વામ રે,
અરે હાં, મંડપ કળશ ધજાવળી જી. ૫
નગરતણી રખવાળિકા, ભૂપતિ નેહે, થાપી ગાધર્વ દેવ રે,
અરે હાં, સિંહ મૂરતિ પોળને બારણે જી,
અનશન થાનકે બાળિકા, ભૂપતિ નેહે, કર્યો મંડપ તતખેવ રે,
અરે હાં, દેવળ જન સુખ કારણુ જી. ૬
અષ્ટાપદ મૂરતિ ધરી, ભૂપતિ નેહે, હરિનો ભજન હાર રે,
અરે હાં, તેહ અહીનાણે સુંદરૂ જી;
દ્રય મૂરતિ દેખી કરી, ભૂપતિ નેહે, ઉપજે ચરિત્ર અપાર રે,
અરે હાં, મહીપતિએ તે મનોહરૂ જી. ૭
હોઇ વસ્તી બહુ તિહાં, ભૂપતિ નેહે, રાન પાટણને કરેય રે,
અરે હાં, ગામ વસ્યા બહુ પાખળે જી;
અધિષ્ઠાતા બલિયો જેહ, ભૂપતિ નેહે, શોભા સઘળી લેય રે,
અરે હાં, આપ ચટયો હવે આગળે જી. ૮
અંગ દેશ ચંપાપુરી, ભૂપતિ નેહે, આવિયો ભૂપ વિશ્રામ રે,
અરે હાં, સામો સિંહરથ આવિયો જી,
મળિયા ભૂપ બેહુ હિત ધરી, ભૂપતિ નેહે, નંદની નંદન તામ રે,
અરે હાં, ઉચ્છંગે તતક્ષણુ લિયો જી. ૯
વા'લો લાગ્યો વસુપતિ, ભૂપતિ નેહે, ઉલ્લસ્યું હૃદય અત્યંત રે,
અરે હાં, ભીડયો અંગશું ભૂપતિ જી,
મોહમહોદય સંગતિ, ભૂપતિ નેહે, આણી કો ન વહંત રે,
અરે હાં, નિરખી નજરે દંપતી જી. ૧૦

---

૫ જેણુ—(યેન) જેણે ૬ અનશનથાનકે—" અણુશણુ થાણુકે " ૭ હરિનો ૦૦—જે દેવીએ સિંહને ભગાડયો હતો તેની અષ્ટાપદ (આઠ-ચરણુવાળી) મૂર્તિ સ્થાપન કરી અહી નાણે—અભિજ્ઞાને—નિશાનીએ સુદરૂ—સુંદર. મનોહરૂ—મનોહર. ૮ રાન પાટણુને—રાનને પારણુ (પત્તન) નગર કર્યું. પાખળે—આજુબાજુ ૧૦ વસુપતિ—વસુધાપતિ—રાજા

ગુણ લક્ષણ પૂરણ ભર્યો, ભૂપતિ નેહે, રૂપે મદન કુમાર રે,
અરે હા, દેખંતા મન મોહિયે જી.
કામને જીપણ અવતાર, ભૂપતિ નેહે, સાભળી બારમી ઢાળ રે,
અરે હા, નેમવિજય ઘણુ મોહિયે જી. ૧૧

દુહા.

પટરાણી રાજાતણી શીલવતીની માય,
મળવા આવી વેગશુ, નદનને ચિત લાય. ૧
નદિની નદન દેખી તે, હૈડે ઘણુ હરખાત,
શીલવતીની વર્ણના, એક મુખે ન કહાત. ૨
શીલવતીને માતા કહે, મદિર પધારો માય,
શીલવતી કહે કામ જે, યહાથી કહો મન ભાય. ૩
ન ગઇ માતા મંદિરે, આણી મન વૈરાગ,
અવસર માતા તાત એ, કરતા દીઠાં ત્યાગ. ૪
દિન કેતા એક ત્યા રહ્યા, મળીને બહુ પરિવાર,
આજ્ઞા માગી આપણી, સેના કીધી ત્યાર. ૫
તિલકપુરી ગયો નરપતિ, ઉત્સવ ઘણો મ ડાણ;
વિરહા વિરહી સહુ ટળ્યાં, પામ્યા ક્રોડ કલ્યાણ ૬
વર નિ સાણ વજાડિયા, ઘેરા વાજે વાજિત્ર,
ઉત્સવ કીધા અતિઘણા, કીધા કર્ણ પવિત્ર. ૭

ઢાળ ૧૩ મી

(ગઢડામા ઝૂલે સહિયો હાથણી—એ દેશી)

ગઢડામા વાજે શબ્દ મૃદગના, ઘમ ઘમ ઘુઘરના ઘમકાર,

---

૧૧ મદન—" મયણ "—કામ જીપણુ—જીતનારો ૭ ઘેગ—" ગ્ર
હિરાં

મારી વહુઅરશું હે સહી મે કપટજ કેળવ્યુ   આંકણી
ગુણની વેલી એ વેલી માહરે, ઘરમા એ ચિંતામણિ આવિયો સાર
મારી૦૧
ઘેર ઘેર તરિયા તોરણ બાંધિયા ઘર ઘર દિસે દશ દિશે માળ, ,,
ગણ ગણ ગોરી ગાવે હે ગીતને, જન મન ટાળે બહુ જ જાળ ,,૨
પુત્રને લેઈ ચૌટે સંચર્યો, મોતીડાશુ વધાવિયો સોહવી નાર, ,,
માતતણે જઈ તે ચરણે નમ્યો, માતતણે મનમા હરખ અપાર ,,૩
સાસુડીને જઈ પાયે તે પડી, સાસુડીજી આપે પ્રેમ આશીશ, ,,
કર ધરી દીધું આસન આપણુ, ગહગહી આણી મનમા જગીશ ,,૪
વહુને એ સાસુ પાયે જન નમો, ધન્ય ધન્ય તું કુલમા શણગાર, ,,
હોયે કુળમા દિનકર સારિખા તાહરે નામે હોય જય જયકાર ,,૫
ઘેર એ સુંદર દીપક સારખી, એણે ગેહે હે રોપી મોહનવેલી, ,,
સતિયા શિરોમણિ જગતી તું સતી, અપૂરવ દીઠી ચિત્રાવેલી ,,૬
જાગી દશા હે આજ સહી માહરી, વહુઅર લાગી જવ મુજ પાય,,
ભાગી એ ભાવઠ ભવતણી વેગળી, નરનારીને એ સુખ બહુલ થાય ,,૭
પ્રગટ્યા મે કીધા પુણ્ય ફળ એહવા, જગદીશે દીધું ત્રિભુવનરાજ, ,,
દેખતા એ વધુવર એ ધરા ખતણું, વાધી એકઠી દ્વય કુળ લાજ ,,૮
સાસુએ સહુ એ અવગુણ ખામિયા કિધલા જે પહેલા ચઢતે રંગ ,,
મહિલામા મોટી તું માનિની, સરિતામા સોહે જીણપે ગંગ ,,૯
મે તુજ કીધા અવગુણ મોટિકા, તે તુહીજ ખમજે અવગુણ કોડ, ,,
ગુણવંતી ગરવી તું ગજગામિની, હિતશું એ હઠે દોષને છોડ ,,૧૦
શીલવતી એ આખે સાસુ સાંભળો, સુખદુ:ખ હોયે કરમને હાથ, ,,
કોણ એવા છે જગ માનવી, ટાળે જે આગળે આવીને સાથ ,,૧૧
ત્રિહુ જગ વાધ્યો જશ સુસતીતણો, ગુણને ગાવે સુર નર રાય, ,,
ખુશિય થયો ત્યહા સિંહરથ ભૂપતિ, ભાવેશુ એ પ્રણમે સતીના
પાય મારી૦ ૧૨

---

૧ ચિંતામણ—ચિંતામણિ ૨ તરિયા—'તાનિયા' ૩ સોહવી—શોભાતી ૪ ગહગહી ઇ૦—(?) ૫ દિનકર—"દિણયર ૮ એ ધરા—આ ભૂમિમા એકઠી—"એકઠિ ૧૨ ત્રિહુ જગ—ત્રણ લોકમા

કુંવરની સાથે સુંદરી રંગશુ, ભોગવે એ વાંચ્છિત નર ભોગ; મારી૦
કીધલાં કર્મ તે એ બહુલાં ભોગવ્યાં, ટાળીને એ સઘળા મનના શોગ. ,,
જન તેહ પ્રશંસા કરતા બેતણી, અહો અહો શ્રીજીનવરકેરો ધર્મ; ,,
સંસારમાંહી શીલ છે શુભ સોહામણાં, પુણ્યના એ ધણીને નાઠાં. ,, ૧૪
ખંડ છઠ્ઠાની ઢાળ છે તેરમી, સહુ કોઇ સુણજો ભવિજન લોક; ,,
નેમવિજય કહે આપણા પુણ્યથી, લહિયે છે જગમા સંપત્તિના થોક.
મારી૦ ૧૫

દુહા.

રાજા સિંહરથ હર્ષશું, પ્રેમે વધુ બોલાય;
ગુણભરી પુણ્ય ઓરડી, ગોરડી તું સુખદાય. ૧
મેલું કુળ જે માહરૂં, અજવાળ્યું તે આય;
ભલે એ મંદિર તું રહી, વર પરણી સુત રાય. ૨
શુભ લગ્ન શુભ મુહૂર્ત્તે, કીધો રાજ્ય અભિષેક;
થાપ્યો ચંદ્રગુપ્ત ભૂપતિ, વચન કહી સુવિશેક. ૩
રાજા રાણી રંગભર, લિયે દો સંયમ ભાર,
નિરતી ચાર નિર્દૂષણે પરભવને સુખકાર. ૪
પાળી સંયમ નરપતિ, પામી સદ્‌ગતિ અંત,
ચંદ્રગુપ્ત હવે ભૂપતિ, પાળે રાજ્ય એકાંત. ૫

ઢાળ ૧૪ મી.

(ઉદયા તે પુરરી ભાંગ મગાવજ્યો કાંઇ—એ દેશી.)

રાજ્ય તે પાળે દુ:ખ સહુ ટાળે સોય, વારે દોહગ જંજાળ રે,
મહીપતિ માનશું;
આવી નમિયા રાય સીમાડા સોય. ટાળ્યો દુષ્કૃત કાળ રે. મહી૦ ૧
રાણી એકાદશશું * પુરંદર પેરે રે સોય, સરસ્યાં ભોમનો ભોગી રે; ,,
એક તે એકથી ચાતુર બાલા સોય, કબહી ન દીસે શોગી રે. ,, ૨

૨*પુરંદર—ઇંદ્ર.

હંસાવળીનો નંદન નીકો સોય, હરિષેણ ત્રિભુવન ટીકો રે; મહી૦
રતિસુંદરીનો રણમલ સોહે સોય, સઘળી વાતેજ નીકો રે. ,, ૩
ત્રિલોચનાનો સુંદર [મોહે] સોય, રતનસેન નરવર રૂડો રે; ,,
લીલાવતીનો લલીતાગ[મોહે]સોય, રૂપ લાવણ્ય ગુણ સૂડો રે ,, ૪
રાજ્યવલ્લભ તે રત્નવતીનો સોય, નંદન પુણ્યનો ભારૂ રે, ,,
માનવતીનો મદનકેતુ સોય, અતુલિ બલનો ધારૂ રે ,, ૫
ખટનંદન એ પીજમત કરે સોય, તાતનો વિનય વહંતા રે, ,,
રત્નગુપ્તની સેવના કરતા સોય, મનમા દક્ષ રહંતા રે. ,, ૬
આપણા પુણ્યને યોગે કરી સોય, વિલસે સુખ મંઝારી રે, ,,
સમકિત ધરતા તે પાપ છંડે સોય, બારે વ્રત દિલ ધારી રે. ,, ૭
ખટ રાજ્યે કરી વિલસે સુખ સોય, મન નેહે રાજા ને રાણી રે; ,,
શીલવતી તેને પટરાણી થાપી સોય, જાણી ગુણમણિ ખાણી રે. ,, ૮
શ્રીજીનકેરી પૂજા કરે નિત્ય સોય, મરખે યોગે તે નારી રે; ,,
ઉત્તમ કાજ ગમે ધર્મ કરતા સોય આપદા દૂર નિવારી રે. ,, ૯
માયા ખેલ ન ખેલે તેવો સોય, પાપ પુણ્ય ફળ જાણે રે, ,,
રિદ્ધિ ઘણી પણ મન ન આણે સોય સિદ્ધિ અસ્થિર ચિત આણે રે ,,૧૦
શીલવતી તે આતમ અજવાળે સોય, વ્રતના દૂષણ ટાળે રે; ,,
સામાયક શુદ્ધિ નિયમ પાળે સોય, સદગુરૂ વચન સંભાળે રે. ,,૧૧
આપણા પૂર્વ દુખ સંભારી તેણે સોય, મકર્યો વિષયરસ ટાળી રે;,
ધર્મ સપાઇ ઉધરે મનમા સોય, નિર્મળ હોય વ્રત પાળી રે.,, ૧૨

---

૬ દક્ષ-"દછ'—નિપુણ ૭ સમકિત—સમ્યક્ત્વ (દેવ ગુરૂ અને ધર્મ, એ ત્રણે તત્વની નિશ્ચલ પરિણતિ રૂપ શ્રદ્ધા) બાર વ્રત—(૧) પ્રાણાતિપાત વિરમણ, (૨) મૃષાવાદ વિરમણ, (૩) અદત્તાદાન વિરમણ,(૪)બ્રહ્મચર્ય,(૫) પરિગ્રહ પરિમાણ,(૬) દિશિ પરિમાણ,(૭) ભોગોપભોગ, (૮) અનર્થદંડ વિરમણ, (૯) સામાયિક વ્રત. (૧૦) દેશાવગાસિક વ્રત. (૧૧) પોષધોપવાસ રૂપ વ્રત, (૧૨) અતિથિ સંવિભાગ વ્રત ૧૧ દાખ—અતિચાર સામાયક—આત્માને સમતા પરિણામમા રાખવા રૂપ ધ્યાનોપાસના ૧૨ ઉધરે—ધારણ કરે (?)

કરતી રે સુંદર સતી ગોચરી, તેડે તે કામલતા નાર રે;
આવજો વિહરણ ગેહે માહરે, દાન દેવું એ અપાર રે. મન૦ ૧૧
ગુણની રે ગેહી તેહજ અરથા, આપ્યો તે સરસ આહાર રે;
દાસીએ રે આર્યાને અણજાણતાં, ભૂષણ ઝોળી લે ધાર રે. ,, ૧૨
વિહરી રે ગઇ તે મંદિર છોડીને, દાસી સંકેત શીખાય રે;
દાસી એ રે કહિયું રે એમ પોકારીને, ચોરટી એ આર્યા બોલાય રે.,,૧૩
મારૂં રે ભૂષણ ચોર્યું ચાચરે, લેઇ પો'તી નિજ થાન રે;
જો જો રે એહ ગતિ અણગારની, કીધું કામ સેતાન રે. ,, ૧૪
ચંદ્રાવલી કહે સખિયાં સહુ સુણો, નરતો કરે એ ઘાત રે;
એનો રે સંયમ સહુએ પારખ્યો, પ્રગટ છે તસ્કર જાત રે. ,, ૧૫
તવ તે રે હરિસેના કહે એ હોશે, જેહ કહો તમે વાત રે;
માનીએ રે કહ્યું મુખથી જે તમે, તવ ભૂષણ કુણ લે માત રે. ,,૧૬
ઉજમે રે કાઢયું ભૂષણ ઝોળિયે, દીધું કૂડ કલંક રે;
મનશુ રે દુઃખ પામી ઘણું સાધવી, કામલતાથી નિઃશંક રે. ,, ૧૭
અંગમાં રે ક્રોધ દાવાનળ પૂરિયો, નિગ્રંથને રોષ ભરાય રે;
કીધલું રે શું રાણીએ રાયની, ક્રોધમુખી જે બલાય રે. ,, ૧૮
શક્તિ રે શલ્ય સહિત તે સાધવી, દુષ્કર લે તપ કીધ રે;
નારીની ગતિ તેણે વારી નહિ, ફરી માનવ ભવ લીધ રે. ,, ૧૯
ઉપની રે રત્નમાલા આવીને, વૈરને લે વિન ભાવે રે;
સતીને રે જે દુઃખદાયી કથે, અસમંજસ મન લાવે રે. ,, ૨૦
સુણજો રે કડવે એવે બોલડે, ભવો ભવ વેર સધાય રે;
મીઠડે રે નેમવિજય હે રાજવી, સાધુને શીશ નમાય રે. ,, ૨૧

---

૧૧ ગોચરી—ભિક્ષા. ૧૨ આર્યાને અણજાણતાં—આ રાગ્ન ન જાણે તેમ. ભૂષણ ઇ૦--તેની ઝોળીમાં એક ભૂષણ લેઇને મૂક્યું. ૧૪ અણગારની—(ત્યાગનાં) (?). ૧૬ વાત—"વગણ". ૧૯ શક્તિ રે—"સાતે રે" પ્ર. ૧. વારી નહિ—અટકાવી નહિ—અર્થાત્ તથાપિ તેને ફરીને નારીનો અવતાર આવ્યો. ૨૦ અસમંજસ—માઠું. સતીના વિષે મનમાં કાંઈ માઠું ચિંતવન કરે.

દુહા.

શ્રીદેવી સખિ તેહની, કલંક અર્દ્ધાંશુ જામ;
એક વરસ વિરહો સહ્યો, રત્નવતીના કામ. ૧
ચંદ્રાવલી મંત્રીસુતા, નર માર્યો બહુ જેણ;
હરિષેણા હંસાવલી, નરમારણ કહ્યા જેણ. ૨
કાળજીભી કહી સાધવી, મેઘશાળા ધરી નેહ;
વળી વિગોઇ વિવિધ પરે, રતિ સુંદરી થઇ તેહ. ૩
કામલતા કનકાવળી, નેહ ઘણેરો જામ;
પ્રીતમતિ તમે જાણજો, શોકી કર્યું મન ઠામ. ૪
વેર સંબંધી વેરણી, પ્રીત સંબંધી પ્રીત;
જે જેવું કારજ કરે, તેની તેવી રીત. ૫
ફરી પૂછે રાજા વળી, મેં દુ:ખ દીધું જેહ;
તેહ કહો નિજ કર્મની, જ્ઞાની ગુરૂગણગેહ. ૬
ગજધર તેહજ કેવળી, ગરવા ગુણભંડાર;
સાંભળ્ય રાજા સહુ કહું, મૂળથકી અધિકાર. ૭

ઢાળ ૧૭ મી.

(પિછોલારી પાલી આંબા દો રાઉલા મહારાજ—એ દેશી.)

રાય ધનંજય જેહ કે, કામલતા વળી મહારાજ,
રાય છે સમકિત ધાર કે, રાણી મનકલી મહારાજ;
એક દિન પોસહ પર્વ કે, નાગથી આદર્યો મહારાજ,
ઢંઢેરો તેણે નગર કે, એવો જ્યાંહા ફેર્યો મહારાજ. ૧
આજ અમારે નગર કે, વેર કો મત કરો મહારાજ,
પર્વ ને ધર્મનો દીહ કે, મમતા નવ ધરો મહારાજ;
તેણે નગરી માંહ્ય કે, જિનદત્ત નામનો મહારાજ,
વણિક છે સમકિત ધાર કે, જિનધર્મ કામનો મહારાજ. ૨

---

૨ જેણુ—જેણે. ૪ શોકી—ગોકપુત્ર. ૬ ફરી—"ફર' ૧ મનકલી—"મુનકાલી" પ્ર. ૧. નાગથી—નાગ પાચમથી ૨ દીહ—દિવસ.

વંદી શ્રીગુરૂ પાય કે, સામાયક ઉચરી મહારાજ,
યામની ગઇ હ્રય તામ કે, આવે ઘર સંચરી મહારાજ;
દીઠો રાણીએ તામ કે, સેવકને ભણે મહારાજ,
મારો ચોર છે એક કે, પાપ એ મન ગણે મહારાજ. ૩
કામી તુર થઇ બાળ કે, ધર્મ તે દે ઘણું મહારાજ,
મેલું કર્યું નિજ મન કે, દુખના દિલતણું મહારાજ;
માર્યો તેણે ત્યાં શેઠ કે, ધર્મદેવ કરી મહારાજ,
તાત થયો તમ નાગ કે, સઘનેન નરવરી મહારાજ. ૪
પોખપે સાભળો રાય કે, દુખ બહુ પામિયો મહારાજ,
દ્વેષ રહ્યો ત્યાહા શેઠ કે, નારી ન ખામિયો મહારાજ;
એ અવસર જગનાથ કે, શાંતિ જિનેશ્વરો મહારાજ,
પરમાતમ પરકાશ કે, જ્ઞાન દિનેશ્વરો મહારાજ. ૫
સાભળી જિન ઉપદેશ કે, ભાવે ભાવિકા મહારાજ,
કામલતા તમ નારકે, થઈ શુદ્ધ શ્રાવિકા મહારાજ;
જિન હાથે મહારાજ કે, દિક્ષા શુભ ગ્રહી મહારાજ,
મોળ સર્યાં પરિવારકે, ક્ષત્રી સામંત સહી મહારાજ. ૬
સોમદત્ત મંત્રી શુદ્ધ કે, ચારિત્ર ગુણ લહે મહારાજ,
રાજા પણ સખી સાથ કે, શ્રાવિકા પંથ વહે મહારાજ;
સોમદત્ત મંત્રી તેહ કે, રામ રાજા ધરે મહારાજ,
તે થયો વિમાની દેવ કે, સંયમ ઉદ્ધરે મહારાજ.
ગરૂડનો રૂપી જેહ કે, રત્નનો ધર વળી મહારાજ,
સુખકારી તમ તેહ કે, ગયાં જે દુઃખ ટળી મહારાજ;
ગાદી મંદિર સુખ કે, રહે એક ડોકરી મહારાજ,

ચારિત્ર પાળી મુક્તિએ પો'ત્યા, હુવા દ્રય ગુણયુક્તા હે;
ધન્યધન્ય નારી જે ગુણયુક્તા, પવિત્ર થઈનામ કવતા હે. સસને૦
એ વિધ જે નર શીલને પાળે, આતમકુળ અજવાળે હે;
શ્રીવસુદેવનીહીંડે કહિયો. બીજા પણ ગ્રંથે લહિયો હે. સસનેહી૦
સીધે કામના મનની ફળતી, કરણીએ શિવ મળતી હે;
શીલવતીનો સરસ સંબંધે, ભાવશુ ભવિ મનસંધે હે. સસનેહી૦
ચરિત્રકથા એ ભાવટ હરતા. નર નારી જય વરતા હે;
પુત્રકલત્રના યૂથ સંગે, શીલ સુગુણ હોય નેહે હે. સસનેહી૦
ગચ્છ ચોરાશી શિરોમણ છાજે, તપ ગચ્છ અધિક દિવાજે હે;
ગચ્છપતિ શ્રીવિજયરત્ન સુરંદા, રાજ્યે રચ્યો સુખકંદાહે.સસને૦
સતિય શિરોમણિ શીલવતીનો, સાચો વ્રત છે નગીનો હે;
રાસ સંપૂર્ણ સંવત સત્તરસે, અખાત્રીજ રસ ધારસે હે. સસનેહી૦
કૂડ વચન મિથ્યાનાં દૂષણ, ભાખ્યો રસના પોષણ હે;
ત્રિવિધ કરી નેહે ખમાવું, મિચ્છા દુકડ દિયો ઠાવું હે. સસનેહી૦
રસના દોષે અધિક કહાયે, પરભવ તે ન સુહાયે હે;
સતી ચરિત્રનું નામ સંભારી, હોજો મુજ સુખકારી હે. સસનેહી૦
પંડિત વાંચી સહી શુદ્ધ કરજો, એની કૃપા દૃષ્ટિ ધરજો હે;
ખંડ છઠ્ઠીની ઢાળ અઢારે, પૂરી સગી ગુણ લારે હે. સસનેહી૦
ભણે ગણે જે રાસરસાળા, તે ઘરમંગળ માળા હે;
નેમવિજય સતીગુણ ગાજો, વૃદ્ધિ વૃદ્ધિ પદ થાજો હે. સસનેહી૦

॥इति श्रीशीलवती महासती चरित्रे मोक्षगमनो नाम षष्ठः खंडः समाप्तः

૧૧ શ્રીવસુદેવની હિં૦—(?). ૧૪ દિવાજે—વિરાજે(?).સુરંદા—સુરી

